

**SOSYAL REFAH DEVLETİ ANLAYIŞI
ÇERÇEVESİNDE SOSYAL HARCAMALAR:
TÜRKİYE-OECD KARŞILAŞTIRMASI**

Nurdan KARABULUT
Yüksek Lisans Tezi
Danışman: Prof.Dr. Gülsüm GÜRLER HAZMAN
Haziran, 2021
Afyonkarahisar

T.C.
AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
MALİYE ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

SOSYAL REFAH DEVLETİ ANLAYIŞI ÇERÇEVESİNDE
SOSYAL HARCAMALAR: TÜRKİYE-OECD
KARŞILAŞTIRMASI

Hazırlayan
Nurdan KARABULUT

Danışman
Prof.Dr. Gülsüm GÜRLER HAZMAN

AFYONKARAHİSAR 2021

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum "**Sosyal Refah Devleti Anlayışı Çerçevesinde Sosyal Harcamalar: Türkiye-OECD Karşılaştırması**" adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardım başvurmaksızın yazıldığının ve yararlandığım eserlerin Kaynakça 'da gösterilen eserlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

14/06/2021

İmza

Nurdan KARABULUT

T.C.
AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ENSTİTÜ ONAYI

Öğrencinin	Adı- Soyadı	Nurdan KARABULUT
	Numarası	180607101
	Anabilim Dalı	MALİYE ANABİLİM DALI
	Programı	Maliye Bölümü
	Program Düzeyi	☒ Yüksek Lisans ☐ Doktora ☐ Sanatta Yeterlik
Tezin Başlığı	Sosyal Refah Devleti Anlayışı Çerçevesinde Sosyal Harcamalar: Türkiye-OECD Karşılaştırması	
Tez Savunma Sınav Tarihi	14.06.2021	
Tez Savunma Sınav Saati	11:00	

Yukarıda bilgileri verilen öğrenciye ait tez, Afyon Kocatepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği'nin ilgili maddeleri uyarınca jüri üyeleri tarafından değerlendirilerek oy birliği – oy çokluğu ile kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Elbeyi PELİT
MÜDÜR

ÖZET

SOSYAL REFAH DEVLETİ ANLAYIŞI ÇERÇEVESİNDE SOSYAL HARCAMALAR TÜRKİYE-OECD KARŞILAŞTIRMASI

Nurdan KARABULUT

AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MALİYE ANABİLİM DALI

Haziran, 2021

Danışman: Prof.Dr. Gülsüm Gürler Hazman

Sosyal refah devleti anlayışı toplum refahının artırılması ve hayat standardının yükseltilmesi amacıyla devletin piyasaya aktif katılımını gerektiren bir devlet anlayışı olarak ortaya çıkmıştır. Özellikle 1980 sonrası dönemde küreselleşme ve yeni liberal politikalarının bir sonucu olarak yeniden yapılanma sürecine girilmesi ile beraber refah devleti gelişim göstermiştir. Sağlıktan, sosyal güvenlik sağlamaya, eğitim ve yoksullukla mücadele etme noktasında değişik alanlarda sosyal devletin sorumlulukları vardır. Devletin bu sorumlulukları doğrultusunda yaptığı harcamalar sosyal nitelikli kamu harcamalarıdır. Kamu otoriteleri insanları karşılaştığı ve karşılaşacağı risklere karşı korumak ve toplumsal refahı artırmak amacı için sosyal harcamalar yapar. Söz konusu sosyal harcamaların önemi doğrultusunda hazırlanan çalışmada, sosyal refah devletinden bahsederek sosyal refah devleti kapsamında bulunan sosyal harcamaları incelemek ve Türkiye-OECD karşılaştırması yapmak amaçlanmaktadır. Çalışmada ilk olarak sosyal refah devleti kavramı, amaçları ile ortaya çıkışından bahsedilmiş. Ayrıca sosyal refah devletinin sınıflandırılması ile kullanılan yöntem ve kriterler hakkında açıklama yapılmıştır. Buradan hareketle sosyal harcamalar açısından Türkiye ve diğer OECD ülkelerinin bütçe payları ve diğer sosyal harcama türlerinin seyri dikkate alınmış ve karşılaştırma yapılarak, genel anlamda benzerlik ya da farklılıklar vurgulanmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Refah, sosyal refah devleti, sosyal güvenlik, sosyal harcamalar.

ABSTRACT

SOCIAL EXPENDITURES WITHIN THE FRAMEWORK OF SOCIAL WELFARE: THE COMPARISON OF TURKEY-OECD

Nurdan KARABULUT

**AFYON KOCATEPE UNIVERSITY
INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES
DEPARTMENT OF FINANCE**

June, 2021

Advisor: Prof.Dr. Gülsüm Gürler Hazman

The understanding of social welfare state has emerged as a state understanding that requires the active participation of the state in the market in order to increase the welfare of the society and raise the standard of living. Especially in the post 1980 period the welfare state has developed with the restructuring process as a result of globalization and neoliberal policies. The social state has responsibilities in various fields from health to social security, education and combating poverty. The expenditures made by the state in line with these responsibilities are social public expenditures. Public authorities make social expenditures to protect people against the risks they face and will encounter and to increase social welfare. It said the study prepared in accordance with the importance of social spending is aimed mentioning the social welfare state social spending examine the scope of the social welfare state and make Turkey-OECD comparison. In the study firstly the concept of social welfare state its emergence with its aims was mentioned. In addition an explanation was made about the classification of the social welfare state and the methods and criteria used. Thus social expenditures in Turkey and other OECD countries in terms of budget allocations and considered course of other types of social spending and making comparisons in general it has tried to emphasize similarities or differences.

Keywords: Welfare, social welfare state, social security, social expenditures.

ÖN SÖZ

Çalışmada insanları, karşılaşılan çeşitli risklere karşı korumak ve geleceğe güvenle bakmalarını sağlamak için geliştirilen sosyal güvenlik sistemi ile toplumsal refahı sağlamak ve kalkınmak adına önemli bir olgu olan sosyal refah devleti konuları incelenmiştir. Bu çalışmada sosyal refah devleti ile sosyal harcamalar arasındaki ilişki Türkiye-OECD karşılaştırması yapılarak ele alınmıştır.

Bana her türlü imkânı sağlayan, her isteğimi yerine getiren, her konuda en büyük destekçim olan ve gerek okul hayatım boyunca gerekse yüksek lisans tez çalışmam sürecinde her zaman yanımda olan ve yardımını esirgemeyen, hayatımın en önemli insanı olan canım anneme sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Bu araştırma sürecinde ve yüksek lisans eğitimi aldığım dönemlerde benden desteğini esirgemeyen, bilgi birikimi ve tecrübesiyle katkıda bulunan çok değerli hocam; Prof. Dr. Gülsüm GÜRLER HAZMAN'a saygılarımla teşekkür ederim. Gerek lisans gerekse yüksek lisans eğitimi aldığım üniversite hayatım boyunca bana destek olan, burada isimlerini saymadığım çok değerli hocalarıma saygılarımı sunarım.

Nurdan KARABULUT
2021, Afyonkarahisar

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
YEMİN METNİ.....	ii
ENSTİTÜ ONAYI	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
ÖN SÖZ	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
TABLolar LİSTESİ	ix
ŞEKİLER LİSTESİ.....	x
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ.....	xi
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

SOSYAL REFAH DEVLETİ ANLAYIŞI VE KAVRAMSAL AÇIKLAMALAR

1. REFAH DEVLETİ KAVRAMI	5
2. REFAH DEVLETİNİN ORTAYA ÇIKIŞI VE GELİŞİMİ.....	8
2.1. REFAH DEVLETİ ÖNCESİ DÖNEM (1880 ÖNCESİ).....	9
2.2. REFAH DEVLETİNİN BAŞLANGICI (1880-1945).....	11
2.3. 1980'Lİ YILLAR VE SONRASI REFAH DEVLETİ.....	13
3. REFAH DEVLETİNİN SINIFLANDIRILMASI.....	15
3.1. ESPING- ANDERSEN' IN TEMEL ÜÇLÜ SINIFLANDIRMASI.....	15
3.1.1. Anglo-Sakson Ülkeleri Modeli (Liberal Refah Rejimi)	16
3.1.2. Bismarck Ülkeleri Modeli (Muhafazakâr-Korporatist Refah Rejimi).....	17
3.1.3. İskandinav (İsveç) Modeli (Sosyal Demokrat Refah Rejimi)	18
3.2. REFAH DEVLETİNİN GELENEKSEL SINIFLANDIRILMASI.....	19
3.2.1. Bismarck (Alman) Sistemi	20
3.2.2. Beveridge (İngiliz) Sistemi	21
3.2.3. Karma (Hollanda) Sistemi	22
4. SOSYAL REFAH YAKLAŞIMLARI VE KRİTERLERİ	23
4.1. REFAH YAKLAŞIMLARI.....	23
4.1.1. Faydacı Ahlak Yaklaşımı.....	23
4.1.2. Rawls Yaklaşımı	24
4.2. SOSYAL REFAH KRİTERLERİ	26
4.2.1. Pigou Optimumu	26
4.2.2. Pareto Optimumu	27
4.2.3. Kaldor- Hicks Telafi Kriteri.....	28
4.2.4. Scitovsky İkili Kriter İlkesi.....	29
5. REFAH DEVLETİNİN AMAÇLARI	30
5.1. GELİR DAĞILIMINDA ADALET VE YOKSULLUKLA MÜCADELE.....	31
5.2. DOĞAL EŞİTSİZLİKLERİN GİDERİLMESİ VE HAYAT STANDARTLARININ YÜKSELTİLMESİ	32
5.3. SOSYAL DAYANIŞMANIN SAĞLANMASI.....	33
5.4. TAM İSTİHDAM VE İŞSİZLİKLE MÜCADELE	34
5.5. SOSYAL DENGE VE BARIŞIN SAĞLANMASI	36
5.6. EKONOMİK BÜYÜME VE KALKINMANIN SAĞLANMASI.....	37

İKİNCİ BÖLÜM

SOSYAL REFAH DEVLETİ İÇİNDE SOSYAL HARCAMALARIN YERİ

1. TÜRKİYE VE OECD ÜLKELERİNDE SOSYAL REFAH DEVLETİNİN GELİŞİMİ	39
1.1. TÜRKİYE' DE REFAH DEVLETİNİN GELİŞİMİ	39
1.1.1. Cumhuriyet Öncesi Dönem.....	40
1.1.2. Cumhuriyet Sonrası Dönem	41
1.2. OECD ÜLKELERİNDE REFAH DEVLETİNİN GELİŞİMİ.....	44
2. SOSYAL REFAH DEVLETİ ANLAYIŞI ÇERÇEVESİNDE KAMU HARCAMALARI	46
2.1. TRANSFER HARCAMALARI	47
2.1.1. Dolaylı ve Dolaysız Transferler	48
2.1.2. Gelir Transferleri ve Sermaye Transferleri.....	49
2.1.3. Verimli ve Verimsiz Transferler	50
2.1.4. Karşılıklı ve Karşılıksız Transferler	50
2.2. EĞİTİM HARCAMALARI	53
2.3. SAĞLIK HARCAMALARI.....	54
2.4. SOSYAL GÜVENLİK HARCAMALARI	55
2.4.1. Sosyal Güvenlik Kavramı	55
2.4.2. Sosyal Güvenlik Riskleri ve Sosyal Araçlar	57
2.4.3. Sosyal Güvenlik Sisteminin Tarihsel Gelişimi	62
2.4.4. Sosyal Güvenlik Sistemlerinin Finansmanı.....	65
3. SOSYAL REFAH HARCAMALARININ ETKİLERİ	69
3.1. SOSYAL REFAH HARCAMALARININ OLUMLU ETKİLERİ.....	69
3.2. SOSYAL REFAH HARCAMALARININ OLUMSUZ ETKİLERİ	71

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE İLE OECD ÜLKELERİNDE BAZI SOSYAL GÖSTERGELERİN KARŞILAŞTIRILMASI

1. LİTERATÜR TARAMASI	73
2. ARAŞTIRMANIN AMACI VE KAPSAMI	77
3. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	79
4. ARAŞTIRMA BULGULARI	80
4.1. TÜRKİYE VE OECD ÜLKELERİNDE SOSYAL NİTELİKTEKİ BAZI HARCAMA GÖSTERGELERİ.....	81
4.1.1. Bazı OECD Ülkeleri ve Türkiye Açısından Sosyal Harcamalar ile Sosyal Güvenlik Harcama Göstergeleri	82
4.1.2. OECD Ülkeleri ve Türkiye'nin Sosyal Koruma ve Sosyal Yardım Göstergeleri.....	86
4.1.3. Bazı OECD Ülkeleri ile Türkiye'de Gerçekleşen Sağlık Harcamaları Göstergeleri.....	92
4.1.4. Bazı OECD Ülkeleri ile Türkiye'nin Eğitim Harcamaları Göstergeleri	97
4.1.5. OECD Ülkeleri ve Türkiye'de İstihdam ile İşsizlik Yardımı Göstergeleri .	101
SONUÇ	109
KAYNAKÇA	115

TABLULAR LİSTESİ

Sayfa

Tablo 1. Bazı OECD Ülkelerinde Uygulanan Sosyal Güvenlik Sistemlerinin Finansman Yöntemleri	68
Tablo 2. 2008-2019 Yılları Arasında Türkiye ve Bazı OECD Ülkelerinde Gerçekleşen Sosyal Harcamaların GSYH Yüzdesi	84
Tablo 3. Türkiye ve Bazı OECD Ülkelerinde Sosyal Harcamaların Toplam Harcamalar İçindeki Payı (%)	85
Tablo 4. Türkiye ve Bazı OECD Ülkelerinde Sosyal Koruma Harcamaları İçerisinde Sosyal Yardım Harcamaları.....	91
Tablo 5. Türkiye ve Bazı OECD Ülkelerinde Kişi Başına Yapılan Sağlık Harcamaları (ABD Doları Cinsinden).....	93
Tablo 6. Türkiye ve Bazı OECD Ülkelerinde Kamu Sağlık Harcamalarının Toplam Sağlık Harcamaları İçindeki Payı (%)	96
Tablo 7. Türkiye ve Bazı OECD Ülkelerinde Öğrenci Başına Yapılan Harcama (GSYH'nin satın alma gücü paritesi kullanılarak hesaplanan eşdeğer ABD Doları Cinsinden).....	98
Tablo 8. Türkiye ile Bazı OECD Ülkelerinde Toplam Kamu Harcamaları İçinde Eğitim Harcamalarının Oranı	99
Tablo 9. Türkiye ve Bazı OECD Ülkelerinde Eğitim Düzeylerine Göre Yapılan Harcamaların GSYH'ya Oranı (%)	100
Tablo 10. Bazı OECD Ülkeleri ile Türkiye'nin İşgücüne Katılım Oranları (15-64 Yaş)	105
Tablo 11. Bazı OECD Ülkeleri ve Türkiye'de Toplam İşsizlik Oranları(2009-2018 Yılları).....	106
Tablo 12. Türkiye ve Bazı OECD Ülkelerinde İşsizlik için Yapılan Yardım Harcamaları (GSYH Yüzdesi Olarak)	107

ŞEKİLER LİSTESİ

Sayfa

Şekil 1. Türkiye ve Bazı OECD Ülkelerinde Sosyal Harcamaların GSYH Oranları(%)	83
Şekil 2. Türkiye ve Bazı OECD Ülkelerinde Kişi Başına Düşen Sosyal Koruma Harcamaları (Kişi Başına Satın Alma Gücü Standardı PPS).....	87
Şekil 3. Türkiye ve Bazı OECD Ülkelerinde Hanelere Yapılan Sosyal Yardımlar(GSYH'nin Yüzdesi).....	89
Şekil 4. Türkiye ve Bazı OECD Ülkelerinde Sağlık Harcamalarının GSYH Oranları (%)	95
Şekil 5. Bazı OECD Ülkeleri ile Türkiye'de Eğitim Düzeylerine Göre İstihdam Oranları	103
Şekil 6. OECD Toplamı ile Türkiye'nin İşgücüne Katılım Oranları (15-64 Yaş).....	104

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

%: Yüzde

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

BAĞ-KUR: Esnaf ve Sanatkârları ile Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu

EUROSTAT: European Union Statistics Office

GSYH: Gayri Safi Yurt İçi Hâsıla

ILO: International Labour Organization (Uluslararası Çalışma Örgütü)

KİT: Kamu İktisadi Teşebbüsleri

OECD: Organization for Economic Cooperation and Development (Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü)

PPS: Satın Alma Gücü Paritesi

SGK: Sosyal Güvenlik Kurumu

SSK: Sosyal Sigortalar Kurumu

T.C. : Türkiye Cumhuriyeti

yy: Yüzyıl

GİRİŞ

Dünya ekonomisinde son dönemde yaşanan ekonomik ve toplumsal gelişmeler ışığında devletin ekonomideki yeri artmış, jandarma devlet anlayışı yerini sosyal refah devletine bırakmıştır. Gelir dağılımında adaleti sağlama, sosyal dayanışmanın sağlanması ve tam istihdamı sağlayarak ekonomik büyümeyi gerçekleştirme doğrultusunda refah devleti kurulmuştur. Bu kapsamda refah devleti sosyal ve ekonomik açıdan halkın ihtiyaçlarını karşılayarak herkese eşitlik sağlayan ve refahın tüm topluma sunulması için devletin aktif katılımını gerektiren anlayıştır.

Sosyal devletin temel hedefi piyasa ekonomisinin başarısızlıklarını ve yetersizliklerini ortadan kaldırmaktır. Bu hedef doğrultusunda müdahaleci, düzenleyici, girişimci ve yeniden dağıtımcı bir devlet anlayışını benimser. Aynı zamanda sosyal devlet anlayışı herhangi bir sınıf ve statü ayrımı yapmaksızın toplum içerisindeki bireylere belirli sosyal hizmetlere ulaşmalarını sağlar. Tarihsel olarak gelişimine baktığımızda refah devleti düşüncesinin ve uygulamasının temellerini oluşturan ilk dönem, karşılaşılan risklere karşı aile, gönüllü kuruluşlar ile bir takım hayırsever kurumların hareketi ile ortaya çıkan sanayi devrimi öncesi yani 1880 öncesi yılları kapsayan dönemdir. Diğer dönem olan ikinci dönem ise 1880 ile 1945 arası sanayileşme dönemidir. Üçüncü ve son dönem ise 1980'den günümüze kadar ki refah devleti anlayışının yeniden yapılandırıldığı dönemdir.

Özellikle II. Dünya Savaşı sonrasında artış yaşanan sosyal ve ekonomik sorunlara yönelik çözüm getirilen refah devletleri ile ilgili olarak bir dizi araştırma yapılmıştır. Bu konu ile ilgili olarak refah devletinin sınıflandırılması da yapılan araştırmanın içerisinde yer almaktadır. Refah devletlerinin birbirlerinden değişik kriterlere göre gelişmeleri nedeniyle refah rejimi kriterleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu konu ile ilgili olarak yani refah devletlerinin sınıflandırılması konusunda Gosta Esping-Andersen' in yapmış olduğu üç tür refah rejimi ayrımı bulunmaktadır.

Gosta Esping-Andersen, refah rejimlerini Liberal Refah Modeli, Muhafazakâr veya Sosyal Sigorta Modeli ile Sosyal Demokratik veya İskandinav Refah Modeli olmak üzere üç gruba ayırmıştır. Bu üç gruptan ilki olan Liberal Refah Rejimleri diğer adıyla Kalıntı Refah Rejimleri veya Anglo-Sakson Model olarak adlandırılan model piyasa mantığına göre şekillenen ve devlet tarafından asgari düzeyde vatandaşlara yardımların yapıldığını ifade eden rejimdir. Refah rejimi kriterlerinden ikincisi olan

Muhafazakâr- Korporatist Refah Modeli ise diğerk adıyla Sosyal Sigorta Modeli yada Bismarck Ülkeleri Modeli olarak da adlandırılan modelde ise sahip olunan hakların ve ayrıcalıkların sınıf ve statü olarak farklılıklar gösterdiği ve gelirin yeniden dağılımının marjinal olduğu varsayılmaktadır. Üçüncü rejim olan İskandinav Modeli ya da diğerk adıyla Modern Refah Rejimleri sosyal dayanışma ile sınıflar arası eşitlik ilkelerinin ön planda olduğu ve devletin sosyal haklar sağladığı bir toplum modelini temsil etmektedir.

Küreselleşmenin hızlanması ile birlikte devletler toplumda halkın yaşam standardını yükseltmek adına çeşitli görevler üstlenmiş bu durum ise kamu hizmetlerinde dolayısıyla kamu harcamalarında artışlara yol açmıştır. Kamu harcamalarından özellikle sosyal harcamalar önemli bir yer edinmiştir. Dolayısıyla sosyal harcamalar yoluyla refahın gerçekleşmesinde devlet sorumlu tutulmuş eğitimden, sağlığa ve sosyal yardım sağlamaya kadar çeşitli görevler üstlenmiştir. Bu görevler arasında sosyal devletin önemli unsurlarından biri olarak kabul edilen sosyal güvenlik sistemi ortaya çıkmıştır. Bu sistemin temelde amacı toplum içerisindeki bireyleri bir takım sosyal risklere karşı korumak ve onların geleceğe güvenle bakmalarını sağlamaktır.

Dolayısıyla ortaya çıkan sosyal güvenliğin konusu sosyal riskle ilintilidir. Sosyal güvenlik politikalarında, karşılaşılan risklerin bireylerin üzerindeki etkilerinin giderilmesi çabaları bulunmaktadır. Bu doğrultuda sosyal riskler ise giderlerde meydana gelen gelir kayıpları ile beraber gider artışları şeklinde belirtilmektedir. Toplumsal açıdan çalışma gücünü olumsuz yönde etkileyen yaşlılık, hastalık gibi fizyolojik riskler ve çeşitli durumlarda meydana gelen sosyo-ekonomik riskler ve mesleki riskler sosyal risklerdendir. Gelirlerde meydana gelen kayıp ile giderlerde oluşan artışların karşılanması ise sosyal güvenlik ile sağlanabilecektir. Bu risklere karşı toplumun huzuru ve gelir dağılımını sağlamak amacı ile sosyal politika araçları geliştirilmiştir. Bu kapsamda sosyal hizmetler, sosyal yardımlar ve sosyal sigortalar bulunmaktadır.

Sosyal hizmetler insanların her türlü maddi ve manevi ihtiyaçlarını karşılamak maksadıyla geliştirilen koruyucu, önleyici, iyileştirici ve geliştirici sistemler bütünüdür. Sosyal yardımlar ise insanların kendilerini ve bakmakla yükümlü olduğu kişileri geçindirme konusunda yetersiz kaldığı durumda ayni ve nakdi olarak gerçekleşen sürekli veya geçici nitelikte karşılıksız yapılan yardımlardır. Sosyal güvenlik sisteminin

temel taşıını oluşturan sosyal sigortalar ise bireyleri risklere karşı koruyan primlere katılımın bulunduğu sistemlerdir.

Sosyal güvenlik sistemlerinin tarihsel gelişiminde ise bazı OECD ülkeleri bazında bakıldığında İngiltere’de yoksullukla mücadeleyi amaçlayan çeşitli yoksulluk yasası çıkarılmıştır. Sanayileşme süreci ile ortaya çıkan uygulamalar Avrupa’da 19. yüzyılın sonunda modern sosyal güvenlik sisteminin temellerini oluşturmaktadır. Oluşan yeni düzende ise geleneksel yollara dayalı olan sistemler zayıflamış ve dağılmaya başlamıştır. Sosyal güvenlik sisteminin Türkiye’deki tarihsel gelişim süreci ise Cumhuriyet öncesi dönem ile Cumhuriyet sonrası dönem olarak sınıflandırılmaktadır. Türkiye’de sosyal güvenlik sisteminde değişiklikler yapılmış ve sosyal güvenlik kurumları ortaya çıkmıştır. SSK, BAĞ-KUR ve Emekli Sandığı gibi kurumlar kurulmuştur.

İlk kurum olan Emekli Sandığı merkezi yönetim kapsamında bulunan il özel idareleri, devlet kurumları ve devlet bankalarının sosyal hizmetlerini gerçekleştirmek amacıyla kurulmuştur. Diğer kurum olan SSK ise bir veya birkaç işveren tarafından çalıştırılan sigortalıları çeşitli risklere karşı sigorta etmek suretiyle sosyal güvenliklerini sağlamak amacıyla faaliyette bulunmaktadır. Sosyal güvenlik sisteminin yapısını oluşturan diğer kurum olan BAĞ-KUR ise bir işverene bağlanmadan çalışan esnaf ve sanatkârları kapsayan kuruluştur ve daha sonra bu kuruluşlar SGK (Sosyal Güvenlik Kurumu) çatısı altında birleştirilmiştir.

Açıklamalar ışığında çalışmanın konusunu refah devleti çerçevesinde önemli bir yeri olan sosyal harcamaların önemi ve gelişimi oluşturmaktadır. Bu nedenle öncelikle sosyal refah tanımı ile bu konuyla ilgili kavramsal açıklamalar yapılmıştır. Daha sonrasında refah devletinin tarihsel olarak gelişiminden bahsedilmiş. Ayrıca sosyal refah kapsamındaki harcamalardan olan sosyal harcamalar ele alınarak, sosyal refah harcamalarının pozitif ve negatif etkilerine vurgu yapılmıştır.

Bu kapsamda çalışmanın birinci bölümünde sosyal refah devletinin daha iyi anlaşılması doğrultusunda refah ve sosyal refah tanımları açıklanarak sosyal refah devletinin kapsamı ve amaçlarından bahsedilmiştir. Ayrıca sosyal refah devletinin hem 1880 öncesi hem de 1980 sonrası tarihsel gelişimi incelenmiş. Aynı zamanda çalışmada sosyal refah sınıflandırılması hakkında bilgi verilerek sosyal refah yaklaşımları ve kriterleri açıklanmıştır.

İkinci bölümde sosyal refah devleti anlayışının hem Türkiye hem de OECD ülkelerindeki gelişiminden bahsedilmiştir. Ayrıca sosyal refah kapsamındaki kamu harcamalarından transfer harcamaları ile eğitim, sağlık ve sosyal harcamalar hakkında açıklama yapılmıştır. Devamında ise sosyal harcamaların gelişimine değinerek sosyal harcamaların hem olumlu hem de olumsuz etkileri incelenmiştir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde ise diğer bölümlerden farklı olarak literatür taraması yapılmış ve çalışmanın amacı ile kapsamının açıklanmasının ardından araştırmanın yöntemine ve araştırma bulgularına değinilmiştir. Ayrıca sosyal refah kapsamında bulunan sosyal harcamalar, sağlık harcamaları, eğitim harcamaları ve yapılan yardım harcamaları ile ilgili verilerin Türkiye-OECD karşılaştırması yapılmıştır. Kullanılan verilerde yöntem olarak trend analizi yönteminden yararlanılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

SOSYAL REFAH DEVLETİ ANLAYIŞI VE KAVRAMSAL AÇIKLAMALAR

Bu bölümde refah devleti kavramı ve ortaya çıkışı ile birlikte tezin konusunu barındıran sosyal refah kavramı hakkında bilgi verilmiştir. Ayrıca sosyal refah devletinin amaçlarına değinilmiştir. Daha sonrasında refah devletinin ortaya çıkışı ile gelişim süreci ele alınmış ve refah devletinin sınıflandırılması açısından değerlendirilen sistemler incelenmiştir. Aynı zamanda sosyal refah yaklaşımları ile refah kriterlerinden bahsedilmiştir.

1. REFAH DEVLETİ KAVRAMI

1929 yılında petrol fiyatlarında yaşanan artış ve bu artıştan kaynaklı 1973 yılında kriz ve bunalımlar baş göstermiştir. Ortaya çıkan bu bunalımlı yapının önlenmesi ve engellenmesi amacıyla devletin piyasaya müdahalesi ile krizden kurtulmanın ve halkın refahının artırılması için çeşitli yollar aranmıştır. Aranan bu yollardan en önemlisi refah devleti ve bu kapsamda yapılan harcamalar olmuştur (Anderson ve Harsman, 1997: 31).

Bu nedenle sosyal refahın sağlanmasında en önemli kurumlardan birisi devlettir. Devlet ise toplumsal refahı artırmak için birtakım düzenlemeler yapar. Özellikle sağlık, eğitim, sosyal güvenlik ve sosyal yardım gibi alanlarda devlet düzenleyici bir role sahiptir. Bu noktada devletin tanımı ise şu şekilde ifade edilebilir. Devlet, toplumda düzenin, adaletin ve iyiliğin gerçekleştirilmesini sağlayan, belli bir toprak parçası üzerinde yerleşmiş olan aynı zamanda bu toprakların üzerindeki her şeyin nihai meşru kontrolü olan, siyasal bir hükümet ile donanmış olarak bulunan sosyal bir organizasyon şeklinde tanımlanmaktadır (Gündüz, 2013: 33).

İnsan ihtiyaçlarının sürekli olarak değişiklik göstermesi refah devleti anlayışının algılanış biçiminde de değişikliğe neden olmuştur. Sosyal devlet toplumsal açıdan refahın en üst noktaya ulaşılmasında etkisi olan, sosyal, iktisadi ve sosyal yardım sağlanması gibi konularda piyasaya aktif müdahalesi gerekli olan devlet olduğundan dolayı kavram olarak her ülkede farklı şekilde tezahür etmiş ve değişik şekillerde kullanılmıştır.

Refah devleti kavramını kullanan ilk ülke Fransa olmuştur. Kavram, radikal bireyciliğe ve devletin yetkilerinin genişlemesine karşı çıkan liberal düşünürlerce ortaya atılmıştır. Daha sonrasında ise refah devleti kavramının kullanımı Almanya'da 1870'li

yıllarda kültür sosyalistleri tarafından benimsenmiştir. Ayrıca 1880'li yıllarda Bismarck'ın gerçekleştirdiği reformları nitelendirmek için sosyal devlet teriminin kullanımı tercih edilmiştir (Rosanvallon, 2004: 119).

Ayrıca bu kavram 1940'lı yılların başlarında İngiltere'de kullanılmıştır. Refah devleti kavramının toplumsal olarak kullanılmaya başlamasının İngiltere'nin Alman savaş makinelerinden kaynaklı tehditlere yönelik olarak tek başına ayakta kalmaya çalıştığı dönemde gerçekleştiğini ve bu dönemde bu kavramın güç ve savaş devleti olarak tanımlamak için kullanıldığı bilinmektedir (Flora ve Heidenheimer, 1990: 19).

Her ülkede refah devleti terimi farklı tarihlerde benimsenmiş ve kullanılmış olsa da hepsinin ortak hedefi toplum refahını artırmak olduğu söylenebilir. Toplumun birçoğunun kimseye muhtaç olmadan yaşayabilmeleri için hem sosyal hem de ekonomik açıdan gerekli müdahalelerin yapılmasını gerektiren devlet modeli olan sosyal refah devleti kavramı ortaya çıkmıştır.

Bu noktada refah devleti ile ilgili çeşitli tanımlar yapılmıştır. Asa Briggs 'ın yaptığı tanıma göre refah devleti, piyasa aktörlerinin işleyişini değiştirmeye çalışan organize bir güç sistemini ifade etmektedir. Ayrıca refah devleti, bireyin çalışma durumu ile beraber sahip olduğu varlıklara bakılmaksızın minimum bir gelir garantisi verilmesini amaç edinmektedir. Aynı zamanda herhangi bir statü ve sınıf ayırımı yapmadan işsizlik, yoksulluk, hastalık ve yaşlılık gibi bazı sosyal risklere karşı önlemler alarak vatandaşı korumayı ve desteklemeyi amaçlayan devlet olmaktadır (Briggs, 2000: 17-18).

Bir başka tanıma göre ise sosyal devlet, toplumun sosyal refahını maksimize etmek amacıyla müdahalelerde bulunmasını öngören bir sistemdir. Ayrıca refah devleti; piyasa güçlerinin rolünü azaltmak amacıyla bilinçli bir şekilde kamu olanak ve güçlerinin kullanıldığı devlet modeli olarak da karşımıza çıkmaktadır (Albayrak, 2017: 3).

Dolayısıyla refah devleti sosyal açıdan refahın sağlanması için oluşan her türlü sosyal eşitsizliği ortadan kaldırma noktasında müdahalelerde bulunur. Bu noktada karşılaşılan her türlü risk ve tehlikeleri önlemeye ve bireyleri yoksulluk ve yoksunluk riskine karşı korumaya çalışmaktadır.

Bu noktada genel olarak refah devleti bireyin yaşamının tüm yönleri ile ilgilenmiş olan ve aynı zamanda bireylere ekonomik ve sosyal imkânlarla ulaşılmasında

eşit şans tanıyan bir devlet şekli olduğundan ötürü vatandaşların yaşam standardını yükseltme noktasında çeşitli amaç ve görevleri bulunmaktadır (Özmen, 2010: 371).

Refah devletinin, halkın korunması amacı ile sosyal güvenlik sağlama, sağlık, eğitim haklarından yararlanma ve istihdam ile yoksullara yönelik yapılan yardımlar gibi müdahale alanları bulunmaktadır. Aslında bu görev alanlarının hepsinin tek bir hedefi bulunmaktadır. Bu hedefler arasında ise esasen insanların temel ihtiyaçlarının giderilmesi ve vatandaşların kendi kendilerine yetecek bir hayat sürmeleri bulunur. Bunu gerçekleştirebilmek için de sosyal devlet çeşitli politika araçlarını kullanmaktadır.

Bu politika araçlarından olan aynı zamanda refahın sağlanmasında etkisi bulunan en temel unsurlardan birisi olan sosyal güvenlik, sosyal refah devletinin ortaya çıkmasında etkisi bulunan en önemli faktörlerden birisidir. Dolayısıyla insan yaşamında, sosyal güvenliğin anlamı ve önemi açısından bakıldığında, kişilerin gelecekte karşılaşılabilecekleri ekonomik ve sosyal risklere yönelik korunma isteğinin her zaman var olduğu bilinmektedir (Tuz, 2010: 59-64).

Bu yüzden sosyal refah devleti içinde oldukça önemli bir yeri bulunan sosyal güvenlik, bireysel nitelikte sosyal hizmet, eğitim, sağlık, gelir dağılımı, konut vb. alanlarda hizmet vermektedir. Devletler, sosyal adalet ile birlikte toplumsal ve ekonomik gelişmenin yaşanabilmesi için bu hizmetlere büyük önem vermektedir. Sosyal olarak adaletin ve fırsat eşitliğinin sağlanabilmesi için devletler, hizmetleri karşılıksız olarak sunmakta ve herkese yararlanma olanağı tanımaktadır (Özdemir, 2008: 100-103).

Refah devleti toplumun her kesiminin yararlanması için sunduğu karşılıksız hizmetleri gerçekleştirmek için çeşitli faaliyet alanlarından yararlanır. Bunlar arasında sosyal güvenlik, sosyal yardım, eğitim ve sağlık gibi hizmet alanları sayılabilir. Hiç şüphesiz ki sağlık temel bir ihtiyaç olduğundan dolayı oldukça önemli bir hazinedir. Bu nedenle sağlıklı bir toplum yapısı oluşturma gayesiyle sağlık hizmetlerine önem verilmektedir.

Bu nedenle de sağlık hizmetlerine yönelik yapılan harcamalar refah devletinin kaynaklarını tüketebilen araçların başında bulunmaktadır. Sağlık hizmetleri bir araç olarak insanların refahlarına hizmet etmektedir. Bu sebeple sağlığa yönelik yapılan harcamalar refah devleti varlığının temel göstergesi olarak kabul edilmektedir. Sağlık ile birlikte refah göstergesi olarak eğitime yönelik yapılan hizmetler de sayılabilir. Bu

yüzden kamu görevi olarak bütçeden eğitime önemli bir pay ayrılmıştır. Dolayısıyla eğitim aracılığı ile kültür düzeyi yüksek, vasıflı insan gücü oluşturmak hedeflenmektedir (Kardaş, 2020: 51-52).

Genel olarak refahın en üst noktaya ulaşılması amacı ile kurulan sosyal refah devleti yalnızca tek bir alanda hizmet vermekle kalmaz. Sosyal güvenliği sağlamaktan sağlık, eğitim, istihdam ve sosyal yardım sağlamaya kadar birçok konuda insanlara sosyal hizmette bulunmaktadır. Özellikle halkın daha müreffeh bir hayat sürmeleri doğrultusunda bireylerin hak ve özgürlüklerinin koruyucusu olarak sorumluluk üstlenmektedir. Bu yönüyle sosyal refah devleti tam istihdam hedefi ile vatandaşları korumaktadır.

Kısacası sosyal devlet tam istihdamın sağlanmasında, özel kişi ve kuruluşların faaliyetlerinin vatandaşların yaşam koşullarını iyileştirecek şekilde kontrol altına alınmasında görev ve sorumluluğu bulunmaktadır. Ayrıca bu hedefin gerçekleşmesinde üç ilke ön plana çıkmaktadır. Bunlardan ilki iktisadi faaliyetlerin sosyal olarak refahın sağlanması amacıyla düzenlenmesi ve vatandaşların bazı temel ihtiyaçlarının toplumsal olarak karşılanma hak ve ihtiyacının sağlanması için piyasa mekanizmasının konu ile ilgili devlet müdahalesinin olması ile beraber son ilke olarak objektif kurallar ve formal eşitliğe dayalı sistemin öngörülmesi sayılabilmektedir (Berkay, 2013: 3).

Gerçekleştirilen bu ilkeler kapsamında refah devleti eşitlikçi bir toplum yapısının oluşturulması düşüncesi ile toplumun yüksek bir hayat standardına ulaşması kapsamında hem sosyal hem de ekonomik açıdan gerekli birtakım müdahalelerde bulunarak halkın huzurunu sağlamaya çalışır. Böylece karşılaşılan her türlü risk ve tehdiye karşı destek ve koruma sağlar.

2. REFAH DEVLETİNİN ORTAYA ÇIKIŞI VE GELİŞİMİ

Sosyal refah devleti özellikle vatandaşların korunması temeli ile insan onuruna yaraşır bir yaşam standardına ulaşılması çabasında ortaya çıkmış bir devlet anlayışıdır. Bu noktadan hareket ile sosyal devlet tarihsel açıdan ise, devletin ekonomik hayata müdahalesini gereksiz gören hatta ekonominin doğal kanunların işleyişini bozacağı için zararlı gören jandarma devlet anlayışından ayrılır. Genel olarak sosyal refah devleti; sosyal refahın optimizasyonu amacıyla devletin ekonomiye aktif ve kapsamlı müdahalelerde bulunmasını öngörür.

Tarihsel olarak sosyal refah devleti anlayışının gelişimi ise sosyal politikaların gelişmesi ile beraber uygulama alanı bulmuştur. Sosyal refah devletinin gelişimi özellikle II. Dünya Savaşı sonrasında ve taraflar arasında oluşan uzlaşma sonucunda gerçekleşmiştir. Ayrıca farklı devletlerde farklı anlamlar taşıması nedeniyle güçlükler yaşanmaktadır (Albayrak, 2017: 4).

Yaşanan güçlükler özellikle II. Dünya savaşı sonrasında yaşanan ve toplumun hem maddi hem de manevi açıdan huzurlarını bozacak şekilde gerçekleşen sosyal ve ekonomik sorunlarına karşı refah devleti anlayışının benimsenmesiyle ortaya çıkmıştır. İlk önceleri sosyal devlet aile ve dayanışma anlayışına göre uygulanmıştır.

Bu nedenle sosyal devlet anlayışı tarihsel açıdan çok eskilere dayanıyor olmakla beraber, sanayi devriminin bir parçası olarak yorumlanabilir. Sosyal refah devletindeki ilk uygulamalar ise ortaçağda görülmüştür. Ortaçağ düşüncesine göre adil fiyat yaklaşımı; üretici ve tüketicinin ekonomik konjonktürden yararlanarak sömürmelerini önleme düşüncesi taşımaktadır. Bu da o dönemin sosyal refah düşüncesine yakın bir anlayışa sahip olduğunu göstermektedir. Özel mülkiyeti kabul eden fakat zenginliğin kişiler arasında eşitsizlik yarattığını varsayan bu dönemin düşünürleri açısından, insanlar ileri düzeyde zenginlik isteğine kapılmadan sahip oldukları mal varlıklarını sosyal hizmetlere yönlendirerek kabul edilebilir bir niteliğe getirmeyi amaçlarlar (Çınar, 2017: 18-19).

Bu nedenle refah devletindeki gelişim ise üç kategoriye ayrılarak incelenmiştir. İlk dönem olan sanayi devrimi öncesi dönemde sorunların giderilmesinde aileler ve gönüllü kuruluşlar ön planda tutulmuştur. Daha sonrasında sanayileşme dönemine geçilmesi ve kapitalist dönemin yaşanması ile gelişen dönem olan 1880 ile 1945 arası refah devleti dönemine geçilmiş ve son olarak da sosyal refah devletlerinde yeniden yapılandırma arayışlarının başladığı 1980 sonrası dönem şeklinde sınıflandırma yapılarak incelenmiştir.

2.1. REFAH DEVLETİ ÖNCESİ DÖNEM (1880 ÖNCESİ)

Refah devleti öncesi dönemin başlangıcı eski Yunana kadar dayanmaktadır. Özellikle refah devletinin oluşumunda sosyal ve ekonomik gelişmeler öncü rol oynamıştır. Sanayileşmiş ülkelerde refah devleti anlayışının sanayileşme öncesi ve sonrasında yaşanan krizlerin etkisi ile değişime uğradığı sonucuna ulaşılmaktadır.

Aynı zamanda Avrupa ülkelerine yayılan liberal devlet anlayışı ile emek ve sermaye ilişkilerini düzenleyen sisteme bu dönemde son verilirken bir taraftan da 1789 Fransız Devrimi ile hukuk düzenine geçiş sağlanmıştır. Özellikle sanayileşmenin doğal bir sonucu olarak ortaya çıkan işçi sınıfı ile hem işverenlere hem de geleceğe dair ciddi bir güvensizlik yaşanmıştır. Aynı zamanda işçilerin korunmasına yönelik ilk önlemler İngiltere’de uygulanmasına karşın, sosyal güvenlik ile ilgili ilk mevzuat ise Almanya’da hayata geçirilmiş ve buradan da diğer Avrupa ülkelerine yayılmıştır (Erdem, 2010: 24).

Ayrıca refah devleti öncesi dönem sosyal refah hizmetleri ile aile ve toplum, dini ve gönüllü kuruluşlar ile yardımlaşma gibi konuların ön planda olduğu bir dönem olarak gerçekleşmiştir. Dolayısıyla bu dönemde sanayi dönemi henüz başlamadığından dolayı insanların ihtiyaçları ve beklentileri yüksek olmamıştır. Aynı zamanda kiliseler öncül rol oynamış ve kiliseler tarafından toplumda en temel hayırsever kuruluşlar kurulmuştur. Kilisenin bu konudaki etkisi ise ülkeden ülkeye farklı olduğundan dolayı refah devletlerinin de farklılığını oluşturmuştur (Özdemir, 2007: 178-179).

Genel olarak sosyal devletin gelişim ve değişim aşamalarından olan 1880 öncesi dönemde aile, gönüllü kuruluşlar, devlet gelir transferleri gibi konular ön planda bulunmaktadır. Bu bağlamda refah devleti öncesi dönem antik çağları ve yoksulluk yasalarının çıkartılmaya başlandığı sanayi devrimi öncesi yılları kapsamaktadır.

Refah devletine yönelik ilk uygulamalar ise ortaçağa dayanmaktadır. Özel mülkiyeti benimseyen ancak zenginliğin insanlar arasında eşitsizliğe neden olacağını vurgulayan ortaçağın düşüncesine göre, insanlar aşırı zenginlik hırsına kapılmadan sahip oldukları servetlerini sosyal hizmetlere yönlendirmişler ve kabul edilebilir bir hâle getirmişlerdir (Tuz, 2010: 36).

Aynı zamanda ortaçağ düşüncesi çerçevesinde ücretler belirli bir seviyeyi korumuştur. Dolayısıyla adil ücret bu düşünce ışığında dengeli ve düzenli işleyen bir toplumda, bedensel olarak sağlıklı ve çalışabilecek her vatandaşın emeğinin bir karşılığı olarak kendisinin ve aile bireylerinin geçimini sağlayabilecek ve geleceği için birikim yapmasına elverişli bir geliri ifade etmek için kullanılan önemli bir kavram olmuştur (Kardaş, 2020: 27).

Esas olarak ortaçağdaki uygulamaların sosyal açıdan refahın sağlanmasına yönelik uygulamalarla ilişkisi bulunmaktadır. Özellikle ortaçağ düşüncesinin egemen

olduğu dönemde yaşanan gelişmeler refah devletinin ortaya çıkmasında başlangıç olarak kabul edilebilecek bir nitelik kazanmıştır.

Ayrıca 1880 ncesi dönemde, tarımda ve sanayide kısmi teknolojik gelişmeler yaşanmakla birlikte önemli boyutlara ulaşmamış, üretim yapısı ve toplumsal yapıda çok fazla değişiklik gerçekleşmemiştir. Nüfusun büyük bir çoğunluğu tarımla uğraşırken, az bir kısmı ise ticaret ve zanaatla uğraşmıştır. Özellikle Avrupa’da yel ve su değirmenleri ve maden ocakları gibi teknolojilerle kitlesel üretim görülmüşse de bunlar üretim ilişkilerini ve toplumsal yapıyı değiştirecek boyutlara ulaşmamışlardır (Güran, 2019: 54-63).

Genel olarak 1880 öncesi dönemde refah devleti uygulamaları aile içerisinde yapılan dayanışma ve yardımlaşma temeline oturtulmuş ve refah hizmetleri çeşitli yardım kuruluşları tarafından yerine getirilmiştir. Dolayısıyla bu dönem adil bir ücret yaklaşımı temelinde ortaçağ düşüncesinin egemen olduğu bir dönem olmuştur.

2.2. REFAH DEVLETİNİN BAşLANGICI (1880-1945)

1880-1945 yılları arasında gerçekleşen dönemde, özellikle 18. yüzyılın ortalarında başlayıp daha sonra hızlanan teknik buluşlar ve yeni siyasi gelişmeler, Avrupa lkelerinde büyük ekonomik ve toplumsal değişimlere yol açmıştır. Modern sanayinin ve kapitalizmin başlangıcı olan İngiltere’den diğer Avrupa ülkelerine yayılan liberal ekonomi anlayışı, emek–sermaye ilişkilerini düzenleyen lonca ve meslek kuruluşları sisteme son vermiştir. İlk bakışta olumlu sonuçlar doğurması gereken bu gelişme, sosyal açıdan büyük sorunları da beraberinde getirmiştir (Erdem, 2010: 23-24).

Refah devletinin başlangıcı olarak kabul edilen dönem olan 1880-1945 yılları arasındaki dönem yasal yeniliklerin ve reformların yapıldığı bir dönem olmuştur. Ayrıca bu dönemde çalışanlar sosyal sigorta kurumlarının koruması altına alınmışlar ve sistemin finansmanına ise zorunlu olarak katılmışlardır. Dolayısıyla bu dönemde kurumsal anlamda halkı koruyan sosyal refah uygulamalarına önem verilmiştir.

Sosyal refah devleti uygulamalarının giderek yaygın olduğu dönem ise altın ağı olarak ifade edilmektedir. Çünkü bu dönemde dünyada yaşanan modernleşme çabaları, gerçekleşen sermaye gücü ile sanayileşme çelişkileri bu dönemin altın ağı olarak anılmasını sağlamıştır. Ayrıca sosyal harcamaların artması, nüfusun yaşlanması ve devlet gelirlerinde meydana gelen azalma sosyal refah devleti krizlerinin baş göstermesine neden olmuştur (zcan, 2016: 137).

Aynı zamanda 1945’li yılların ortalarına kadar geçen dönem sosyal refah devleti uygulamalarının yoğun olarak görüldüğü, ekonomik büyümelerin dünyada ivme kazandığı bir dönem olmuştur. Bu dönemde devlet, ekonomik büyümeyi gerçekleştirmede rol almış aynı zamanda gelir dağılımına ve sosyal yapıya müdahalelerde bulunmuş ve etkinlik ile adalet ilkelerini birlikte gerçekleştirmeye çalışmıştır (Solmaz ve Avcı, 2017: 6).

Özellikle bu dönemde yaşanan savaşlar ile köyden kente gerçekleşen göç olayları birçok ülkenin ekonomisinde sarsıntılara sebep olmuştur. Bu nedenle etkin bir sosyal güvenlik sisteminin tesisi amacıyla devlet müdahalesi gerekli görülmüştür. İşte bu noktada refah devleti denilen devlet modeline geçilmiştir.

Sanayileşmenin başlaması ile kapitalist üretim sürecine geçiş, kentlere göç ve işçi, işveren sınıfının oluşması gibi değişimler refah devletinin başlangıcında etkili olmuştur. Sanayi devrimi ile beraber insan ve hayvan gücüne dayalı üretim tarzından makine gücünün egemen olduğu üretim tarzına geçilmiştir. Makineye dayalı üretime geçiş ile birlikte üretimin şekli ve miktarında da değişme yaşanmıştır (Kuşun ve Rakıcı, 2016: 138).

Sosyal yaşama dair ilk devlet müdahalesi, sanayi devriminin ana yurdu olan İngiltere’de gerçekleşmiş ve sonrasında diğer Avrupa ülkelerine yansımıştır. Bu dönemde devlet müdahalesi ilk olarak, işçi ve işveren arasında yaşanan sorunları çözmek amacıyla gerçekleştirirken daha sonrasında yaşanan gelişme ile müdahale alanları da genişlemiş sağıktan eğitime, istihdamdan sosyal güvenlik sisteminin kurulmasına kadar birçok ihtiyacın karşılanması sağlanmıştır (Serter, 1994: 3).

Ayrıca bu dönemde, evrensel açıdan refah devleti oluşturma hedefine yönelik reformlar geliştirilmiştir. Öncelikle devlet, ekonomik alanda önemli kararlar almış ve tam istihdamın gerçekleşmesi için geniş tabanlı bir uzlaşma sağlamıştır. Böylelikle bu dönemde meydana gelen savaşlar ise devletlerin sosyal eğilimlerini belirlemelerine imkân tanımıştır (Kalkışım, 2015: 15).

Temelde bu dönemde kalkınma öncelikli hedef olmuştur. Bunun için devlet sosyal devlet olma özelliğinden dolayı çeşitli sosyal politikalar geliştirmiştir. Sosyal politikalarla düzenleyici bir rol üstlenmiş ve bunun için birtakım sosyal yardımlarda bulunmuştur. Daha sonrasında ise sosyal devletin en etkin olduğu dönem olan 1980 ve sonrasındaki döneme geçilmiştir.

2.3. 1980'Lİ YILLAR VE SONRASI REFAH DEVLETİ

1970 ve 1980'li yıllarda kamu harcamalarının üzerinde sosyal refah devleti yük olarak görülmeye başlamış ve devletin sosyal açıdan müdahale isteğinin azalması ile birlikte sosyal refah toplumları arasında iki çeşit sorunla karşı karşıya kalınmıştır. Ortaya çıkan ilk sorun mevcut olarak bulunan sosyal koruma programları ve gelişen ihtiyaçlar ile riskler arasında oluşan ayrışmanın gittikçe artış eğilimi göstermesine neden olmuştur. Diğer durumda ise, mevcut refah devleti taahhütlerinin gelecekte gerçekleşebilmesi doğrultusunda değişen ekonomik koşullar ve demografik eğilimler tarafından etkilenilmesi gerçekleşmiştir (Günel, 2009: 25).

1970'li yıllarda öncelik olarak tüm dünyada ekonomik, sosyal, kültürel ve politik alanlarda önemli dönüşümler ve değişimler yaşanmıştır. Bu dönüşüm, küreselleşme olarak adlandırılmıştır. Küreselleşme süreci ise dünyayı siyasal, ekonomik, toplumsal ve kültürel açılardan, yani her yönüyle, büyük bir değişimin içine itmiştir.

Aynı zamanda bu dönemde dünyada gerçekleştirilen sosyal devlet uygulamaları önemini kaybetmiş ve sosyal devlet anlayışında ise gerileme dönemine girilmiştir. Türkiye ise bu dönemde dünyadaki gelişmelerin etkisinde kalmış, özellikle yaşanan darbe olaylarının etkisinin giderilmesine yönelik olarak iktisat politikasında köklü bir değişikliğe gidilmiş böylece hem siyasal hem de sosyal alanda otoriter bir rejim değişikliği gerçekleşmiştir (Boratav, 2003: 147).

1970'li yılların ortalarına ve sonlarına doğru sosyal harcamalarda önemli ölçüde bir artış yaşanmıştır. Yaşanan bu artış ise kamu borçlarına yol açtığından ötürü harcama politikalarının azaltılması yönünde ki düşüncelerde artış görülmüştür. Buna karşın kamu harcamalarının arttırılmasını savunan görüşlerin olduğu durumların etkisi ise 1980'li yıllardan itibaren önemini yitirmeye başlamış ve kamu harcamalarının kısılması yönündeki görüşler ise gittikçe artış eğilimine geçmiştir.

1980'li yıllarda ihracatı teşvik uygulamasına geçilmiştir. Bu tür bir politikanın çıkış noktası olarak 1980 kararları ile ihracatta büyümenin tercih edilmesi gösterilebilir. Fakat ihracatta yapılan teşvik ile gelir dağılımını bozucu bir etki yaratılmıştır. Ayrıca bu dönemde işsiz kalanlara yönelik transfer ödemeleri de gerçekleşmiştir (Özen, 2013: 9).

Tüm dünyada 1980 sonrası dönemde başlayan globalleşme olgusu ve neo-liberal ekonomik sistem uygulamaları devletin mali alandaki rol ve fonksiyonların da değişimi

zorunlu kılmıştır. Günümüzde küçük ve etkin bir devlet oluşturma yönündeki reformlar ile üretici devlet yerini koruyucu ve denetleyici devlete bırakmıştır.

Özellikle 1980 sonrası dönemde devletin mali açıdan rol ve fonksiyonlarında değişim gerçekleşmiştir. Bu durum ise etkin bir devlet oluşturma yönündeki değişimlerin etkisinin bulunmasını gerektirmiştir. Kamu harcamalarının arttırılmasını savunan bazı görüşler ise önemini yitirmeye başlamıştır (Pehlivan, 2010: 78).

Ayrıca bu dönemde küreselleşmenin etkisi ile ekonomilerin dışa bağımlılığı artmakta ve refah devletinin yapısal nedenlerinden ötürü krize yol açmaktadır. Bu kriz durumu ise refah devleti tarafından yapılan sosyal koruma harcamalarına yönelmekte fakat bu harcamalar kamu açıklarına yol açacağından dolayı çeşitli eleştirilere maruz kalmaktadır.

Özellikle 1980 sonrası dönem de bir yandan sosyal refah devleti uygulamalarına karşı yapılan eleştiriler artarken bir yandan da bütünleşmenin gereği olarak yeni liberal politikalar yaygınlaşmaya başlamıştır. Aynı zamanda yeni liberalizm düzeninde, sosyal harcamaların krizlere yol açmasından dolayı sosyal devletin yükümlülüklerinin ve harcamalarının azaltılması veya özelleştirilmesi önerilmektedir (Friedman, 1988: 107).

Nitekim bu dönemde başka alanlarda da yapısal reformlar ve düzenleme çalışmaları gerçekleşmiştir. Bu reformlar arasında eğitim alanında yapılan düzenleme sayılabilir. Eğitim konusunda hesap verilebilirliği ve şeffaflığı artırma noktasında kamu müdahalesinin kapsamının daraltılması ve özelleştirmenin desteklenmesi gerekli görülmüştür.

1980 yılından 2000 yılına kadar olan dönem liberal ekonomi kurallarının uygulandığı ayrıca ihraç yönlü kalkınma politikalarının başlatıldığı bir dönem olmuştur. Ayrıca bu dönemde mali disiplinin sağlanabilmesi adına bütçeler de sadece kanun ile değişiklik yapılabilmesi şartı getirilmiştir. Oluşan bütçe açıkları durumunda ise iç ve dış borçlanma yoluna gidilmiş ayrıca yaşanan krizlerin etkisi ile 1994 yılında bir kriz yaşanmıştır. Bu yıldan sonra ise bütçe açıkların da artış yaşanmıştır (Çaşkurlu ve Arslan, 2017: 56-57).

2000’li yıllarda ise herhangi bir iktisadi yaklaşımdan bağımsız olarak sosyal devletin tekrar eski günlerine geri dönüş yaşanmıştır. Bu durumun ise çeşitli sebepleri bulunmaktadır. İlk sebep olarak milli gelir seviyesinde yaşanan artışlar ve ülkelerin kalkınma yönünde önemli mesafeler kat etmesi gösterilebilir. İkinci sebep olarak ise,

ulusal ve küresel ölçekte insan haklarının tesisini gerekli gören toplumsal bilincin gelişmiş olması durumu mevcuttur. Bu dönemde uluslararası sendikalar ve sivil toplum kuruluşları, birey ve toplum refahını azaltan her uygulama karşısında ortak görüş sergilemişlerdir (Karaca ve Çam, 2019: 76).

Kısacası 2000'li yıllar ve sonrasındaki dönem gelir düzeyinde yaşanan artışlardan kaynaklı olarak ülkelerin gelişebilmesi için gerekli adımların atılmasının gerekli olduğu bir dönem olmuştur. Özellikle küresel çapta insan haklarının korunması ve toplum bilincinin aşılması amacıyla her türlü kitlesel birliktelik devreye girmiştir. Dolayısıyla bu dönem sosyal refah devleti anlayışı ile vatandaşların rızasını elde etmenin bir aracı olarak kabul görmüştür.

3. REFAH DEVLETİNİN SINIFLANDIRILMASI

Sosyal refah devleti genellikle vatandaşların sosyal durumları ile beraber refahları ile ilgilenen ayrıca asgari bir yaşam düzeyinin sağlanması doğrultusunda çeşitli ekonomik ve sosyal haklardan yararlanmalarını sağlayan ve bunun için de çeşitli önlemlerin alınmasının gerekliliği olan bir devlet anlayışı olduğu için oldukça önemli görülmüştür (Erdal, 2012: 16).

Bu nedenle refah devletlerinin sınıflandırılmasına yönelik olarak çeşitli yaklaşımlar geliştirilmiştir. Bu yaklaşımlardan olan Esping-Andersen yaklaşımına göre üçlü sınıflandırma yapılmıştır. Bu sınıflandırmalardan ilki olan Liberal Refah Rejimine göre piyasa tarafından model belirlenerek asgari düzeyde yasalar gerçekleşmiştir. Diğer bir refah rejimi olan Korporatist Rejim de ise genellikle alınan kararlar kilise tarafından biçimlendirilmiş ve devlet telafi edici konumda bulunmuştur. Sosyal Demokrat Rejiminde ise en yüksek standartlar da ihtiyaçların karşılanması amacıyla eşitlik ön planda tutulmuştur. Bu sınıflandırmalar ise aşağıda sırasıyla açıklanmıştır.

3.1. ESPING– ANDERSEN' IN TEMEL ÜÇLÜ SINIFLANDIRMASI

Esping-Andersen, sosyal harcamaların düzeyinin veri olduğu durumda refah devletinin karakterini anlamakta güvenilir bir ölçüt olmadığını düşünmektedir. Yalnızca harcamaların düzeyine odaklanan bir yaklaşım yanlıştır çünkü tüm harcamalar aynı etkiyi yaratmazlar. Esping-Andersen'a göre, bu tür programlardaki harcamaların evrensel harcamalarla eşit değerlendirilmemesi gerektiğini savunmaktadır (Sarica, 2008: 75).

Refah devleti, Esping- Andersen'in yaklaşımına göre Liberal Refah Rejimi, Muhafazakâr-Korporatist Refah Rejimi ve Sosyal Demokrat Refah Rejimi olmak üzere sınıflandırılmıştır. Bu yaklaşım sistemlerinden bazıları yapısalcı sistemleri vurgulamakta ve gelişmenin mantığını sistemin ihtiyaçları ile açıklamaktadır. Sistemlerden bazıları ise kurumsal yaklaşımı ele almaktadır. Bu yaklaşımda piyasanın yarattığı sosyal risklerin giderilmesine yönelik olarak sosyal bölüşümden yana bir tavır sergilenmesini ve bu anlamda demokrasinin, pek çok talebi geri çevirmeyen bir kurum olması varsayılmaktadır.

3.1.1. Anglo-Sakson Ülkeleri Modeli (Liberal Refah Rejimi)

Anglo-Sakson ya da diğer adıyla Liberal Refah Rejimi olarak da bilinen bu rejim devlet müdahalesinin en az olduğu aynı zamanda etkili bir sosyal haklar sisteminin benimsendiği bir model olarak tanımlanmaktadır. Aynı zamanda yoksulluğu azaltma noktasında ise devlet müdahalesinin faydalı olacağına dair düşünceye karşı çıkmaktadır (Esping-Andersen, 1990: 35).

Ayrıca bu rejim piyasa faaliyetlerini teşvik eden bir model olarak görülmüştür. Gelirin yeniden dağılımı çok düşük ve sosyal hakların alanı ise oldukça dar bir şekilde gerçekleşmiştir. Refah politikalarındaki karşılıksız olma ilkesi çok kısıtlıdır. Buna karşın uygulanan politikalar da özellikle toplumda ihtiyacı olanların sayısının az olması buna karşın özel olarak sosyal sigorta karşılayanların sayısının ise fazla olduğu savunulmuştur (Çaşkurlu ve Arslan, 2017: 34-35).

Temelde bu refah rejiminde sosyal açıdan ihtiyaçların karşılanmasına yönelik olarak devlet ilk öncelikle piyasaya başvurulmasını beklemektedir. Şayet piyasadan beklenenler karşılanmaz ise bu ihtiyaçlar sosyal imkânları kısa süreli olarak temel seviyede ve kalıcı olarak sağlayacaktır.

ABD, Avustralya, Yeni Zelanda ve İngiltere'de uygulanan bu model genelde kişileri zorla çalıştırmaya dayalı bir model öngörmekte ve bir işte çalışma zorunluluğuna karşı olarak emek piyasasına girilmektedir. Devlet ise asli görevini yerine getirirken istihdam politikaları ile telafi edici rol üstlenmemekte yalnızca sosyal transferler yoluyla gelir dağılımında iyileştirmeler yapmaktadır (Özcan, 2016: 139).

Bu model esas olarak insanların işgücü piyasasına girmelerine yönelik olarak zorlamalarda bulunmuştur. Devlet ise ne istihdam konusunda ne de piyasaya müdahale konusunda öncü rol oynamamıştır. Diğer bir açıdan ise bu model sosyal hakları seçicilik

temeline göre tanımlamış ve sosyal koruma alanları ise seçicilik temeline uygun olarak sınıflandırmıştır (Arın, 1993: 61).

Bu seçicilik durumu ise bilhassa bireylere yapılacak sosyal yardımların kişiler üzerinde keyfiyet duygusuna yol açarak çalışma koşullarında isteksizliğe düşürmesi konusundan kaynaklı olduğunu savunmaktadır. Bunun için sosyal yardıma ihtiyacı olan bireylere karşı sosyal devlet kurumları ile destekte bulunan piyasa odaklı bir zemin üzerinde hareket etmişlerdir.

3.1.2. Bismarck Ülkeleri Modeli (Muhafazakâr-Korporatist Refah Rejimi)

Muhafazakâr – Korporatist Refah Rejimi ya da Kurumsal Refah Rejimleri, Bismarck ülke rejimi olarak da bilinmektedir. Bu model de işçi ve işverenlerden alınan katkı payları ile birlikte genel vergilerden oluşan finans sistemi mevcut olmaktadır. Ayrıca bu sistemde yüksek katkı payları alındığından ötürü işverenler işçi almaktan kaçınmakta ve işverenlerin de yeni istihdam fırsatları yaratılmasına engel olduğu görüşleri savunulmaktadır (Toprak, 2015: 163).

Ayrıca bu rejim sisteminde toplum içerisinde oluşan eşitsizliklerin yok edilmesine dair bir irade söz konusu değildir. Aksine bulunan eşitsizliklerin korunması ve sosyal risklerin azaltılması noktasında bir dengenin kurulması amaçlanmaktadır. Diğer bir ifade ile bu refah rejimlerinde, sosyal eşitsizliğe bağlı sosyal tabakalaşma bulunmaktadır. Ayrıca sosyal sigorta mekanizmasının geniş hâkimiyeti söz konusudur (Ferragina ve Seeleib-Kaiser, 2011: 584).

Aynı zamanda bu rejimde sosyal sigorta alanında çeşitli yasalar çıkarılma düşüncesi egemen olmuş ve ilk sosyal sigorta yasası çıkarılmıştır. Çıkarılan yasa ile oluşan sosyal faydalar sadece emek piyasasında bulunanlara verilmiştir. Bunun için bu model Merkezi Avrupa ve başarı odaklı model olarak da benimsenmiştir.

Muhafazakâr refah rejiminde, sosyal hakların tanınmasının kural niteliğine dönüşmesiyle beraber sosyal haklara verilen önem mevcut statü ve sınıf farklılıklarının devam etmesine bağlı olarak gerçekleşmiştir. Kamu otoritesi ise, gelir kaybına uğrayan kişilere, yeni istihdam olanakları sunmanın ötesinde onun yerine çözüm için tazmin ve telafi edici politikaları uygulamayı tercih etmiştir. Ayrıca bu model çalışma hakkı yerine çalışamayanlara sosyal güvenlik hakkı da sunmaktadır. Model temel de sosyal risklerin önlenmesi için demokrasi öncesi devletlerde veya otoriter rejimlerde sıklıkla görülmüştür (Aktan ve Özkıvrak, 2008: 69).

Ayrıca bu refah rejiminin de oluşan sınıf farklılıklarını giderme konusunda devlet piyasanın yerini almıştır. Aile yapısının korunmasına yönelik uygulamalara önem verilmiş ve böylece geleneksel açıdan aile temelli bir sosyal politika önerilmiştir. Aynı zamanda bu model de sosyal harcamalara liberal refah devletlerinden daha fazla önem verilmiştir.

Bu model de esas olarak üç özellik göze çarpmaktadır. Bu özelliklerden ilki ekonomik büyüme ve gelişme ile sosyal açıdan refahın sağlanması ve çalışmayanlara sosyal güvenlik hakkı tanınmasıdır. Diğer bir önemli özellik ise bu yaklaşım işçileri korumak için tasarlandığından ötürü sosyal piyasa düzeyi istihdam düzeyine göre şekillenmektedir. Üçüncü özellik ise yapılan sosyal hizmetler de yerellik ilkesinin geçerli olmasıdır. Finansmanı ise işçi ve işverenlerin katkı paylarından sağlanmaktadır (Özcan, 2016: 139).

Ayrıca bu model Türkiye, Almanya ve Fransa gibi ülkelerde uygulanmakta olup çalışma esasına göre sosyal sigorta mekanizmasına göre oluşmaktadır. Ne var ki bu model sosyal sigorta yolu ile bireylerin refahlarının yükseltilmesine yönelik olarak görevini bu mekanizma ile karşılamaktadır. Bu görev ve sorumluluğu yerine getirirken de geleneksel aile yapısının sürekliliği esas alınmaktadır. Aynı zamanda elde edilen bu yapılarla refah düzeyini yükseltecek toplumsal kazanımlar sağlanacaktır.

3.1.3. İskandinav (İsveç) Modeli (Sosyal Demokrat Refah Rejimi)

Üçüncü rejim türü olan Sosyal Demokrat Rejiminde gelir dağılımında eşitlik ile istihdam artışı önemsenmekle birlikte buna karşın mali disiplin geri planda kalmaktadır. Bu rejim türü, eşitlikçi yapı temelinde tüm yurttaşların çalışma hayatına katılabilmesine imkân tanıyan anlayış noktasında oluşturulan sistem olarak tanımlanmaktadır. Ayrıca bu rejim türünde piyasa dinamiklerinin getirdiği eşitsizliklerin bertaraf edilmesinde ve tam istihdamın sağlanması doğrultusunda devletin aktif katılımı gerekmektedir (Iversen ve Wren, 1998: 515-517).

Bu model İsveç modeli olarak anılmasına rağmen Norveç, Danimarka ve Finlandiya gibi ülkeler de bu modeli uygulamaktadır. Modelin en temel özelliği herkese çalışma hakkını vermesi ve evrenselci bir istihdam toplumu oluşturmasıdır. Bunun gerçekleşebilmesi için tam istihdamın sağlanması gerekir. Diğer bir ifade ile İsveç modelinin de işgücü piyasası öncü rol oynamıştır (Arın, 1993: 62-63).

Dolayısıyla iş gücünün ve istihdamın düzenlenmesine yönelik olarak gerçekleştirilen reformlar yüksek standartların eşitliği ilkesine dayanmaktadır. Yani orta sınıf vatandaşları da sosyal desteklerden yararlanmaktadır. İşçiler ise daha iyi durumda olan sınıfların sahip olduğu haklara tamamen kavuşma hakkına sahiptirler. Sosyal Demokrat Rejiminin piyasayı destekleyici etkisi pek bulunmaz sadece refah devletleri için önemli bir ulusal dayanışma inşa edilmesine yardımcı olur.

Bu modelde devletin sosyal politika uygulamalarının başında tam istihdam gelmektedir. Temelde devlet aktif emek piyasası politikası tercih etmesine karşın İkinci Dünya Savaşı sonrasında kayda değer bir gelişim sağlanarak yaşam standardında iyileşmeler yaşanmıştır (Stephens, 1996: 33-34).

Genellikle bu model İskandinav ülkelerinde görülmekle birlikte bu ülkelerde sosyal demokrasinin desteği uzun süreli olarak gerçekleşmiştir. Bu nedenle model yüksek ölçüde evrensellik ilkesi ile bütünleşmektedir. Bir nevi yapılan sosyal reformlar ile halkın hayat standardının yükseltilmesi sağlanmaktadır.

Ayrıca bu modelde karşılıksız nitelikteki refah politikaları sıklıkla uygulanmaktadır. Oluşan faydaların bireysel katkılara bağlı olmaksızın paylaştırıldığı genele yayılan bir refah sisteminin hedef alındığı bilinmektedir. Bu model ile topluma dayalı bir dayanışma öngörülmekte ve piyasa ise dışlanmaktadır. Sosyal politikaların gerçekleşmesinde ise bireylerin bağımsızlaşmasına yönelik uygulamalar görülmektedir (Çaşkurlu ve Arslan, 2017: 35).

Kısacası bu model bireylerin daha fazla bağımsız olması gerektiğini savunmakta bunun için ise güçlü bir aile yapısının olması gerektiğini vurgulamaktadır. Odaklandıkları temel konu ise piyasadaki bağımsız şekilde ihtiyaçların giderileceği düşüncesi egemen olmaktadır. Nitekim diğer refah rejimlerine göre sosyal harcama düzeyi ise en yüksek düzeyde gerçekleşmektedir.

3.2. REFAH DEVLETİNİN GELENEKSEL SINIFLANDIRILMASI

Refah devletlerinde bir diğer sınıflandırma ise geleneksel sınıflandırmadır. Geleneksel sınıflandırmadan ilki bireylerin bir işi yapabilmelerine karşılık ortaya çıkan sistem olan Bismarck sistemidir. Diğer sistem olan Beveridge sistemin de ise bütün vatandaşların sosyal olarak güvenceye alınması fikri ön planda tutulmuştur. Son olarak geliştirilen karma sistem ise her iki sistemin birlikte uygulanması sonucunda ortaya çıkmıştır. Bu sistemler ve özellikleri ise aşağıda sırasıyla açıklanmıştır.

3.2.1. Bismarck (Alman) Sistemi

Sosyal güvenlik, risk veya tehlikelere karşı geleneksel koruma mekanizmalarının yetersiz oluşu sebebiyle çeşitli sistemler geliştirmiştir. Bu sistemlerden ilki; zorunlu sosyal sigorta tekniğine dayanan ve Almanya'da 1880 yılında Bismarck tarafından ortaya konulan Bismarck sistemidir (Tepekule, 2008: 17-18).

Almanya'da refah devletinin temellerini atmış olan ilk kişi Otto Von Bismarck'tır. Birçok yazar Bismarck'ı sosyal politikada refah devletinin başlangıcı olarak tanımlamıştır. Bugün anlaşılan manada refah devletinin kurumsal şekilde yerleşmesini sağlamış bulunan sosyal güvenlik uygulamalarının ilk örneği 19.yüzyılın son çeyreğinde bulunan Bismarck dönemi Almanya'sında görülmüştür (Erdal, 2012: 70-71).

Dönemin başında bulunan Bismarck, sosyal sigorta sisteminin temellerini atmış ve hastalık, yaşlılık ile kaza gibi tehlikelere karşı koruma sağlayan düzenleyici politikalar oluşturmuştur. Temelde prime dayalı olarak gerçekleşen sigorta anlayışı ile kişileri karşılaşılabilecek birtakım risklere karşı korumayı amaçlamıştır. Ayrıca Bismarck modeli birçok ülkede gelişen ve uygulama alanı bulan sistem olmuştur.

Bismarck sistemine ayrıca kategorisel sistem de denilmektedir. Bu sistemin özü karşılıklı ilkesine dayanmaktadır. Bireyler bir işi yapabilmelerine karşılık olarak sosyal hukuk yönünden güvenceye alınmaktadırlar. Bu da bireylerin çalışmalarına karşılık olarak ödemiş oldukları prim aracılığıyla gerçekleşmektedir. Ayrıca sistem finansmanını bu primlerden oluşturmaktadır. Bu sebeple sosyal güvenlik yönünden değerlendirildiğinde tüm nüfus değil yalnızca primlerini ödeyenlerin korumada olacağı düşüncesi bulunmaktadır. Bu modelin diğer bir özelliği ise ücrete bağlı katkıların oluşmasıdır (Kardaş, 2020: 45).

Esasen, devlet destekli bir sosyal koruma fikri bulunan sistemde gereksinimlere karşı yardım sunulması amaçlanmaktadır. Toplumlar arasında karşılıklı dayanışma şeklinde oluşumlar ile gerçekleştirilen sosyal yardımlar ile çalışanların kendilerini beklenmeyen risklere karşı koruma altına alınmaya yönelik gerçekleştirilen özel çabaları, devlet güvencesi altına alınmaya başlamıştır. Aynı zamanda bu sistem ile yurttaşların sosyal olarak güvencelerinin sağlanmasına yönelik olarak sosyal politika uygulamalarına önem verilmiştir.

Bismarck sistemi, dünyada en geniş uygulama alanına sahip olan sistemdir. Dayanışma prensibine göre bulunan Bismarck sistemi; düzenli ve istikrarlı sistem olmasının yanında, özerk yönetimi ve denetimi mümkün kılması ayrıca sistemin yönetim maliyetlerinin düşük olması gibi avantajlara sahip olmaktadır. Öte taraftan sistem de, işçi ile işveren katkılarının doğrudan bordrolara yansması, primin toplanması ve düzenlenmesi gibi konularda idari karmaşıklık yaşanması ve maliyetlerin kontrol edilmesinde yaşanan zorluklar gibi konularda ise bazı dezavantajlara sahip olmaktadır (Erdoğan, 2018: 26-27).

Sosyal güvenliğin ilk gelişim aşaması olarak değerlendirebileceğimiz bu aşamadan sonra I. Dünya Savaşı sonrası dönem olarak nitelendirebileceğimiz ikinci döneme geçilmiştir. Savaş sonrası yaşanan ekonomik ve sosyal güvensizliğin yarattığı kötü sonuçlar ise ekonomik ve sosyal adaletin önemini ortaya çıkarmış sosyal güvenliğin bir insan hakkı olduğu ve bu konuda uluslararası işbirliğine gidilmesi gerektiği konularının ön planda tutulduğu sistem olan Beveridge sistemi ortaya çıkmıştır.

3.2.2. Beveridge (İngiliz) Sistemi

Sosyal refahın etkisi günümüzde yaşanan küreselleşme ile beraber azalsa da, hiçbir zaman gündemden düşmeyen bir olgu olmuştur. 1942 yılında Beveridge Raporu ile başlayan bu anlayış, ekonomik krizler ve 2. Dünya Savaşı sonrası da kendine daha fazla yer edinmiş ayrıca gelişmiş medeniyet olma yolunda atılması gereken en önemli adımlardan biri olarak kabul görmüştür.

İngiltere'de refah devletinin gelişmesi ve kurumsallaşmasında Keynes'ten sonraki etkili bir diğer kişi William Henry Beveridge'dir. Beveridge tarafından hazırlanan bu rapor İngiltere ile birlikte bütün dünyada refah devleti fikrinin gelişmesi ve uygulanmasına yönelik olarak katkıda bulunmuştur (Erdal, 2012: 72).

Sosyal güvenliğin şekillenmesinde Beveridge ve raporu oldukça etkili olmuştur. Beveridge 'in bu raporunda toplumun fakirlik sorununa çözüm bulacak bir sosyal korumanın oluşması düşüncesi egemen olmuştur. Bunun için yoksulluk ve muhtaçlığın ortadan kaldırılması için çıkarılan bu rapor dolayısıyla Beveridge sisteminin temel ilkesini oluşturmuştur.

Önce İngiltere'de uygulanmış olan sistem aslında sanayi devriminin sosyoekonomik yönden yıkıcı etkilerini hafifletmek ve önlemek amacı ile kurulmuştur.

Ayrıca bu sistem ile sigortalının kendisi tarafından veya sigortalı namına başkası tarafından zorunlu olarak prim ödemesi fikri öngörülmüştür. Dolayısıyla herhangi bir risk oluşması durumuna karşı iştirakçinin ödediği prim tutarına bakılmaksızın sigortalıya belli bir nakdi yardım yapılması gerekliliği bulunmuştur (Uğur, 2004: 65).

Halk sigortası adı da verilen Beveridge sistemi Bismarck modelindeki gibi yalnızca çalışanları değil bütün bireyleri sosyal güvenceden yararlanmaları hedefi ile ülkede yaşayan herkesi ayırım yapmaksızın kapsama alarak sosyal adaletsizliği ortadan kaldırmaya çalışan finansman ile edimlerin ise tek merkezden yürütüldüğü modern sosyal güvenlik sistemlerinden birisi olmuştur. Beveridge sistemi ayrıca üç amaçlı sosyal devlet politikası önermektedir; Bunlar ise tüm İngiltere vatandaşlarının sosyal güvenlik kapsamına alınması, ulusal sağlık hizmeti ağının oluşması ve tam istihdamın sağlanması olarak sıralanabilir (Kitapçı, 2007: 28).

Sosyal güvenliğin günümüzdeki şeklini almasında en önemli aşaması olan Beveridge sistemi yalnızca İngiltere için değil diğer ülkeler içinde rehberlik etmiş aynı zamanda tam istihdam ve birlik temeline dayalı olarak yapılan yardımlarla vatandaşların ihtiyaçlarının giderilmesi amaç edinilmiştir.

3.2.3. Karma (Hollanda) Sistemi

Diğer bir sistem olan Karma sistem ise Bismarck tarafından kurulmuş bulunan ilk modern sosyal güvenlik sisteminden işçi sigortası modeli ile Beveridge tarafından ortaya atılan halk sigortası modelinin beraber uygulanması sonucunda ortaya çıkmıştır. İşçi sigortası modeli ile halk sigortası modelinin uygulanması sonucunda gelişmiştir (Gündüz, 2006: 7).

Karma sistem aslında Bismarck ile Beveridge sistemlerini içine alan bir sosyal güvenlik sistemidir. Bu sistem de sosyal güvenliğin finansmanı işçiler ile işverenleri tarafından ücretlerin belli bir yüzdesi tarafından sağlanmakta, 15 ile 65 yaş aralığındaki halk maktu prim ödeyerek belirli bir yaş sınırının altında ile üstünde kalanlar ise primden muaf olmaktadır (Kitapçı, 2007: 29).

Her iki sistemi içinde barındıran sistem olan Karma sistemin bazı özellikleri bulunmaktadır. Bu özelliklerden ilki sağlanan finansmanın işverenler tarafından ödenmiş olan ücretlerin belli bir yüzdesi üzerinden karşılanmasıdır. Diğer bir özellik ise gelir telafisinin odak noktaları kapsamına alınmasıdır. Üçüncü ve son özellik ise sosyal riskin mesleki risk yerine kullanımının tercih edilmesidir.

Ayrıca bu sistem hem çalışan grupları hem de tüm vatandaşları kapsayacak şekilde evrensel bir sigorta sistemini öngörmektedir. Sosyal yardım içeren karma sigortalar bu sistem de birlikte görülmektedir. Bu sistem Hollanda’da uygulanmakta ve hem Bismarck hem de Beveridge tipi uygulamalar bulunmaktadır (Durdu, 2009: 10).

4. SOSYAL REFAH YAKLAŞIMLARI VE KRİTERLERİ

Refah devleti özellikle 1929 yılında gerçekleşen ekonomik krizin sebep olduğu bunalımlar ile II. Dünya Savaşı’nın yarattığı krizler neticesinde geliştirilen bir politika olarak yerini almıştır. Aynı zamanda sosyal refah devleti anlayışı, sanayileşmiş ülkelerde kapitalizmin sebep olduğu krizlerin ve değişimlerinin sonucunda gelişmiş ve bu gelişim sürecinde de çeşitli yaklaşımlar ve kriterler ortaya çıkmıştır.

4.1. REFAH YAKLAŞIMLARI

Refah yaklaşımları özellikle elde edilen imkânların toplam faydayı oluşturacak şekilde topluma paylaşılması gerektiğini ve faydanın ölçülebilir olduğunu savunan faydacı ahlak yaklaşımı ile sosyal refahın bireysel durumları aynı olmayan bireylerin fayda seviyesinin karşılaştırılmasına dayanan John Rawls tarafından ortaya atılan Rawls yaklaşımı olarak iki grupta incelenmektedir.

4.1.1. Faydacı Ahlak Yaklaşımı

Refah iktisadında faydacı yaklaşımının temeli Jeremy Bentham'a dayanmaktadır. Bentham faydanın ölçülebilir olduğunu ve bireyler arasında fayda karşılaştırmasının mümkün olduğunu varsaymıştır. Refah iktisadı uzun süre faydacı yaklaşımı temel olarak ilerlemiştir. Zaman içerisinde temel kavramlarda değişiklikler yaşansa da uygulanan sosyal politikalarla faydacı yaklaşım kullanılmaya devam etmiştir (Hausmann ve McPherson, 1997: 102).

Sosyal refah yaklaşımı açısından fayda yani ahlak yaklaşımı, fayda ilkesinin somut bir değer ölçütü olduğunu ileri sürmektedir. Ayrıca karar birimlerinin gerçekleştireceği bir eylemin olası sonuçları içinden, mümkün en yüksek yararı niteliksel yönden kesin olarak hesaplamak istediği durumlar da ise zorluklarla karşılaşmaktadır. Bu durumda bir ahlak felsefesi olarak faydacı düşünceye göre en önemli hedef insan mutluluğunu gerçekleştirmek olmaktadır (Şeker ve Çetin, 2012: 11).

Genel olarak faydacı yaklaşım da ahlak teorisi ön planda tutulmuştur. Özellikle etkin bir faydanın sağlanabilmesi için toplum refahını artıracak sosyal faydanın

artırılması amaçlanmıştır. Bu nedenle toplumun refahı ve huzurunun toplumdaki bütün bireylerin huzurunun ve mutluluğunun toplamına eşit olarak gerçekleştiği kabul edilmiştir.

Faydacı yaklaşımın ahlaki yönü üç başlıkta incelenmektedir. Bunlar, sonuççuluk, refahçılık ve toplam faydadır. Bu bileşenlerden ilki olan sonuççuluk, tüm seçimlerin ürettikleri sonuçların iyi olup olmadığına göre değerlendirilmesidir. Seçimler sonucunda ortaya çıkan durum eğer refahı artırıyorsa o zaman iyi durum olarak değerlendirilmektedir. İkinci bileşen olan refahçılık ise eylem veya seçime bağlı olarak ortaya çıkan sonuçların sadece fayda ile sınırlandırılarak değerlendirilmesini ifade etmektedir. Son bileşen olan toplam fayda da ise, refah büyüklüğünün bireysel faydaların toplamından oluştuğunu ifade etmektedir (Sen, 2007: 58-59).

Bu yaklaşımda temel amaç toplumda üretilmiş olan mallar, hizmetler ve haklar gibi zenginliklerin onun oluşumunu sağlayan üyelerinin toplam faydasını artıracak şekilde dağıtılmasıdır. Aynı zamanda üretilmiş olan mallar ve hizmetler gibi kaynakların etkin bir şekilde üretilip, kullanılması yanında eşit olarak dağıtılması da faydayı yükseltmektedir. Böylece kişilerin gelirlerinin marjinal faydası birbirine eşit olduğunda faydacılık yaklaşımı ile devletin yeniden dağıtım faaliyeti kabul edilebilir bir şekilde gerçekleşmiş olacaktır (Barr, 1987: 47).

Faydacılık geleneğinin temelini toplam imkânlarının toplam faydayı maksimize edecek şekilde topluma paylaşılması oluşturduğundan bu yaklaşım ile eşitlikçi bir sonuç elde edilmesi için devletin geliri yeniden dağıtıcı faktörleri önemsenmektedir. Sonucun eşit bir dağılım ile gerçekleşmesi için bazı şartları bulunmaktadır. Bireylerin gelirden aynı marjinal faydayı sağlamaları gerektiği gibi bazı koşulları yer almaktadır (Savaşan, 2014: 128-129).

Toplumdaki faydanın her kesime dağıtılması için en yüksek faydayı üreten unsurun ve eylemin seçilmesi gerekir. Toplumdaki bireylerin tercihlerinin ve elde edecekleri faydalarının ölçülebilmesi için her bir bireyin faydasının karşılaştırılabilmesi gerektiği varsayılmaktadır.

4.1.2. Rawls Yaklaşımı

John Rawls (1971), A Theory of Justice adlı çalışmasında çağdaş bir sosyal adalet kuramını geliştirmeye çalışmıştır. Çağdaş bir sosyal adalet kuramını oluşturan Rawls 'ın görüşleri, sosyal politika uygulamalarını çözümlmek, değerlendirmek,

yönlendirmek ve eleştirmek açısından günümüzde önemli bir yol gösterici olmuştur. Rawls 'ın asıl üzerinde durmak istediği konu ise özgür iradenin önemi olmuştur. Özgürlük ve fırsat eşitliği gibi sosyal değerler, mutlak eşitlik ilkesinin benimsenerek dağıtılması ile gerçekleşmektedir (Saral, 2011: 8).

Rawls 'ın sosyal refah fonksiyonu sosyal adalet teorisine dayanmaktadır. Rawls, diğer bir sosyal refah yaklaşımı olan faydacı yaklaşımı bireyler arasında oluşan farkları dikkate almadığı için eleştirmektedir. Faydacı yaklaşım da bir davranış ve eylemin sonucunda ortaya çıkan haz ve memnuniyet önemlidir. Oysa Rawls yaklaşımında, adil bir toplumda vatandaşlık haklarının eşit bir şekilde kullanılması fikri vurgulanmakta ve bireyin, toplum refahının yararına olsa bile dokunulmazlık hakkı bulunduğunu savunmaktadır (Rawls, 1971: 3-26).

Faydacı yaklaşımda önemli olan yapılan davranış sonucunda oluşan memnuniyet durumunun ortaya çıkmasıdır. Oluşan bu duruma karşı bireylerin memnuniyetinin toplum refahını yükseltmesi konusunda etkisi bulunmaktadır. Dolayısıyla oluşan her bir eylemin toplumsal refaha yol açması düşüncesi egemen olmaktadır.

Ayrıca Rawls analizine göre bireylerin her biri kendi çıkarını önemseyen ve rasyonel olan bireylerden oluşan bir topluma adalet duygusunu vurgulayarak başlamıştır. Ayrıca Rawls adalet temelli bir ilke ortaya koymaktadır. Bu ilke de her bireyin temelde özgürlüğü elde etme konusunda diğer bireylerle eşit haklara sahip olduğu ve eşitlik prensibi ile sosyal ve ekonomik eşitsizliklere karşı en zayıf olana en çok faydayı sağlanacak uygulamaların geliştirilmesi yaklaşımı bulunmaktadır (Savaşan, 2014: 131-132).

Aynı zamanda Rawls yaklaşımına göre sosyal refah, bireysel durumları aynı olmayan bireylerin fayda seviyesinin karşılaştırılmasına dayanmaktadır. Bireylerin faydaları birbirlerine göre değerlendirilmektedir. Bu yaklaşım da sosyal refah, toplumdaki en düşük refah düzeyine sahip olan bireye göre açıklanabilmektedir. Amaç refah düzeyi kötü durumda olan bireyin refahının yükseltilmesidir. İyi durumda olan kişilerin faydalarının artırılması durumunda ise sosyal refah artmamaktadır (Özcan, 2009: 9).

Neticede Rawls yaklaşımına göre sosyal olarak refahı en üst noktaya çıkarmak için toplumda gelir açısından en kötü durumda olan bireylerin refahının en üst düzeye çıkarılması gerekliliği vurgulanmaktadır. Dolayısıyla bu yaklaşımda sosyal refahın

sağlanmasında etkili olan unsurlar için önemsenen tek şey toplumdaki en kötü bireyin durumunu dikkate almak gerektiğidir.

4.2. SOSYAL REFAH KRİTERLERİ

Sosyal olarak refahın sağlanmasında önemi olan sosyal refah kriterleri, faydanın ön planda olduğu yaklaşımı savunan Pigou optimumu ile gelir dağılımı ve üretimin refahı artırmada önemli olduğunu savunan Pareto optimumu ve gelir dağılımının sağlanması durumunda refahı artıracığını savunan kriter olan Kaldor Hicks kriteri ile refahın artmasında yapılması gerekli değişiklikleri dikkate alan Scitovsky kriteri olarak sınıflandırılmaktadır.

4.2.1. Pigou Optimumu

Refah iktisadının temellerini geliştiren Arthur Pigou olmuştur. Pigou 'nun refah iktisadı konusunda dayandığı temel ilke faydacı teoridir. Ayrıca bu teoriye göre toplumsal refah bireylerin refahlarının toplanması ile elde edilir. Diğer bir açıdan bu kriterde temel amaç toplumdaki en büyük çoğunluk ile en yüksek faydanın sağlanmasıdır (Akalin, 1994: 27).

Esas olarak Pigou optimumuna göre refah iktisadı toplumsal açıdan ekonomik refahının sağlanmasında etkisi bulunan önemli bir kriteri oluşturmaktadır. Pigou 'nun bu tanımından hareketle refah iktisadı, bir ekonomik durumda toplumsal refahın, diğerinden daha az veya daha fazla olduğunu belirlemeyi sağlayan önerileri formüle etmeye çalışmaktadır.

Pigou 'nun sosyal refaha dair iki önermesi bulunmaktadır. Bu önermeden ilki üretimin gerçekleşmesine dair iken ikincisi ise gelir dağılımına yöneliktir. İkinci önerme azalan marjinal faydanın parasal gelire uygulanmasının sonucu gerçekleşir. Ayrıca bu kriterde göre kişinin ekonomik refahı sahip olunan gelirden çok yapılan harcamalara bağlı olarak gerçekleşir (Özdamar, 2007: 21).

Pigou 'ya göre ayrıca gelir dağılımının daha eşit bir yapıya kavuşması sosyal refahı arttıracaktır. Buradan anlaşılan ise zenginlerden ihtiyacı olanlara gelir veya satın alma gücü transferi yapılmasıdır. Ayrıca refah bireyin sahip olduğu gelire bağlı değil, tüketimine bağlı olarak gerçekleşmektedir. Bu nedenle zengin bir birey gelirinin çok az bir miktarını tüketmektedir. Aynı zamanda zengin bireylerin tükettiği malın teknolojisinde bir gelişme yaşanmazken buna karşın fakir bireylerin tükettiği malın

teknolojisinin gelişmesi ise gelir transferinden daha etkin bir bölüşümün ortaya çıkmasını sağlamaktadır (Pigou, 1962: 89).

Pigou optimumu kriterine göre kişilerin faydaları sayısal olarak ölçülebilmekte ve kullanılan ölçüm birimleri ise benzer veya aynı olmaktadır. Ayrıca bu kriterde sosyal fayda kişisel faydaların toplamına eşit olmakla birlikte sosyal faydanın artırılması amaçlanmaktadır. Diğer bir özellik ise vergilemenin ödeme gücüne göre artan oranlı tarifeye göre yüksek gelirlilerden başlamasıdır (Özcan, 2016: 119).

Dolayısıyla Pigou optimumunda refah alternatif olarak farklı durumların toplum tarafından tercih edilebilirliğini incelemekte ve toplum refahının artmasını ve en üst düzeyde sağlanmasını amaçlamaktadır. Bu kapsamda refahın sağlanması konusunda geliştirilen refah iktisadi faydanın sağlanması açısından önemli alanlardan birini ifade etmekte ve birçok uygulama alanı için temel bir yapı oluşturmaktadır.

4.2.2. Pareto Optimumu

Refahın sağlanmasının temelinin oluşturduğu Pareto optimumu ve Pareto iyileştirme kavramlarını ilk kez Pareto, *Manual of Political Economy* (1971) adlı çalışmasında ortaya koymuştur. Pareto optimumu ile bir bireyin faydasını azaltmadan diğer bir bireyin faydasının arttırılmadığı durum ifade edilmektedir. Ayrıca refah açısından bir diğer önemli kavram olan Pareto iyileşme kriteri ise, hiçbir bireyin faydasını azaltmadan en az bir bireyin faydasını arttıran durumun olacağını varsaymaktadır (Pareto, 1971: 261).

Ayrıca bu optimumun kavramsal olarak içeriğinde genelde herhangi bir kişinin faydasının başka bir kişinin faydasını azaltmadan artırılmasının mümkün olamayacağını savunmaktadır. Bu kriter aynı zamanda en az bir kişinin faydasının artmasını sağlayan kimsenin faydasında azalma meydana getirmeyen bir değişim olarak tanımlanan kavramlar üzerine kurulmuştur (Özdamar, 2007: 22).

Pareto, toplumun refahına etki eden iki önemli faktörün olduğunu belirtmiş bunların ise gelir dağılımı ve üretim düzeyi olduğunu vurgulamıştır. Faydanın ölçülememesi ve bireyler arası fayda karşılaştırmalarının yapılamamasından dolayı Pareto gelir dağılımı sorununu ele almış ve incelemiştir. Bu yüzden Pareto optimumunda gelir dağılımının bireylerin istek ve ihtiyaçlarına göre yapıldığı düşüncesi bulunmuş ve üretim düzeyi ile mübadelenin toplum refahına ne gibi etkileri olacağı konuları incelenmiştir (Işık ve Erdem, 2017: 6).

Pareto optimumunda meydana gelen herhangi bir değişiklik ile en az bir kişinin refahını kötüleştirmeden diğer bir kişinin refahının iyileştirilmesi düşüncesi hedeflenmektedir. Diğer bir durumda ise kişinin refahında azalma yaşanmadan diğer kişinin refahında iyileştirme yapıldığı yönünde ise herhangi bir etkinlik durumu ile karşılaşılmamaktadır.

Diğer bir açıdan Pareto optimumundan anlaşılan ise sosyal refahın bireyci bir yaklaşım olarak kabul edilmesi iken buna karşın herhangi bir organik devlet kavramını ise reddetmektedir. Eğer kaynak dağılımında bir değişim gerçekleştiği durumda en az bir kişinin refahında artışa yol açarsa sosyal refah yükseltecektir (Akalin, 1994: 19) .

Esas olarak genel denge analizini kullanan Pareto optimumu piyasa mekanizmasının bireysel ve sosyal refahını arttırmanın yolunu ortaya koymaktadır. Ayrıca yoksulların refahını azaltmadan, zenginlerin refahında oluşan her artışın da sosyal refahı arttıracığı vurgulanmaktadır. Bu nedenle Pareto optimumuna ulaşmak için etkin bir kaynak dağılımına ihtiyaç duyulmaktadır.

4.2.3. Kaldor- Hicks Telafi Kriteri

Nicholas Kaldor 1939 yılında yayınladığı Welfare Propositions of Economics and Interpersonal Comparisons of Utility adlı makale ile telafi kriteri teorisini ortaya koymuştur. Kaldor ile aynı yıl Foundations of Welfare Economics adlı makalesini yayınlayan J. R. Hicks ise Kaldor (1939)'un telafi kriteri teorisini desteklemiştir. Bu nedenle bu teoriye Kaldor-Hicks telafi teorisi denilmektedir. Bu kriterde iktisadi politikadaki bir değişiklik olmasından dolayı sosyal refah dengesini gösteren bir Pareto optimumundan başka bir Pareto optimum denge noktasına geçilmektedir (Kaldor, 1939: 550-551).

Kaldor 'un telafi kriteri teorisini destekleyen Hicks uygulanan herhangi bir iktisat politikasındaki değişikliğin Kaldor 'un kriterine uygun olması halinde toplum tarafından istenen bir değişiklik olacağını varsaymıştır. Aynı zamanda Hicks iktisadi politikada oluşan değişikliğin serbest piyasa koşullarında fiyat oluşumuna etki ederek fiyat sistemini değiştireceğini vurgular (Hicks, 1939: 706-707).

Böyle bir değişikliğin olduğu durumda ise bazı bireylerin refahında azalma yaşanırken buna karşın bazı bireylerin refahlarının da ise artış yaşanmaktadır. Refahında azalma görülen bireylerde oluşan refah kayıpları geliştirilen birtakım politikalarla

karşılanmakta ve böylece bireylerin sosyal refahında daha fazla artış yaşanmasına yol açmaktadır.

Kaldor-Hicks kriterine göre bazı vatandaşlar için kârlı olabilecek bir durum olduğunda vatandaşlar değişiklikler için ödemeye razı oldukları miktarları belirlemekte aynı zamanda diğer vatandaşlar için zararlı olacak bir değişiklik söz konusu olduğunda ise kaybedecek vatandaşlar değişiklik olmaması için ödemek istedikleri parayı belirlemektedirler. Eğer kazananların toplam parası kaybedenlerin önerdikleri paradan fazla olursa bu durum sosyal refahı arttırıcı etkiye sahip olmaktadır (Özcan, 2009: 15).

Kayıpların telafisinin uygulandığı bu kriterde kazançlı duruma çıkacak olanlar zarara uğrayanların zararlarını karşılasalar bile kazançlı çıkacaklarından dolayı sosyal açıdan bir iyileşmeye yol açmaktadır. Bu durum ise toplumda refah düzeyinin yükselmesinin başlıca nedeni olmaktadır.

Esasen bu teori, refah teorisini gelir dağılımı yönünden ele almaktadır. Buna göre elde edilen fayda ölçülememekte ve kişiler arası fayda karşılaştırması yapmak ise imkânsız olarak gerçekleşmektedir. Ekonomide reel olarak milli gelir arttığı zaman ise üç durum gerçekleşir. Bu durumlardan ilki olarak bütün bireylerin gelirlerinin artması gösterilebilir, diğeri ise bazı bireylerin gelirlerinin arttığı ancak bazı kişilerin gelirinin değişmediği durumdur. Son durumda ise diğer kriterden farklı olarak bazı bireylerin gelirleri artmış ancak bazı bireylerin gelirlerinde ise azalma yaşanmıştır (Savaş, 1974: 45).

Gelir dağılımında yaşanan değişiklik durumu ise fiyat sisteminde değişikliğe yol açmaktadır. Özellikle serbest piyasasının hâkim olduğu dönemde fiyat yapısında bazı yönden olumlu yönde değişime neden olarak kişisel faydanın artması sağlanmaktadır. Olumsuz olarak gerçekleşen etkisi ise bazı bireylerin faydasının azalması durumu olmaktadır.

4.2.4. Scitovsky İkili Kriter İlkesi

Tibor Scitovsky, Kaldor ve Hicks 'in sosyal refahı arttıran düşüncelerini takip ederek, sosyal refahı arttıracak iki kriter belirlemiştir. Scitovsky 'e göre Kaldor-Hicks teorisi zararların telafi edilmediği ve Pareto optimum özelliği taşımayan duruma uygulandığı durumda kendi içinde çelişkiye düştüğü kriterdir. Scitovsky herhangi bir politika değişikliğinin sosyal refah artışına yol açması için bu iki kriterin bir arada

olması gerektiğini belirttiğinden dolayı bu ilkeye ikili kriter ilkesi denilmektedir (Güney, 2013: 93).

Scitovsky ilkesi Kaldor-Hicks kriterinin neden olduğu çelişkileri ortadan kaldırma çabasında olan kriterdir. Kaldor ve Hicks 'in toplumun refahının artmasında yapılması gerekli değişiklikler için önerdikleri kriterleri benimsediğinden ikili kriter adını almaktadır. Oluşan zararların giderilmesinde piyasa kuralları içinde zarar veren ile zarar gören arasında yapılacak olan pazarlığa dayandırılan bir çözümleme önerilmektedir (Altay,2017: 74-75).

Diğer bir deyişle refahın artması konusunda yapılan değişikliğin özellikle herhangi bir denge noktasından diğerine geçilmesinde etkin bir refah artışına yol açacağı açık bir şekilde vurgulanmaktadır. Dolayısıyla bahsi geçen bir refah artışından söz etmek için refahı artanların artan bu refahı korumaları ve daha da artırmaları beklenmektedir.

Ayrıca Scitovsky ikili kriterine göre ekonomide oluşan değişikliğin kazançlı olanların kazançlarının kaybedenlerin kayıplarından daha fazla olmasına ek olarak kazançlıların kaybedenleri ikna etmeleri gerektiğini varsaymaktadır. Böylece ekonomide oluşan değişiklik ile beraber kazanç sağlayanlar ile sağlamayanlar birlikte karar vereceklerdir. Böyle bir durumda ise parasal bir yardımdan bahsedilmemektedir (Özcan, 2016: 120).

Bu durumda avantajlı olanların elde ettikleri kazançlar kaybedenlerin zararlarından fazla gerçekleşirse elde edilen kazançta değişiklik olmazsa sosyal iyileşme oluşur. Bu durum ise politika değişikliğine yol açmaktadır. Ancak böyle bir değişimin yaşanmaması için kazanç elde edenlerin zarara uğrayanları ikna etmeleri gerekirken diğer açıdan zarara uğrayanların ise kazanca uğrayanları iknada bulunmamaları durumunun gerçekleşmesi beklenmektedir.

5. REFAH DEVLETİNİN AMAÇLARI

Refah devleti kişilerin sosyal ve ekonomik açıdan ihtiyaçlarını karşılayarak herkese eşitlik sağlayan ve refahın tüm topluma sunulması için devletin aktif katılımını gerektiren devlet anlayışıdır. Ayrıca refah devleti vatandaşların refah seviyelerini artırmalarını sağlamaktadır.

Sosyal devlet; toplumda refahın sağlanması konusunda olası farklılıkların giderilmesini amaç edinen devlettir bu amaçla vatandaşlarının refahları ve sosyal

durumlarıyla ilgilenmektedir. Bu doğrultuda devletin alması gerekli maddi ve gayri maddi önlemler bulunmaktadır. Aynı zamanda klasik hak ve özgürlüklerle bu hak ve özgürlüklerin kullanılmasının sağlanması için kişilere, ekonomik ve sosyal haklar tanınması yolunda sosyal nitelikte devlete dönüşmüştür (Akıcı, 2010: 16).

Sosyal refah devletinin vatandaşların ihtiyaçlarını sağlayarak onlara daha yaşanılabilir bir ortam hazırlama amacı bulunmaktadır. Hayat standartlarının yükseltilmesi için öncelikle gelir adaletsizliğinin giderilmesi ve herkesin eşit haklara sahip olması gerekir. Gelir açısından ise düşük gelire sahip olanların devlet tarafından desteklenmesi ve ekonomik açıdan farkın giderilmesi gerekmektedir.

Bu kapsamda sosyal refahın gerçekleşmesi için refah devletinin çeşitli amaçları bulunmaktadır. Bunlar gelir dağılımında adaleti sağlamak ve yoksullukla mücadele etmek, doğal eşitsizliklerinin giderilerek hayat standardının yükseltilmesi, sosyal dayanışmanın sağlanması, tam istihdamın sağlanması ve işsizlikle mücadele ile ekonomik büyüme ve kalkınmanın gerçekleştirilmesidir. Aşağıda bu amaçlar sırasıyla açıklanmıştır.

5.1. GELİR DAĞILIMINDA ADALET VE YOKSULLUKLA MÜCADELE

Hayat standartlarının yükseltilmesi için öncelikle gelir adaletsizliğinin giderilmesi ve herkesin eşit haklara sahip olması gerekir. Gelir açısından düşük gelire sahip olanların devlet tarafından desteklenmesi ve ekonomik açıdan farkın giderilmesi gerekir. Bu amaçla sosyal devletin en önemli görevi arasında gelir adaletinin sağlanması ve hayat standardının yükseltilmesi amacı bulunmaktadır.

Gelir adaleti ve bu amaçla yapılmış olan gelirin yeniden dağılımının gerçekleşmesi sosyal devletin önemli hedeflerinden birisi olmaktadır. Buradaki temel amaç, herkese insanca yaşamak için gerekliliği olan minimum gelir düzeyinin garanti edilmesidir. Sosyal devletin bu noktadaki temel amaçlarından biri olan adil gelir dağılımı, toplumda kişilerin elde ettikleri gelire arasında çok fazla uçurumların olmamasını, milli gelirin kişiler ve sınıflar arasında toplumsal gerginliğe sebebiyet vermeyecek şekilde dağılmasının, dolayısıyla toplum tarafından kabul edilebilir gelirin paylaşımını ifade etmektedir (Tuz, 2010: 66).

Ayrıca piyasa, gelir dağılımı ile devletin bazı önemli faaliyetlerinde geliri yeniden dağıtması gerektiğini savunmaktadır. Özellikle de yoksullara yönelik olarak

sağlanan yardımlar ile yapılan sağlık yardımları gibi her türlü teşvik ve uygulamalar refahın sağlanması açısından oldukça etkili bir faktör olmaktadır (Stiglitz,1998: 99).

Sağlanan gelir dağılımı üretilen mal ve hizmetlerin değişik sektörlere dağılımını belirleyen önemli bir ölçüt olmaktadır. Ayrıca gelir dağılımı aracılığı ile sosyal sorunlara yönelik devlet piyasaya müdahale etmektedir. Özellikle yeterli geliri olmayanlara yönelik olarak sosyal destekte bulunmakta ve yoksullukla mücadele etme noktasında öncü rol oynamaktadır.

Dolayısıyla yapılan yardım ve gelir destekleri ile yoksulluk sorunundan etkilenmeden daha iyi bir yaşam sürdürülmesi sağlanır. Böylece, yoksulluğun ortadan kaldırılması konusunda mevcut olarak uygulanan kamusal politikalarla istenilen refah düzeyine ulaşılma sağlanır (Klotz, 2014: 4).

Özellikle gelişmekte olan ülkelerde devletin başarısı ve etkinliği için sosyal hayat standartlarının dolayısıyla gelir seviyelerinin artırılması gerekmektedir. Bu yüzden özellikle gelişmekte olan ülkelere vergileme yoluyla gelirin yüksek gelirli kesimden düşük gelirlilere doğru yeniden dağılımı sağlanmaktadır. Ayrıca kamu harcamaları yoluyla da özellikle eğitim ve sağlık gibi hizmetlerden genelde düşük gelir seviyesindekilerin faydalanması amaçlanmaktadır. Gelir dağılımında adaletin kendiliğinden gerçekleşmesi mümkün olmamaktadır (Hazman, 2016: 3).

Ayrıca bu amaç ile bireylere ve ailelere minimum gelir düzeyinin sağlanması garantisini verilmektedir. Refah devletleri bu kapsamda, daha iyi toplum düzenine ulaşılması için toplumda oluşan eşitsizlik ve yoksulluğun azaltılması doğrultusunda gelirin yeniden dağılımına bir takım araçlarla müdahale etmektedir. Ayrıca sosyal devletin temel amaçlarından bir diğeri ise, bireyleri ve toplumu yoksullaştırmaktan korumak, güvensizliği ortadan kaldırmak ve herkesin kendi üretken yaşam programını yapılandırmasına yönelik imkânları sağlamaktır (Özcan, 2009: 35).

5.2. DOĞAL EŞİTSİZLİKLERİN GİDERİLMESİ VE HAYAT STANDARTLARININ YÜKSELTİLMESİ

Refah devletinin önemli amaçlarından bir diğeri ise doğal olarak oluşan eşitsizliğin giderilmesi ve hayat standardının yükseltilmesidir. Bu amacın yerine getirilmesi için bireyler arasında eşitliğin sağlanması gerekir. Kavram olarak eşitlik toplum içerisindeki bireylerin yasa önünde eşit haklara sahip olduğunu belirtmektedir. Dolayısıyla devletlerin temel yapı taşlarından olan anayasalarda eşitliğe dair çeşitli

güvencelerin yer alması söz konusu kavramın önemini ortaya çıkarmaktadır (Çelik, 2020: 29).

Refah devletinin oluşumunda bireyler ırk, din, dil, cinsiyet gibi nedenlerden dolayı ayırım yapılmaksızın yasa önünde eşittir ancak bu eşitlik ekonomik ve sosyal şartları eşitlemek anlamına gelmez. Fırsat eşitliğinin en önemli hususlardan diğeri ise sunulan hizmetlerden yararlanma konusunda eşitliğin olmasıdır (Aktan ve Özkıvrak, 2008: 47-48).

Kişilere temelde fırsat eşitliği tanınması ve herhangi bir ayrıcalık tanınmaması amaçlanmaktadır. Devlet vatandaşlarına herhangi bir statü ayrımı yapmadan kişilerin hayat seviyelerini yükseltmeleri doğrultusunda müdahalede bulunur. Başta sağlık olmak üzere eğitim, konut gibi alanlarda herkesin eşit bir şekilde yararlanmasını sağlayıcı önlemler alır.

Eşitliğin sağlanarak hayat standartlarının yükseltilmesi için ilk olarak eşitsizliğin giderilmesi; belli seviyede bulunan hayat standartlarının korunmasına bağlıdır. Eşitliğin sağlanmasındaki amaçtan kasıt, devletin vatandaşlarına eşit muamelede bulunmasıdır. Bireylerin sahip olduğu eşitlik haklarının; yalnızca hukuki eşitlik ile sınırlanmayıp; ekonomik olarak oluşan farklılığı azaltmayı ifade etmektedir (Erdal, 2012: 34-35).

Ayrıca refah devletinin eşitliği sağlamadaki bir diğer yolu ise güvenliğe dair amaçların gerçekleştirilmesidir. Refah devleti ile bireylerin hayat standartlarını yükseltmek ve beklenilmedik bir krize karşı, oluşacak bir düşüşe yönelik olarak ekonomik açıdan önlemler de bulunulması önerilmektedir (Mermer, 2016: 7).

5.3. SOSYAL DAYANIŞMANIN SAĞLANMASI

Sosyal güvenlik ile birlikte önemli bir başka unsur olan sosyal dayanışma; yaşlılık, engellilik, hastalık, doğum, ölüm, işsizlik gibi karşılaşılan risklerin insanların yaşam düzeylerini korumak ve geliştirmek için gelirin yeniden dağıtımını sağlayan araçların bütünüdür. Bir toplumun ortak eyleminin birliğini ve sürekliliğini sağlayan tutumların ve davranışların tümünü belirtmek için kullanılmaktadır (Erdal, 2012: 39).

Bu doğrultuda sosyal dayanışma ile sağlanan sosyal koruma kavramı, sadece devlet bütçesinden gerçekleştirilen gelir ile vatandaşlık esasına göre sosyal sigortalar çerçevesinde gelir transferlerini kapsamamakta; aynı zamanda sosyal hizmetleri, toplumsal girişimleri, özel ticari ya da gönüllü sistemleri ve bunun yanında hayır dernekleri ve bireysel girişimleri de kapsamaktadır. Sosyal koruma kavramı, sosyal

güvenliğin bireyin sosyal risklerinin korunması güdüsüyle ortaya çıkmakta ve halkın desteklenmesi amacıyla çeşitli şekilde sosyal yardımlar da bulunmaktadır.

Aynı zamanda sosyal dayanışma ile gelir güvencesini sağlamak için gelirin yeniden dağıtım ilkesi gereklidir. Bu açıdan, gelir güvencesizliğiyle karşı karşıya kalanların gelir güvencesizliğiyle karşı karşıya kalmayanlar tarafından desteklenmesini ifade etmektedir. Ayrıca sosyal dayanışma vicdan, acıma, sadakat, gönüllülük, keyfiyet gibi değerleri içermez (Sungur, 2016: 12).

Sosyal dayanışma bireylerin eşitliği temeline dayanan, hak ve sorumluluklara sahip oldukları bir yeniden dağıtım ilişkisidir. Bu değerlerden birinin eksikliği, sosyal dayanışmayı ve dolayısıyla korumanın sosyal niteliğini ortadan kaldırır. Sosyal dayanışmanın sağlanması farklı statüde bulunan kişilerin herhangi bir imtiyaz ve ayrımcılığa maruz kalmadan eşit muamele görülmesini sağlar. Toplumların yapılarında oluşan değişim süreci oluşacak herhangi bir muhtaçlık ve yoksulluk riskine karşı sosyal dengenin oluşmasını sağlar. Özellikle çalışanların korunması yönünde birtakım politikalar oluşturulur.

Oluşturulan bu politikalar özellikle II. Dünya savaşından sonraki dönemde, sanayileşmiş ülkelerde benimsenmiş olan ve yürütülen ücret politikası ile sosyal refah devletine ulaşılmasında önemliliği olan bir araç olmuştur. Sosyal hukuk devletinin varlık nedenlerinden bir diğeri ise; sosyal dengenin ve dolayısıyla sosyal bütünleşme ve barışın sağlanmasıdır (Akıcı, 2010: 60).

5.4. TAM İSTİHDAM VE İŞSİZLİKLE MÜCADELE

Refahın sağlanması hususunda vatandaşların istihdamının gerçekleşmesini sağlayan önemli sosyal amaçlardan birisi ise tam istihdamın sağlanması ve işsizlikle mücadele edilmesidir. Genel olarak karşılaşılan işsizlik sorunuyla mücadele edilmesi ve kişilerin kendi kendilerine yetecek bir işte istihdam edilmeleri önemli bir insan hakkı olarak kabul edilmektedir.

Tam istihdamın sağlanmasına yönelik olarak refah devleti hem üretim hem de tüketimi desteklemek amacı ile çeşitli destekleyici politikalar uygulamaya koyar. Böylelikle kaynakların dağıtılmasından ekonomik ve sosyal açıdan oluşan başarısızlıkların telafisine kadar birçok konuda devlet piyasa ile birlikte hareket ederek karma bir ekonomik model oluşturur (Jessop, 2009: 107).

Aynı zamanda bir ülkenin ekonomik açıdan gelişmişliğinin en önemli göstergelerinden birisi ise mevcut nüfusun istihdamıdır. İstihdam ise üretim artışı ya da azalışı ile beraber etkin kaynakların kullanımının olduğu durumlarda ekonomide etkiler gösterirken, bir başka açıdan ise toplumun psikolojisini etkileyebilecek önemli bir konudur. Bir ülkede işsizlik oranı ne derece düşük gerçekleşirse ülkedeki büyüme ile gelişmişliğin düzeyi de o derece yüksek olabilmektedir (Cinel, 2014: 2).

Bu konu ile ilgisi olan kavramlardan işsizlik ise hayatın her alanında çok fazla kullanılabilen bir kavram olmaktadır. Aynı zamanda birçok kişinin uzunca bir süre maruz kaldığı ve sıkıntısını çektiği bir süreçtir. İşsizlik kavramının tanımlanmasında etkisi bulunan bir takım kavramların açıklanmasında yarar bulunmaktadır. Bu doğrultuda yer alan istihdam; bir ekonomide tam gün olarak çalışan ve düzenli bir işe sahip bulunan yetişkin işçilerin toplam sayısal değeridir (Ayhan, 2008: 3).

Tam istihdam ise tüm üretim faktörlerinin eksiksiz olarak üretime katıldığı durumu ifade etmektedir. Devletin amacı bu hedefe ulaşmayı engelleyen unsurları ortadan kaldırmak ve hedefi sağlayacak diğer unsurları teşvik etmektir. Tam istihdam ile ilgili önemli bir unsur ise emek faktörüdür. Aslında diğer üretim faktörleri de tam istihdam ifadesi için önem arz ederken, çoğunlukla tam istihdam ifadesi kullanılırken emek üretim faktöründen bahsedilmektedir (Çaşkurlu ve Arslan, 2017: 77).

Öte yandan tam istihdam ile işsizlik olgusu farklı kavramalar olmasına karşın aynı zamanda birbirini de tamamlayan bir durumu ifade etmektedir. Bunun için refah devleti esas olarak kişilerin hayatlarını sürdürebilecekleri iş edinmelerini ve işsizlik denilen problemin oluşmasını engellemek adına birtakım politikalarla tam istihdamı gerçekleştirmeye çalışmaktadır.

Aslında sosyal devletin bu noktada gerçekleştirmeye çalıştığı temel amaç kişilerin gelir elde etmelerini sağlayacak bir iş edinmeleri için gerekliliği bulunan koşulların sağlanmasına yardımcı olmak ve onları destekleyici uygulamaları gerçekleştirmek olduğu söylenebilir. Ayrıca işçilerin artan siyasi güçleri ile büyük bir baskı grubu şeklinde belirmeleri bir yandan, sanayileşmiş ülkelerde siyasi otoritenin ücretler ile ilgilenilmesine yol açarken diğer taraftan ise refahın yaygınlaştırılması kapsamında yeni ücret politikalarının oluşturulmasına sebep olmaktadır (Akıcı, 2010: 60).

5.5. SOSYAL DENGEL VE BARIŞIN SAĞLANMASI

Refah devleti, ekonomik amaçlarının yanında daha geniş bazı amaçları da gerçekleştirmekle yükümlüdür. Daha ziyade toplumsal yapıyla ilgili bu amaçlar, iki farklı şekilde ele alınabilir. İlk olarak refah devleti, kamu hizmetlerini gerçekleştirirken vatandaşlarının onurlarını korumakla ve ikinci olarak sosyal dayanışmayı sağlamakla yükümlüdür (Barr ve Whyneş, 1999: 8).

Refah devletinin temel amaçlarından ve sosyal olarak gelişmenin vazgeçilmez unsurlarından olan sosyal dengenin sağlanması ile gelir dağılımındaki adaletsizliği azaltmak amaçlanmaktadır. Ayrıca sosyal hizmetlerden yararlanma ve iktisadi imkânlarla ulaşılmasında oluşan farkları en aza indirmek üzere bütün alt gelir gruplarının sosyal açıdan gelişmelerini sağlamak adına daha yüksek bir hayat seviyesine kavuşmayı sağlamaktadır (Erdal, 2012: 39).

Gerek toplumun hayat standardının yükseltilmesi için gerekse de kişilerin sosyal açıdan sunulan hizmetlerden yararlanması konusunda herhangi bir ayrıcalık yapılmadan sosyal dengenin korunması amaçlanır. Bu noktada sağlık, sosyal güvenlik gibi temel alanlarda oluşacak hizmet uygulamaları ise her ülkede farklı şekilde tezahür etmektedir.

Bu nedenle toplumdaki bireyler ve sosyal gruplar ile ülkedeki farklı bölgeler arasındaki yaşam standartları, eğitim ve sağlık gibi sosyal hizmetlerden faydalanma noktasında farklılıkların bulunması toplumsal olarak gelişmenin önünde bir engel oluşturacağından dolayı refah devleti, öncelikli olarak bu farkların giderilmesine yönelik çeşitli politikalar uygulayarak toplumdaki sosyal dengeyi kurmayı amaçlamaktadır. Bu noktada ise refah devleti toplumdaki güçsüzleri ve haksızlığa uğrayanları çeşitli koruma mekanizmaları ile koruma altına almakta sosyal ve ekonomik olanaklarını geliştirerek adil bir gelir paylaşımını sağlamaya çalışmaktadır (Kalkışım, 2015: 26).

Refah devleti ayrıca bu amaç ile herhangi bir sosyal sınıf ve zümreler ile farklı din ve mezheplere mensup olanlar arasında ayırdım yapmamalı, yasalar karşısında ise herkesin eşit olmasını sağlamalıdır. Böylece kişilerin mensup oldukları farklı sınıf, zümre, ırk, dil, din gibi sahip olduğu ekonomik güç nedeniyle ayrıcalıklı muamele görmeyi engellemeli, güçsüzleri ve haksızlığa uğrayanları korumayı amaç edinmelidir (Suluk, 2017: 86).

Toplumsal açıdan sağlanan sosyal denge ve barış hem toplumsal hem de toplumlararası düzeyde oluşan ilişkilerin düzenlenmesini ve sürekliliğini geliştirir. Bunun için sosyal açıdan koruma güvencesi sağlayan aynı zamanda da yoksulluğu azaltan ve önleyen işleviyle toplumsal barışın temel dayanaklarından birisini oluşturmuştur.

5.6. EKONOMİK BÜYÜME VE KALKINMANIN SAĞLANMASI

Refah devletinin amaçları arasında bulunan diğer bir unsur ekonomik büyüme ve kalkınmanın sağlanmasıdır. Ekonomik büyüme, kıt kaynakların miktarını artırarak veya onların kalitelerini iyileştirerek üretim imkânları sınırının genişletilmesi veya üretim teknolojisini değiştirerek yüksek üretim düzeyine çıkılmasıdır. Ekonomideki üretim hacminde oluşan artış ile birlikte ekonomideki topyekûn iyileşme ise ekonomik kalkınma olarak ifade edilir (Aktuğ, 2010: 2).

Ekonomik büyüme kalkınma için önkoşul denebilecek bir öneme sahip olmakla birlikte tek başına kalkınma için yeterli değildir. Kalkınma ise bir ülkede oluşan ekonomik ve sosyal dönüşüm süreci olmaktadır. Kalkınma ile ekonomik yapının üretim ve teknoloji boyutları ile geliştirilmesi ve ortaya çıkan hasıla artışlarının ise refahı artıracak düzeye ulaşılması sağlanmaktadır (Çaşkurlu ve Arslan, 2017: 78).

Kalkınmanın gerçekleşmesinde başta sağlık olmak üzere eğitim ve sosyal güvenlik gibi konularda teknolojik olarak gerçekleşen gelişme ile daha fazla gelirin elde edilmesi sağlanmaktadır. Gelirin fazla olması durumunda ise ekonomide büyümeden bahsedilmektedir. Benzerliklerine rağmen kavram olarak büyüme ile kalkınma arasında bazı farklılıklar bulunmaktadır. Büyüme kavramı daha çok niceliksel durumda oluşan bir değişiktir ve kişi başına gelirin reel olarak artmasıdır. Kalkınma kavramı ise büyümeden ayrı olarak daha geniştir. Büyümede kesinlikle ekonomik yapıda değişim gerekmezken kalkınmada, gelişmekte olan bir toplumun iktisadi yapıya dönüştürmenin yanı sıra sosyal, kültürel ve siyasi yapılarının değiştirilmesi ve yenileştirilmesi gerekmektedir (Suluk, 2017: 87).

Sosyal açıdan hayata geçirilen birtakım geliştirici uygulamalar hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerin iktisadi açıdan büyüme ve aynı zamanda kalkınmaları ile ilişkili olmaktadır. Bu nedenle ekonomik olarak büyümek bir ülkenin refahını artırdığı gibi oluşacak yoksulluk sorununa karşı da çözüm getiren önemli bir unsur olmaktadır.

Ayrıca tarih boyunca ülke ekonomilerinin geçirmiş oldukları evrelerle birlikte iktisadi büyümeyi oluşturan temel faktörler de değişimler gözlenmiştir. Bu bağlamda ülkelerin geçirmiş oldukları büyüme süreçlerindeki unsurlardan özellikle ekonominin yapısında gerçekleşen hızlı ve olumlu değişim ve beraberinde yaşanan kişi başına gelirdeki yükseliş hareketleri büyüme sürecinde oldukça etkili olmaktadır (Weil, 2012: 85).

Büyüme, toplumun her bir üyesinin refah düzeyini artırması ve yoksulluğu azaltmanın en güçlü aracı olması nedeniyle merkezi bir gelişme göstergesi olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle ekonomik büyümenin bir ülkenin refahını artırdığı, yoksulluğu azalttığı ve diğer sosyal sorunları çözme potansiyelini artırdığı açıkça ifade edilebilir.

Aynı zamanda refah devleti, ekonomik büyüme ile kalkınmanın sağlanabilmesi doğrultusunda sermaye yatırımlarını teşvikte bulunurken, ekonomik faaliyetlerin tam istihdamın gerçekleşmesinde gerekliliği olan şartlar ile birlikte ortamı da sağlamaktadır. Ayrıca sağlık, eğitim, sosyal güvenlik gibi alanlara müdahalede bulunarak ülkenin beşeri sermayesi olan ve ekonomik kalkınma için önemi bulunan iş gücünü geliştirmeye, sağlıklı ve verimli çalışılması kapsamında gerekli ortamı hazırlamaya yönelik tedbirler almaktadır (Erdal, 2012: 43).

Büyüme genel olarak yoğun bir şekilde gerçekleşen verimli üretim ve tüketim dengesinin gerçekleşmesi ile sağlanmaktadır. İşte tam da bu noktada refah devletinin iktisadi hayattaki rolü ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla istikrarlı bir ekonomik düzenden söz etmek için etkin bir sosyal refah politikasına ihtiyaç duyulmaktadır (Kleinman, 2006: 163).

Dolayısıyla ekonomik büyümeyi gerçekleştirmek bir ülkenin refah seviyesindeki artışı temsil ettiğinden bütün ülkelerin temel hedeflerinden birisi olmaktadır. Özellikle istikrarlı bir büyümeyi gerçekleştirmek için kaynakların etkin bir şekilde kullanılması gerekmektedir. Bu yüzden politika uygulayıcılar sürdürülebilir ekonomik büyüme ve ekonomide istikrarı sağlamada önemli bir sorumluluğa sahip olmaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

SOSYAL REFAH DEVLETİ İÇİNDE SOSYAL HARCAMALARIN YERİ

Bu bölümde sosyal refah devletinin hem Türkiye hem de OECD ülkeleri açısından gelişim aşamasında geçirdikleri süreç ele alınacak, daha sonrasında ise refah devleti çerçevesinde yer alan kamu harcamaları ile kamu harcamaları içerisinde yer alan transfer harcamaları, sosyal harcamalar ve eğitim harcamaları ile sağlık harcamalarına değinilecektir. Ayrıca sosyal refah açısından önemi olan sosyal güvenliğin tanımı, kapsamı ile gelişimi hakkında bilgi verilecektir. Aynı zamanda sosyal refah harcamalarının hem olumlu hem de olumsuz etikleri incelenecektir.

1. TÜRKİYE VE OECD ÜLKELERİNDE SOSYAL REFAH DEVLETİNİN GELİŞİMİ

Sosyal güvenliğe ihtiyaç insanlıkla birlikte doğmuştur. İnsanoğlu çeşitli dönemlerde, ekonomik ve sosyal şartlar ve çoğu kez de dini inanç ve görüşlerine göre bu ihtiyacı karşılamının yollarını aramış, bulmaya çalışmış ve bulabilmiştir. Osmanlı Devleti'nde sosyal güvenlik düşüncesi ise karşılıklı yardımlaşma anlayışı ile başlamış ve gelişmiştir.

Türkiye'de Cumhuriyet öncesi dönem ile Cumhuriyet sonrası dönem olarak gerçekleşen bir ayırım ile refah devletinde değişimler yaşanırken, OECD ülkelerinde ise bu durum yaşanan krizlerin etkisiyle birlikte refah politikaları çeşitli yardımlarla gelişim göstermiştir. Türkiye ve OECD ülkelerinde sosyal refah uygulamalarının gelişimi dönemler itibari ile çeşitli şekilde gelişmiştir. Aşağıda ilk olarak Türkiye'de refah devletinin gelişiminden bahsedilecek daha sonrasında ise bazı OECD ülkelerinde yaşanan gelişim süreci incelenecektir.

1.1. TÜRKİYE' DE REFAH DEVLETİNİN GELİŞİMİ

Sosyal refah siyasal, ekonomik ve sosyal olarak bazı değişimlerden etkilenir. Bu noktadan hareketle modern anlamda sosyal refahın gelişiminde sanayi devrimi etkilidir. Sanayi devrimi sosyal anlamda korunması gereken işçi sınıfının ortaya çıkması sürecini başlatan en önemli unsur olmuştur. Türkiye'de refah devleti anlayışı siyasal ve ekonomik açıdan olgunlaşma noktasında farklı gelişim evrelerinden geçmiştir. Türkiye'de refah devletinin gelişimi ise Cumhuriyet öncesi dönem ile Cumhuriyet sonrası dönem olarak iki dönemde incelenecektir.

1.1.1. Cumhuriyet Öncesi Dönem

Sosyal adalet toplumun tüm bireyleri arasında yoksulluk, zenginlik, ırk, dil, din, kültür gibi farklılıklar gözetmeksizin ve iyi bir yaşama ulaşma noktasında eşit bir hak ve hukuka sahip olunmasını savunur. Bu aynı zamanda toplumu oluşturan bireylerin birbirlerinin haklarına saygı göstermeleri demektir. Kuşkusuz Osmanlıların hüküm sürdüğü topraklarda farklı dinlerden, kültürlerden insan toplulukları da kendi değerleri çerçevesinde sosyal hizmet etkinliklerini yerine getirmişlerdir (Şeker ve Kurt, 2018: 15-16).

Cumhuriyet öncesi dönem olan orta çağda bilhassa yardımseverlik ve sosyal dayanışma anlayışı, ahilik ve lonca teşkilatlarında sosyal güvenliğin sağlanmasında öncü bir rol oynamıştır. Ayrıca, Osmanlı Döneminde devlet, halkına hizmet götüren ve her bakımdan onların refah ve güvenliğini sağlayan bir kurum olarak kabul edildiği için, sosyal devlet anlayışına oldukça yakın bir sosyal yardım ve sosyal güvenlik hizmetleri sunmuştur.

Cumhuriyet öncesi dönemde Türk Sosyal Güvenlik sisteminde ön plana çıkan bir diğer unsur olarak vakıfları saymak mümkündür. Osmanlı' da bir mal topluluğu olan vakıfların pek çok örneğine rastlamak mümkündür. Köprü, su yolları, medreseler, kervansaraylar, hanlar, camiler kurulmuştur. Bu vakıflardan hala faaliyet gösterenler bulunmaktadır. Tanzimat'a kadar Osmanlı' da modern anlamıyla bir sosyal güvenlik sistemi uygulanmamıştır (Bulut, 2018: 20-21).

Osmanlı Devleti'nde sosyal güvenlik düşüncesi, karşılıklı yardımlaşma anlayışı ile başlamış ve gelişmiştir. Ayrıca emeği ile geçinenlerin sosyal güvenliği esas itibariyle üç esasa dayandırılmıştır. Bunlar ise aile içi yardımlaşma, meslek teşekkülleri, dernek ve vakıflar çerçevesinde yardımlaşma ve sosyal yardımlar olarak özetlenebilir.

Bu dönemde gerçekleştirilen sosyal politikalar devlet dışında bazı hayır kurumlarının, mesleki birliklerin ve bireylerin etrafında gerçekleştirilen yardımlaşma kültürünün bir çabası olarak gerçekleşmiştir. 15.yüzyıldan sonra Ahiliğin etkisi azalmış, yerini ise içinde gayrimüslimlerin de olabildiği Lonca meslek teşkilatları almıştır. Lonca ya da esnaf-sanatkâr birliklerinin gerçekleştirmiş oldukları kendi kendine yardım düzeni, İslam ülkelerinde de görülmektedir (Sungur, 2016: 22-23).

Böyle bir yardım ve dayanışma düzeni toplumdaki koruyucu aile yapısının oluşmasına yönelik katkısı açısından oldukça önemli bir etkisi bulunmaktadır. Bu

dönemde halkın ihtiyacının giderilmesi konusunda yapılan bağış ve yardımlar çeşitli yardım kuruluşları tarafından sosyal güvenlik sağlama görevini üstlenmiştir.

Bütün bunlara ilave olarak bu dönemde sosyal devlet politikalarının daha çok işçi haklarının korunması çerçevesinde yaşama geçirildiği söylenebilir. Bu kapsamda, işçilerin haklarının korunması için yasa çıkarılmış, kadın ve çocukların çalışma koşullarını iyileştirici düzenlemeler yapılmıştır. Elde edilen hakların çok sınırlı olmasına rağmen dönemin şartları, bu hakların elde edilmesinin başarı olarak görülmesine neden olmuştur (Karaca ve Çam, 2019: 77).

1.1.2. Cumhuriyet Sonrası Dönem

Ülkemizde tarih boyunca aile içerisinde yapılan yardımlaşma, bireysel tasarruf ile dinsel yardımlar ve çevresel dayanışma gibi geleneksel koruma yöntemleri ile sosyal açıdan güvenlik sağlanmaya çalışılmıştır. Fakat zaman içerisinde hem toplumsal yapıda hem de aile içi dayanışmada meydana gelen azalma ile birlikte genelde yaygın olarak kullanılan geleneksel koruma sistemi etkinliğini yitirmeye başlamış ve sonuçta bireylerin kendilerinin ve ailelerinin karşılaştıkları sosyal riskleri önlemek adına sosyal refah devleti uygulamaları Cumhuriyet sonrası dönemde ortaya çıkmıştır (Erol, 2014: 40).

Ancak zamanla hem toplumsal yapıda meydana gelen değişiklikler, hem de aile içi dayanışmanın azalması gibi sebeplerle ülkemizde oldukça yaygın olan geleneksel koruma sistemi etkinliğini yavaş yavaş yitirmeye başlamış. Neticede bireylerin kendilerinin ve ailelerinin karşılaştıkları sosyal tehlikeleri önlemek için bir güvence arayışı olan sosyal güvenlik kavramı doğmuştur.

Cumhuriyet'in ilanından sonra 1930 tarihinde ilk defa, bakıma muhtaç kişilerin ve yaşlıların korunması, yaşlı evleri yapma ve yönetme yükümlülüğü getirilmesi üzerine, değişik illerde aceze evleri ile huzurevleri açılmıştır. Aynı şekilde her türlü sosyal yardım ve güvenlik hizmetlerini düzenlemek ve korunmaya muhtaç yaşlı ve çocuk bakımı ile çalışma gücünden yoksun kimselerin sosyal güvenliğini sağlamak üzere Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü kurulmuştur (Şeker ve Kurt, 2018: 16).

Cumhuriyetin ilk senelerinde sosyal refah uygulamaları genel açıdan yaşanan ve uzun süren savaşlarla iç içe kalmış ve çeşitli problemler ortaya çıkmıştır. Aynı zamanda bu dönemde nüfus sorunu yaşanmıştır. Nüfusta yaşanan sorun rakamsal olgu olarak ele alınmamış, ulusun iktisadi gücünün esası olarak gerçekleşmiştir. Cumhuriyet

döneminde sosyal refahın sağlanması kapsamında nüfusun artırılması önleyici kamu hizmetlerini oluşturmuştur (Çınar, 2017: 53).

Ayrıca Türkiye’de sosyal devlete ilişkin uygulamalardan olan sosyal koruma ve yardımlar özellikle Tanzimat dönemi ile beraber kurumsallaşmaya başlamış, bu durum II. Abdülhamit zamanında ise hız kazanarak devam etmiştir. I. Dünya savaşı yıllarına kadar sosyal alanlara müdahalede belirgin bir artış yaşansa da devletin esas rolü toplumdaki çeşitli girişimleri tamamlamaktan öteye geçememiştir. Osmanlı’nın sanayileşme sürecinde gereken hızı yakalayamaması ise o dönem için işçi sınıfının ortaya çıkmasını engelleyerek ortaya çıkabilecek talepler doğrultusunda bir sosyal güvenlik sisteminin oluşumunu imkânsız hale getirmiştir (Sevinçhan, 2014: 37).

I. Dünya savaşının ardından oluşan işçi sınıfı üzerindeki bu olumsuz etki II. Dünya Savaşı’ndan sonra sanayileşmenin hızlanmasına paralel bir şekilde aynı şekilde ivme göstermiş ve yoksullukla mücadele kapsamında bir takım sosyal politikalar uygulanmıştır. Ayrıca yoksulluk ile mücadele için yapılan politikalarla tam istihdamın sağlanması ve ekonomik açıdan kalkınmanın gerçekleşmesi amaç edinilmiştir.

Türkiye’de sosyal güvenlik ile ilgili gelişmeler II. Dünya Savaşından sonra hız kazanmıştır. İkinci Dünya Savaşı sonrası, içinde bulunulan ekonomik durumun geniş kitleler üzerinde yarattığı yıkımın sonuçlarını azaltmak amacıyla sosyal güvenliğe dair uygulamalar öncelikli olmuştur (Tepekule, 2008: 41).

II. Dünya Savaşı’ndan sonra ise uygulanan sosyal politika ile devletin etkinliği ortaya çıkmış ve gelişim göstermiştir. Böylece gelişim gösteren sosyal politika ile sanayi devrimi öncesinde görülen yoksulluk sorunları sanayi devrimi sonrasında da bu etkinliğini sistematik bir şekilde revize etmiştir (Chatterjee, 1996: 9).

Esas itibariyle sosyal refah devleti ve buna bağlı olarak uygulanan sosyal politikalar sanayileşme süreci ile beraber gelişim göstermiş ve bunun ışığında ise devamlı olarak dalgalı bir seyir izleyen ekonomik alanda gelişmeler yaşanmıştır. Özellikle de İkinci Dünya Savaşı ve sonrasında neden olduğu ekonomik sıkıntıları gidermek maksadıyla uygulanan sosyal refah uygulamaları ve bu alanda yapılan sosyal içerikli politikalar öncelikli olarak kendini göstermiştir.

Refah devletinin ortaya çıkışı ile birlikte kapitalizmin krize girmesi arasında yakın bir ilişki durumu mevcuttur. 1945 yılından itibaren Altın Çağ olarak ifade edilen yeni bir gelişme dönemine girilmiştir. Bu dönemin bütün dünyada ekonomik yönden

güçsüz ve zayıf kesimlerin lehine kısa bir süre de olsa bir rahatlama oluşturduğu söylenebilir. Ayrıca bu dönemde işçi sınıfının toplumsal sürecin biçimlenmesinde etkin bir rol oynadığı izlenimine varılmaktadır (Hvinden ve Halvorsen, 2001: 3).

Diğer bir açıdan ise 1945–1960 yılları arası dönem ülkemizde çok partili hayata geçiş ve serbest piyasa ekonomisinin önem kazanmaya başladığı dönem olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle devletçi politikaların terk edilmeye başlandığı ve liberal görüşün etkin olduğu bu dönemde sosyal güvenlik sisteminin kurulmasında batılı ülkelerle paralel bir seyir izlenmiştir (Özcan, 2009: 81-87).

Aynı zamanda bu dönemi ile birlikte finansmana katkı ve zorunluluğun işlerlik kazanmasına dair sosyal sigortanın hayata geçirildiği dönem olmuştur. Böylece çalışanlarla ailelerine birtakım muhtelif risklere karşı koruma sağlanmaya çalışılmıştır. Nitekim bu dönemde elde edilen gelirin sürekliliğine ve hayat standardının yükseltilmesine bağlı bir şekilde kamu kaynaklı harcamaların artmasına dair gelişmeler yaşanmıştır.

Refah devletinin genişlemesi konusunda geçmiş dönemlerle karşılaştırıldığında 1980’den beri birçok düzeyde yapılan değişiklikleri görmek mümkündür. Günümüzde refah devletinin ekonomileri savaş sonrası dönemde ciddi sorunlarla karşılaşmaktadır. Bu konudaki mevcut göstergeler, kitlesel üretim ve kitlesel tüketim krizinin dışında, daha düşük kalkınma oranları, uluslararası rekabet ve iş güvencesizliği gibi yapısal sorunlara yol açmaktadır (Flora ve Heidenheimer, 1990: 30).

Ayrıca serbest piyasa ekonomisinin egemen olduğu 1980’li yıllarda uluslararası ticaret konusunda önemli ilerlemeler kaydedilmiştir. Olumlu yönde gerçekleşen bu ilerlemeye rağmen bazı olumsuz durumlarda görülmüştür. Bu olumsuz durumların ise oluşan katı işgücü piyasası regülasyonlarından kaynaklı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Bütün bunların dışında 1980 sonrası dönemde başka bir açıdan özellikle sosyal sigortalar alanında liberal politikalar benimsenmeye çalışılmış ve SSK primleri açısından işverenler lehine yeni düzenlemeler yapılmıştır. Ayrıca 16 Mayıs 1996 tarih ve 5502 sayılı kanunla SSK, Bağ Kur ve Emekli Sandığı kurumları Sosyal Güvenlik Kurumu adı altında birleştirilmiştir (Özcan, 2009: 81-87).

Ayrıca bu dönem sosyal güvenlik sisteminin krize dönüştüğü, mevcut sistemlerin toplumun ihtiyaçlarına cevap veremez hale geldiği ve yeniden yapılanma arayışlarının hüküm sürdüğü dönem olmuştur. Bu dönem bugünkü anlamda sosyal

güvenlik sisteminin şekillendiği ve daha liberal bir politika yapısının benimsendiği bir süreci temsil etmektedir.

1.2. OECD ÜLKELERİNDE REFAH DEVLETİNİN GELİŞİMİ

OECD ülkelerinde refah devletinin gelişimi özellikle yaşanan krizlerin de etkisiyle değişiklik göstermiştir. Özellikle bu dönemde sosyal refah devletinin görev alanları artmış adil gelir dağılımından, sağlık ve eğitime kadar her alanda düzenlemeler yapılmıştır. Bu noktada bazı OECD ülkelerinde refah devletinin gelişim süreci ise şu şekilde gerçekleşmiştir.

Batılı ülkelerde sosyal refah devleti uygulamasının ilk örneği İngiltere'de ortaya çıkmıştır. İngiltere' de yoksullara yardım amaçlı yasalar çıkarılmıştır. Çıkarılan yasa ile güçlenen sosyal refah devleti çalışmaları ilk önceleri yoksulları korumak amacıyla gerçekleşmiş olsa da daha sonra oluşan yapılanmaların etkisi ile başka alanlarda da gelişim yaşanmış başta Fransa olmak üzere diğer ülkelere de örnek teşkil etmiştir (Mermer, 2016: 20-21).

Esasen refah devleti uygulamaları ülkelerin ekonomik açıdan büyüme düzeyleri ile nüfus içerisindeki yaşlı nüfusun artması gibi konularda farklılık göstermiştir. Refah alıcıları ile sınıf farklılığının olduğu para ve mal yardımlarını soruşturan sosyal refah devleti şeklinin örneği olan Amerika ise sosyal açıdan refahın oluşturulmasında güçlü bir piyasa yapısına sahip olmuştur (Hinrichs, 1992: 200-202).

Aslında ABD bir refah devleti değildir. Diğer sanayileşmiş ülkelerin oldukça gerisinde kalan ve herhangi bir sosyal güvenlik programı uygulamaya koyulmamış olan ABD'de 1929 ekonomik krizinin yıkıcı etkilerini değiştirmesine yol açarak çeşitli sosyal refah politikalarından olan yardım kuruluşları ile ihtiyaç sahiplerine yardımda bulunmaya başlanılmıştır. Ayrıca, bu dönemde işsizlik oranlarının yıkıcı etkileri karşısında işsizlik yardımı yapılmıştır (Barr, 2004: 29).

Aynı zamanda ABD'de işsizlik yardımları kapsamında sosyal yardım harcamaları yapılmıştır. Emeklilik sistemine yönelik olarak ise sosyal güvenlik programları oluşturulmuş ve sosyal sigorta sistemine dayalı sigorta sistemi bir plan içerisinde gerçekleşmiştir.

Refah devletinin gelişiminde önemli bir değişikliğin yaşandığı diğer bir ülke ise İsveç'tir. İsveç ise dünyanın en yüksek refah düzeyine ulaşmış ülkelerindendir. Ayrıca

bu ülkede ekonomide yaşanan gelişmelere paralel bir şekilde refah harcamalarında artış yaşanmış ve yüksek tüketim gerçekleşmiştir (Ceylan, 2015: 98).

Ayrıca İsveç, gelişmiş bir ulusal bürokrasiye sahip olduğundan ötürü birçok alanda değişim sürecinden geçmiştir. Bu değişim alanlarından ilki eğitim alanında yapılan düzenleme ve zorunlu eğitim uygulamasına geçilmesi olmuştur. Bunun dışında gelir desteğinin verilmesi konusunda da öncü rol oynayan İsveç çeşitli sosyal politikalarla bunu gerçekleştirmiştir. Özellikle ülkede geniş kapsamlı olarak yardım uygulamalarına yer verilmiştir. Bu doğrultuda 20.yy başında ise devletin hastalık ve mesleki riske karşı sigorta desteği yasalaşmış ve bu ülke zorunlu yaşlı aylık sistemini kuran ilk ülke olmuştur. Böylece halkın korunması ve kimseye muhtaç olmadan daha rahat bir yaşam sürmesi hedeflenmiştir (Aktan ve Özkıvrak, 2008: 83).

Almanya'da ise sosyal refahı arttırmaya yönelik politikalar çok sayıda kurum tarafından yürütülmüştür. Almanya istihdam ve sosyal güvenlikle ilgili kuralları ve araçları belirleyen ülke olmuştur. Özellikle 1980'den bu yana sosyal güvenlik reformu alanında yapılan birtakım düzenlemeler ile ekonomik açıdan oluşan durgunluğun yarattığı şartlardan etkilenmiş ve sonuçta oluşan mali baskılar ise açıkların finansmanına odaklanmayı sağlamıştır. Diğer bir gelişimin yaşandığı ülke olan Danimarka'da ise refah sisteminin temel özelliği, tüm vatandaşların sosyal güvenlik alanında eşit haklara sahip olmasıdır. Bu sistem çerçevesinde vatandaşlar sağlık ve eğitim hizmetlerinden ücretsiz yararlanmıştır. Norveç'te ise 1960'ların sonlarında bulunan petrol ve doğal gaz ise ülkenin refah düzeyinin yükselmesini de etkili olmuştur (Clasen, 2007: 20).

Ayrıca refah devletinin gelişimi açısından sağlık sektörü ve bu sektörde yapılan harcamalar konusunda özellikle 1970'li yıllarda Danimarka, Norveç, Finlandiya gibi ülkelerde uygulanan İskandinav sağlık sistemi devletin sağlık ve sosyal yardımların finansmanın da öncü bir rol almıştır (Ceylan, 2015: 106).

Refah devletinin gelişimi açısından önemli bir değişikliğin yapıldığı ülkelerden olan Norveç'te ise daha çok petrol ve doğalgaz sektöründe yapılan reformlarla refah düzeyinde artış yaşanmasına neden olunmuştur. Ayrıca verilen destekler de ülkede önemli bir paya sahip olmuştur. Genelde OECD ülkelerinin birçoğunda refahı artırıcı çeşitli düzenleme faaliyetleri gerçekleştirilmiştir. Özellikle bu kapsamda adil bir gelir

dağılımını sağlama ve bu noktada gerçekleştirilen fonksiyonlarda yapılandırmalar sürdürülmüştür.

2. SOSYAL REFAH DEVLETİ ANLAYIŞI ÇERÇEVESİNDE KAMU HARCAMALARI

Kamunun yapacağı her türlü harcamayı doğru şekilde belirlemek devletin önemli görevlerindedir. Dolayısıyla bir ülkede yaşayan insanların kamusal ihtiyaçlarının karşılanması devletin görev alanına girmekte ve bu noktada kamu harcamaları kavramı ortaya çıkmaktadır. İnsan ihtiyaçlarının karşılanması için duyulan gereksinim beraberinde kamu harcamalarını gerekli hale getirmektedir (Akdoğan, 2003: 60-63).

Bu nedenle kamu harcamalarının tanımını yapmak gerekirse genelde devletin varlığını sürdürebilmesi için kamunun yaptığı giderler olarak tanımlanmaktadır. Dar anlamda kamu harcamaları, devlet bütçesi ile yapılan harcamalar iken, geniş anlamda ise devlet bütçesi ile yapılan harcamalara ek olarak devlet bütçesi dışında bulunan diğer kamu kurum ve kuruluşlarının yaptığı harcamaların toplamıdır. Kamu harcamalarının en önemli özelliği ise toplum refahını artırmak için yapılan kamu hizmetlerinin yasal süreç içerisinde yapılmasıdır (Pehlivan, 2012: 65-66).

Esasen toplum refahının artırılmasının amacı ile alınan kamu harcamalarında gerçekleştirilen birçok faktörün etkisi ile beraber artış yaşanmaktadır. Bu artışların en başında ise ülkelerin kalkınma düzeyleri ile ekonomik açıdan yaşanan gelişmeler ve sermaye birikiminde yaşanan artışlar sayılabilmektedir.

Aynı zamanda kamu harcamaları genelde merkezi ve mahalli idarelerin harcamaları dışında gerçekleşen ve buna ilave olarak sosyal güvenlik katkı payları, vergi harcamaları ile KİT harcamaları, iktisadi, mali ve sosyal transferler ile yapılan bağış ve yardımların toplamını ifade etmek için alınan harcama kalemi olmaktadır (Öner, 2015: 137).

Bunun dışında kamu harcamaları esas olarak piyasada oluşan herhangi bir olumsuz durumu bertaraf etmek üzere kamu düzenini sağlamayı ve ülkenin güvenliğini gerçekleştirmeyi amaçlamaktadır. Yapılan düzenlemeler ile birlikte sosyal açıdan güven ortamı oluşturulmasına da yardımcı olmaktadır. Kamu harcamaları yapı itibari ile üç temel ayrıma göre sınıflandırılmaktadır. Bunlar harcamayı yapan kurumun dikkate alındığı idari yani organik sınıflandırma, kurumların ne amaçla harcama yaptığının

belirlendiği fonksiyonel sınıflandırma ile harcamaların ekonomik ve sosyal etkilerinin dikkate alındığı ekonomik sınıflandırma olarak sıralanabilmektedir. Ekonomik sınıflandırma içerisinde yer alan transfer harcamaları ile birlikte sosyal devlet anlayışı çerçevesinde ele alınması gereken harcamalar ise aşağıda incelenmiştir.

2.1. TRANSFER HARCAMALARI

II. Dünya Savaşı'nın etkisi ile kamu harcamalarında ciddi bir artış yaşanmıştır. Kamu harcamalarındaki bu artış beraberinde transfer harcamalarında da yükselişe neden olmuştur. Özellikle de gelir dağılımını düzenlemek ve sosyal açıdan insanları desteklemek amacıyla transfer harcamaları önemli bir konu olarak yerini almıştır.

Transfer harcamaları, ekonomik, sosyal ve mali sebeplerle devletin satın alma gücünün bir takım kişi ve gruplara karşılığı olmaksızın aktarılması olarak tanımlanmaktadır. Transfer harcamaları bu kapsamda sübvansiyonlar, sosyal sigortalara yapılan yatırımlar, sosyal güvenlik için yapılan giderler ile refah harcamaları gibi harcamalardan oluşmaktadır. Özellikle yoksul insanları desteklemek ve onların gelir seviyelerini düzeltmek amacıyla transfer harcamalarından yararlanmaktadır (Orhaner, 2007: 93).

Ülkeler yoksullukla mücadelede kamu harcamalarını maliye politikasının bir aracı olarak kullanmaktadırlar. Yönetimlerin kullandığı en önemli araç ise kuşkusuz bütçeden yapılan transfer harcamaları olmaktadır. Gerçekleştirilen bu harcamalar sosyal nitelikli kamu harcamaları olarak ifade edilmektedir.

Sosyal nitelikli harcamalara ayrılan payların yüksekliği ise geliri artırmaktadır. Transfer harcamalarının reel harcamalar da olduğu gibi gelir üzerinde direkt bir etkisi bulunmadığından dolayı gelir dağılımının düzenlenmesinde etkili bir araç olarak kullanılmaktadır. Bu nedenle yalnızca satın alma gücünün bireyler veya sosyal gruplar arasında el değiştirmesini sağlamaktadır (Susam, 2016: 184).

Aynı zamanda transfer harcamaları ile devlet doğrudan üretime katkıda bulunmazken buna karşın bireylerin gelir dağılımını etkilemektedir. Ayrıca devlet transfer harcamaları ile özel ekonomiden kamu ekonomisine aktardığı kaynakları karşılık beklemeden toplumun değişik kesimlerine dağıtmaktadır. Böylece satın alma gücü bu harcamalar ile el değiştirmiş olmaktadır (Muter, 2003: 60).

Aslında transfer harcamalarının esas özelliği karşılıksız olarak yapılması ve devletin hiçbir üretim faktörü kullanmadan yaptığı harcamalardan oluşmasıdır. İhtiyacı

olan kesime ise gelirlerin dağıtılarak yapıldığı harcama türü olması açısından oldukça önemlidir. Esas olarak bu türden yapılan harcamalar kamu düzeninin korunmasını amaç edinmektedir.

Bu harcamalar kişilere ve hane halkına yapılan bir tür özel yardım olarak nitelendirilebilir. Aynı zamanda transfer harcamaları merkezi yönetimin yerel yönetimlere oradan da hem kamu hem de özel girişimlere yönelik yapılan kaynak aktarımlarını da kapsamına almaktadır. Söz konusu aktarılmış olan kaynaklar hiçbir şekilde karşılığı olmadan gerçekleşmekte ve herhangi bir mal ve hizmet alımına dayanmamaktadır (Chu vd., 1995: 16).

Transfer harcamaları esas olarak şekil ve karşılık yönünden sınıflandırılmaktadır. Şekil yönünden yapılan sınıflandırmada önemli olan kişilerin gelirlerinde doğrudan ve dolaylı artışa yol açıp açmamasından dolayı yapılan dolaylı ve dolaysız transfer harcamaları olarak sınıflandırılırken şekil açısından sınıflandırmada önemli olan bir diğer unsur ise verimlilik kriteridir. Bu tür harcama türünde ise üretim üzerinde etkisi olup olmamasına göre verimli-verimsiz transfer harcaması olarak bir ayırım söz konusudur. Son olarak da sınıflandırmaya karşılıklı ve karşılıksız transfer harcaması ilave edilebilmektedir. Bu transfer harcaması türleri ise aşağıda sırasıyla açıklanmıştır.

2.1.1. Dolaylı ve Dolaysız Transferler

Transfer harcamasından yararlanan kişilerin gelirlerinde doğrudan bir artışa yol açmayan transfer harcamaları dolaylı transferler olarak tanımlanırken kişilerin gelirlerinde doğrudan doğruya artış yaşanan harcamalar ise dolaysız transfer harcamaları olarak ifade edilmektedir (Türk, 2011: 60).

Dolaysız transfer harcamaları aslında doğrudan doğruya yapılan yardımlar kanalıyla gerçekleşen ve gelirlerde reel olarak artışa yol açan harcamalar olmaktadır. Buna karşın dolaylı olarak yapılan transfer harcaması ise üreticileri teşvik ederek harcamalara daha az gelir ayrılması kapsamında alınan transfer ödemelerini kapsamına almaktadır. İktisadi sübvansiyonlar ve vergi iadeleri dolaylı transferlere örnek olarak verilebilmektedir.

Tüketici için mal ve hizmet fiyatlarını düşürmeyi veya üretici gelirlerini artırmayı hedef alan bu harcamalar negatif vergilemeye eşdeğerdir. Negatif vergileme ise devletin kişilere ya da kuruluşlara sosyal veya ekonomik amaçlar doğrultusunda

yaptığı karşılıksız ödemelerdir. Buna karşın devlet borç faizleri, yoksullara yapılan yardımlar, maluliyet aylıkları, sosyal yardımlar, sosyal sigorta kurumları ile emekli maaşları ise dolaysız transfer harcamalarına örnek olarak verilebilir (Kalaycı, 2016: 4).

2.1.2. Gelir Transferleri ve Sermaye Transferleri

Ayrıca bir diğer transfer harcamasındaki sınıflandırma şekli ise kişilere veya kurumlara yapılan transferlerin dikkate alındığı sınıflandırma olan gelir ve sermaye transferi şeklindedir. Kişilerin veya kurumların gelirlerine yönelik gerçekleştirilen transferler gelir ve sermaye transferleri şeklinde incelenebilmektedir. Doğrudan doğruya kişilerin gelirlerini artıracı etkiye sahip olan transferler gelir transferi iken herhangi bir kurum ya da kurumlara yönelik gerçekleştirilen transferler ise sermaye transferleri olarak adlandırılabilir.

Devletin genelde kişilere yönelik sosyal amaç ile gerçekleştirdiği transferler gelir transferleri olarak adlandırılmaktadır. Devletin kişilere değil kurum ya da firmalara iktisadi amaçla yapmış olduğu transferler ise sermaye transferlerini ifade etmektedir. Yoksul ve ihtiyacı olanlara gelirlerini artırmaları adına yapılan yardımlar ile öğrencilere ödenen burslar gelir transferine örnek gösterilirken, destekleme alımları ve yatırım indirimi gibi yapılan transferler ise sermaye transferlerine örnek teşkil etmektedir (Demir, 2015: 78).

Eğer transfer harcaması ülke içerisinde yapılırsa ve elde edilen gelirin bir bireyden ya da gruptan bir başka birey veya gruba aktarılması şeklinde gerçekleşirse gelir transferi söz konusu olmaktadır. Bunun dışında şayet yapılan transferler ülkeler arasında gerçekleşip bir ülkeden diğerine aktarım olursa bu durumda ise sermaye transferi mevcut olmaktadır (Çaşkurlu ve Arslan, 2017: 150).

Gelir transferleri sosyal amaçlı olduğundan dolayı esas hedefi gelir dağılımının yeniden sağlanmasıdır. Bunun için ihtiyaç sahibi insanlara yönelik olarak devlet vergileme yoluyla kaynak toplamakta ve bu kaynakların bir kısmını ise ihtiyacı olanlara transfer etmektedir (Kalaycı, 2016: 5).

Sermaye transferlerinde ise elde edilen sermayenin el değiştirmesi durumu mevcuttur. Savaş tazminatları bu transfer harcamalarının tipik örneği olmaktadır. Esas olarak sermaye transferinde daha önceden bulunan sermayenin el değiştirmesi amacı bulunmaktadır. Yapılan transfer ülkeler arasında gerçekleşirse sermaye transferinden

söz edilmektedir. Herhangi bir kuruma yapılan yardımlar ise bu kapsamdaki transfere örnek verilebilir.

2.1.3. Verimli ve Verimsiz Transferler

Üretim kapasitesinde artış ya da azalışa sebep olan ve kamu gelirlerinde yükselişe ve düşüğe neden olan harcamalar ise verimli ve verimsiz transfer harcamaları olarak sınıflandırılmaktadır. Bu türden gerçekleştirilen harcamalar ayrıca sosyal fayda sağlamaya da yardımcı olmaktadır.

Ekonominin üretim potansiyelini artıran ya da kamu gelirlerini genişleten harcamalara verimli transferler denir. Verimsiz transferler ise ekonominin üretim kapasitesini azaltan ve aynı zamanda kamu gelirlerinin payında eksilmeye neden olan transferler şeklinde tanımlanmaktadır (Sayar, 1975: 33).

Dolayısıyla verimli transferler kamu kesimi ile birlikte özel kesim de oluşan toplam hasılasının artmasına yol açar. Yapılan bazı iktisadi sübvansiyonlar verimli transfer olarak ifade edilebilir. Bu transferler ile hem kısa hem de uzun dönemde milli hâsıla düzeyi yükselmekte ayrıca özel kesim tarafından sağlanan hizmetler toplamındaki artış ise özel kesimin üretim kapasitesini yükseltmektedir (Brochier ve Tabatoni, 1971: 9-14).

İktisadi alanda yapılan ve üretime doğrudan doğruya etkisi bulunan transferler genel olarak verimli transfer harcamalarını oluştururken, buna karşın sosyal alanda gerçekleştirilen ve üretim üzerinde herhangi bir etkisi olmayan transferler ise verimsiz transfer harcamasını oluşturmaktadır.

2.1.4. Karşılıklı ve Karşılıksız Transferler

Karşılık ve karşılıksız ayırımı H. Dalton tarafından yapılmıştır. Karşılık kriterine göre transfer harcamaları, devletin yapmış olduğu transfer karşılığında herhangi bir değer elde etmediği transfer ile karşılıksız transfer harcamasında ise yapılan harcamalar karşılığında devletin bir kısım sermaye malı ile kişi ve kurumlardan topluma karşı hizmet yükümlülükleri elde ettiği sermaye teşkili için yapılan transferler olarak sınıflara ayrılmaktadır (Edizdoğan, 1991: 94).

Transfer harcamalarının milli gelire dâhil olması için, kendilerine karşılıksız ödeme yapılan kişilerin veya sosyal grupların bu geliri, kendi harcamalarında kullanması gerekmektedir. Bu nitelikte transfer harcamaları dört grupta toplanmaktadır.

Bunlar, iktisadi transferler, mali transferler, sosyal transferler ve borç ödemeleridir (Künü, 2013: 16).

Transfer harcamalarının milli gelir üzerindeki etkisi, “Keynezyen Çarpan” ile de açıklanmaktadır. Buna göre transfer harcamaları milli geliri arttırmaktadır ancak bu artış reel harcamalar neticesinde gerçekleşecek artıştan daha küçüktür. Çünkü transfer harcaması çarpanı, reel kamu harcaması çarpanından daha küçüktür dolayısıyla milli gelirdeki artış reel harcamalarda oluşacak artıştan daha azdır.

Bu harcamalar daha çok kamu fonları ile finanse edilen çeşitli yardımlar olarak da belirtilebilir. Ayrıca devletin belirli bir karşılık beklemeden ekonomik ve mali amaçlar doğrultusunda çeşitli kesimlere yaptığı harcamalar olduğundan dolayı ekonomide büyüme ve sonuçta kalkınmanın sağlanması hedeflenmektedir.

Devlet iktisadi amaçla yani üretimi artırmak adına iktisadi transfer harcamaları yapmaktadır. Bu tür harcamalara taban fiyat uygulamaları, verilen sübvansiyonlar ve destekleme alımları örnek verilebilmektedir. Özellikle belirli alanlarda ve bölgelerde devletin gelişmesini istediği sektörlerde daha fazla uygulama alanı söz konusudur (Demir, 2015: 77).

Diğer bir açıdan iktisadi amaçlı yapılan transfer harcamaları hükümetlerin ellerinde geniş ölçüde kullanım alanına sahip olan ve konu açısından çeşitliliği bulunduğundan dolayı önemli bir yeri bulunan harcamalardır. Devletin kişilere yapmış olduğu transfer ödemeleri daha çok insani amaçlı yardımlar özelliği gösterirken buna karşın firmalara yapılan karşılıksız ödemeler ise özel mali yardım olarak kabul edilmektedir (Edizdoğan, 1991: 95).

Transfer harcamaları kendi içerisinde iktisadi amaçlı olarak gerçekleştirilen transferler olabileceği gibi bütçede oluşan açıkları kapatma yönünden oldukça önemli olan transferlerden mali amaçlı olarak yapılan transferler olarak da sınıflandırılmaktadır. Mali transferler dışında sosyal olarak gerçekleştirilen transferler ile borç faiz ödemeleri şeklinde de sınıflandırma yapılmaktadır.

İktisadi transferler dışında bulunan bir başka transfer olan mali transferler bütçe açıklarını kapatmak için yapılan transferlerdir. Aynı zamanda bu transferler sosyal ve ekonomik amaçlara ne derece hizmet edildiği konusunda ve bunların kullanım şekline bağlı olarak gerçekleşir. Gelişmekte olan ülkelerde uygulanan yatırım teşvikleri ile bu

teşviklerin yatırımları üretim kapasitesini arttırdığı için uzun vadede adil gelir dağılımı amacına hizmet etmektedir (Aktan ve Özkıvrak, 2008: 55).

Diğer bir karşılıksız transfer harcaması türü olan sosyal transfer harcaması ise sosyal amaçlı yapılan transferlerdir. Yapılan transfer ile düşük gelire sahip kişilere destek amaçlı katkılar sunulmaktadır. Sosyal refah devleti olmanın bir gereği olarak devletin sosyal harcamalara ayırdığı pay daha fazla olmakta ve dolayısıyla sosyal harcamalar bütçede önemli bir yer teşkil etmektedir. Ancak ülkelerin gelişmişlik seviyeleri ve bütçe olanakları bu payın miktarını belirlemektedir. Bunun için gelişmiş ülkeler gerçekleştirdikleri sağlık, eğitim gibi hizmetlere daha fazla kaynak ayırırken daha az gelişen ülkeler ise daha az kaynak ayırmaktadırlar.

Nitekim sosyal refah devleti anlayışı içinde özellikle gelirin zenginlerden fakirlere doğru yeniden dağılımını sağlamada en etkili araçlardan birisi olan harcamalardan sosyal transfer harcamalarından yararlanır. Ancak, vergi yükünün adil dağılımı ve sosyal transfer harcamalarından yararlananların düşük gelirli olması gerekmektedir. Aynı şekilde ulusal sağlık hizmetleri ve zorunlu temel eğitim için de benzer şekilde transfer harcamaları yapılmaktadır (Erdal, 2012: 48).

Sosyal ve mali amaçlı transferlerden farklı olduğu halde transfer kaleminde bulunan diğer bir harcama türü ise borç ödemeleridir. Bu transfer türünde faiz ödemelerinin ekonomik etkileri daha çok karmaşık bir konu olarak adlandırılmaktadır. Borç ödemelerinde transfer harcamalarının en önemli etkisi gelir dağılımı yönünden ortaya çıkmaktadır. Sosyal transferlerin geliri yüksek kesimlere yapıldığı varsayılırsa bu durum gelir dağılımını daha eşitlikçi bir açıdan değiştirebilmektedir (Pınar, 2011: 36-37).

Bu tür bir transfer harcamasının geliri yeniden dağıtıcı etkisi olmasından dolayı içinde bulunulan konjonktürel duruma bağlı olarak değişmektedir. Devlet borçlanmasının enflasyona yol açan etkilerde bulunması durumunda, paranın satın alma gücünün azalmasından dolayı gelir dağılımı faizin geri ödemelerinden yarar sağlayamayan düşük gelirli kesimler aleyhine bozulmaktadır (Aktan ve Vural, 2002: 21). Devlet borçlarının anaparaları için yapılan geri ödemeler transfer harcaması olarak kabul edilmezken devlet borçlarının faiz giderleri için yapılan ödemeler ise karşılık olmadan yapıldığından transfer harcaması olarak kabul edilmektedir (Demir, 2015: 79).

2.2. EĞİTİM HARCAMALARI

Eğitim, bireye bilgi ve beceri kazandırmasının yanında aynı zamanda toplum içerisinde uyum kurma sürecinde de etkili olmaktadır. Eğitim sayesinde bir yanda insanların üretkenliği artarken bir yandan da hem bireysel fayda hem de toplumsal fayda sağlanır. Bu nedenle sadece birey ile sınırlı bir fayda sağlanmaz, toplumun genelini de etkiler. Bu yüzden de toplumda eğitilmiş insana duyulan ihtiyaç zaman içinde artmıştır.

Söz konusu ihtiyaç doğrultusunda ise halkın öncelikli beklentileri noktasında eğitim hizmetlerinde değişim yaşanmasına yol açmıştır. Bu kapsamda eğitim; insanların deneyim kazanmasını sağlamanın yanında fırsatlara erişme imkânı sunan bir hizmet sektörüdür. Bu hizmet sektörü ülkemizde Cumhuriyetin ilan edildiği ilk yıllarda ciddi olarak yeniden düzenlenmeye başlamıştır. Bu doğrultuda modern anlamda bir eğitim politikası benimsenmiş ve uygulamaya geçilmiştir (Hazman ve Küçükilhan, 2016: 1-3).

Kamusal mal olarak eğitim, hem kamusal mal hem de özel mal özelliğinin bulunmasından dolayı yarı kamusal mal ve hizmetler grubunda yer alır. Bu tür mal ve hizmetler kısmen fiyatlandırılabilir ve pazarlanabilir. Bu nedenle hem kişisel fayda hem de toplumsal fayda sağladığından dolayı kamusal ve özel mal özelliklerini birlikte taşıyabilir. Ayrıca ülkelerin sosyal, siyasal ve ekonomik gelişmişlik düzeylerini belirleyen en önemli faktörlerden de bir tanesidir (Giray ve Ömür, 2016: 3).

Eğitim insanlar için gerekli birtakım hizmetlerden yararlanılması konusunda özellikle de sosyal, siyasal ve ekonomik açıdan fayda sağlanmasında yardımcı olmaktadır. Bu faydaların başında ise ekonomik açıdan daha donanımlı bireylerin yetişmesinde önemli bir gelişim unsuru olurken bir yandan da ülke ekonomisinin gelişimine destekte bulunur.

Dolayısıyla eğitim, topluma uyum sağlama, mesleki beceriyi arttırma, kültür düzeyini yükseltme gibi amaçların gerektirdiği bilgi, beceri ve alışkanlıkların kazandırılmasını kapsamı içine almaktadır. Bu anlamda eğitimin amacı; bireyi sosyalleştirme, milli bütünleşmeyi sağlama, bireysel karakterini geliştirerek, gelecekteki üretim sürecinde kullanılacak bireysel yetenekleri ve bilgileri geliştirme şeklinde de belirtilmektedir (Baykal, 2006: 5).

Sosyal ve bireysel açıdan gelişime katkı sağlamak ve etkinliği arttırmak için eğitim harcamalarına daha fazla kaynak aktarılmaktadır. Ayrıca eğitim ekonomide gelişimi arttırmak ve sosyal açıdan verimliliği yükseltmek adına gerçekleştirilen önemli

bir sosyal refah artırıcı öge olmaktadır. Sosyal açıdan toplumun refahının artması yönünde eğitilmiş bireyler yetişmesi önemli olduğu kadar bu bireylerin sağlıklı olması da oldukça önemlidir. Bunun için sağlık harcamaları refahın sağlanmasında etkilidir.

2.3. SAĞLIK HARCAMALARI

Sağlık politikaları ve bu kapsamda yapılan harcamalarda insanların daha sağlıklı bir hayat sürmeleri, daha mutlu ve huzurlu bir gelecek içerisinde yaşamaları amaçlanmaktadır. Sağlık harcamaları refah devleti anlayışı içinde önemli bir harcama kalemi olan ve sadece yaşayan nesilleri değil aynı zamanda gelecek nesilleri de ilgilendiren önemli bir göstergedir. Çünkü sağlıklı birey aynı zaman da sağlıklı toplum olduğundan dolayı sağlıklı nesiller yetiştirmek için de vazgeçilmez öneme sahip olmaktadır.

Sağlık hizmetleri kişilerin yaşam kalitelerini ve verimliliklerini yükseltmesinden dolayı nitelikli insan sermayesi olarak kabul edilen bir kavram olmaktadır. Sağlık hizmetleri ve bu hizmetlere yapılan harcamalar ile bireylere özel faydasının bulunması yanında bütün topluma sağladığı sosyal faydada bulunduğundan ötürü devlet sağlık hizmetlerinde aktif bir rol üstlenmektedir (Mutluer vd., 2013: 100-101).

Toplumların gerek ekonomik olarak büyüebilmeleri için gerekse de sosyal olarak gelişebilmeleri adına ülkelerin verimli bir sağlık sistemine sahip olması gerekmektedir. Sağlık hizmetleri ve bu hizmetlere yapılan harcamalar sayesinde toplumun sağlığının korunması ve kişilerin hayat standartlarının yükseltilmesi amaçlanmakta ve bu yönden geniş kapsamlı bir sağlık sistemine ihtiyaç duyulmaktadır.

Genel ve kapsayıcı olan sağlık hizmetleri ve harcamaları ile bir ülkenin sağlıklı bir topluma sahip olabilmesi için ekonomisinin güçlü olması, ekonomik büyümenin sağlanıp sürdürülebilir kılınması için de toplumun ihtiyaçlarını karşılayacak sağlık hizmetlerinin sunulması gerekmektedir. Sağlık hizmetlerinin sağlanması için yapılan tüm harcamalar sağlık harcamaları olarak belirtilmektedir (Demir ve Tanyıldızı, 2017: 100-102).

Sadece sağlığın kaybolması durumunda sağlığı yeniden elde etmek için yapılan harcamalar değil aynı zamanda çeşitli hastalıklara karşı koruma amacını benimseyen tüm koruma harcamaları da sağlık harcaması olarak kabul edilmektedir. Dolayısıyla sağlıklı bir nüfusun oluşması için kişileri ve toplumları hastalıklardan korumak ve hastaları tedavi etmek gerekmektedir. Bunu yapabilmek için ise sağlık sektörünün

performansının iyileştirilmesi ve elde edilen kaynakların ise boşa harcanmaması gerekmektedir.

2.4. SOSYAL GÜVENLİK HARCAMALARI

İnsan ihtiyaçlarının her geçen gün artması ve bu ihtiyaçların giderilmesi hususunda etkisi olan en önemli kurumlardan biri hiç şüphesiz devlettir. Devlet ise toplumu olumsuz etkileyen risk ve tehditleri bertaraf etme noktasında refah devleti konumunda bulunmuştur. Refah devleti anlayışının hız kazanması ile birlikte halkın güvende olmasını sağlamak için oldukça önemli bir gösterge olan kamu harcamalarında özellikle de sosyal alanda yapılan harcamalarda artış yaşanmıştır.

Nitekim bir toplumda sosyal olarak barışın sağlanması ve bireyler açısından huzurlu bir ortamın yaratılması için gelir dağılımında adaletin sağlanması amacıyla gerçekleştirilen kamusal harcamalar oldukça önemlidir. Gelir dağılımında adaletin sağlanmasında en etkili araçlardan birisi ise sosyal güvenlik harcamalarıdır. Sosyal devlet anlayışının benimsenmesi kamu harcamaları içinde artan sosyal güvenlik harcamalarını da beraberinde getirmiştir. Birçok gelişmiş ve gelişmekte olan ülkede sosyal harcamalar kalemi içerisinde en büyük pay sosyal güvenlik harcamalarına aittir (Altunöz ve Çondur, 2018: 2).

Sosyal refah devletinin görev alanı oldukça geniştir ve ülkeden ülkeye çeşitlilik gösterir. Bazen bu hizmetlerin neleri kapsadığı konusunda önemli görüş ayrılıkları ortaya çıkmakta ve bu da sosyal refah devleti harcamalarının hesaplanması konusunda anlaşmazlıkları beraberinde getirmektedir. Ancak, sosyal refah devleti görevlerinin temel olarak sosyal güvenlik, eğitim, sağlık, gelirin yeniden dağıtımı ve sosyal refah hizmetleri konularında yoğunlaştığı kabul edilmektedir (Toprak, 2015: 5).

Sosyal refah devletinin en önemli unsurlarından olan sosyal güvenlik ve bu kapsamda yapılan harcamaların temel hedefi ülkede yaşayan herkesi çeşitli risklere karşı korumak ve onları yaşadıkları toplum içinde başkalarına muhtaç etmeyecek bir hayat standardına ulaştırmaktır. Bu doğrultuda ilk olarak aşağıda sosyal güvenlik kavramına değinilmiştir.

2.4.1. Sosyal Güvenlik Kavramı

Sosyal güvenlik, sosyal refah devletinin olmazsa olmaz görevlerinden birisidir. Sosyal güvenlik bir ülke halkının bugününü ve yarınını güven altına almayı amaçlayan ve birbiri arasında sıkı bir birlik ve uyum kurmuş olan kurumlar bütünüdür. Başka bir

ifadeyle; gelirleri farklı kişilerin belirli sosyal risklerin (iş kazası, hastalık, analık, malullük, yaşlılık, işsizlik) olduğu durumlarda gelir ve sağlık güvencesinin sağlanması görevinin yerine getirilmesini sağlayan sistemdir (Balkanlı, 2017: 4).

Esas olarak sosyal güvenlik belirli bir şekilde karşılaşılan ya da karşılaşılabilecek birtakım sosyal risklere yönelik olarak bireylerin korunmasının yanında kendini güvende hissetmesi güdüsüyle ortaya çıkmış olan bir sistemdir. Sosyal güvenlik sistemi ile kişinin daha iyi bir yaşam düzeyine ulaşılması sağlanmaktadır. Bu kapsamda öncelikli amaç güven sağlamak olduğundan bu kavramın tanımlanmasında yarar bulunmaktadır.

Güven ile ilgili yapılmış çok fazla tanım bulunmakla beraber genelde sosyal bilimler literatürü güveni bir toplumdaki bireylerin birbirlerine, içinde yaşamış oldukları sistemlerin kurullarına ve kurumlarına yönelik, söz konusu birey, kurum veya kurulların rolleri ve işlevlerini belirlenen doğrultuda en iyi şekilde yapılacağına dair olan inançtır. Ayrıca, sosyal ilişkilere özgü bulunan tanımda, toplumun kurumsal bir çatısı niteliğinde değerlendirilmektedir (Pelenk, 2010: 5-6).

Sosyal güvenlik terimi ise, sosyal bilimler literatürüne 1930'lu yıllarda, insanlığın en eski gereksinimlerinden olan 'gelecekte emin olmanın' sonucuyla ortaya çıkmış ve sonrasında kurumsal niteliğe dönüşmüştür. 'Sosyal ve' 'güvenlik' kelimelerinin bir araya gelmesinden oluşan bu kavramda yer alan sosyal kelimesi, somut olarak insan topluluğunu anlatmaktan öte, karşılıklı yardımlaşmanın, eşitliğin ve sosyal adaletin bulunduğu çeşitli anlamlar taşımaktadır. Güvenliğin kelime anlamı ise genelde tehlikenin ve zararların olmadığı durumu ifade etmektedir (Şimşek, 2015: 4).

En basit açıklamasıyla sosyal güvenlik bir dizi kamu önlemi ile hastalık, doğum, iş kazası, işsizlik, iş göremezlik, yaşlılık ve ölüm gibi nedenlerden ötürü oluşabilecek her türlü ekonomik ve sosyal rahatsızlıklara yönelik toplumun kendisini koruması olarak açıklanır. Bireyin karşılaştığı sorunlar gelirlerde azalma yahut giderlerde artışa sebep olabilir (Kitapçı, 2007: 6-7).

İnsanlar yaşamları boyunca çeşitli risklerle karşılaşabilmektedir. Kişi yaşlanma sürecine girdiğinde bu risklerle bireysel açıdan mücadele etme konusunda zorlanmaktadır. Bu doğrultuda sosyal güvenlik sistemlerinin temel amacı kişilerin zor dönemlerinde insanları yoksulluk ve yoksunluk riskine karşı korumaktır. Diğer açıdan sosyal güvenlik sistemleri, toplumda zor durumda bulunan kişilere yönelik yardımda

bulunmayı kişilerin vicdanına bırakmayarak, toplumsal dayanışmayı kurumsallaştırır ve sosyal güvenliği bir hak olarak sunar (Baykara, 2014: 5).

Ayrıca sosyal güvenlik insanların belirlenmiş olan sosyal risklere yönelik ekonomideki güvenlik ile beraber sosyal adaletin sağlanmasını hedefleyen sosyal politikanın bir parçası olmuştur. Sosyal güvenlik, endüstriyel anlamda gelişen çağdaş toplumlarda bireylerin geleceğe yönelik korkularını ortadan kaldıran, güvenli ve aydınlık bir geleceğin neden olacağı doyumu ve mutluluğu gerçekleştiren vazgeçilmez bir sosyal politika aracıdır (Tuncer, 2006: 4).

Bu doğrultuda ortaya çıkan sosyal politika uygulamaları ise kişilerin hayatları boyunca gelir kaybına yol açacak fiziki, sosyolojik gibi belirli sosyal risklere karşı geliştirilen koruma tekniği olmaktadır. Kısacası toplumdaki her kesimin hiçbir ayırım yapılmadan güvende olmalarını sağlayan ve insan onuruna yaraşır bir hayat sürmelerine yardımcı olan bir olgudur.

İşte bu nedenle sosyal güvenlik insanca yaşamak için gerekliliği olan yeterince geliri bulunmayan, ekonomik yönden güçsüzlüğü olan insanların korunmasını hedeflemektedir. Bir toplumda bulunan insanların, ihtiyaç duydukları şeyleri yalnızca kendilerinin sağlamaları zor olduğundan dolayı, ekonomik açıdan daha güçlü olan insanların bu sisteme katkılarının bulunmasını sağlayarak toplumdaki ekonomik dengesizlikleri ve eşitsizlikleri bir derece de olsa azaltabilmekte ve sosyal adaletin sağlanmasına yardımcı olmaktadır (Göçmen, 2018: 9-10).

Refah devleti anlayışı içinde sosyal güvenlik harcamalarının yeri ve önemi tartışmasız ön planda tutulmuştur. Ancak bu harcamaların payının artması ise özellikle bütçe olanaklarına sıkı sıkıya bağlı olarak gerçekleşmiştir. Dolayısıyla ekonomilerin istikrarlı bir şekilde büyüyebilmeleri ve kalkınabilmeleri adına sosyal güvenlik ve sosyal harcamalarda artış yaşanmıştır. Özellikle yaşanan bu artış ise tam istihdamın sağlanmasında oldukça etkili olmuştur.

2.4.2. Sosyal Güvenlik Riskleri ve Sosyal Araçlar

İnsanların hayatlarını devam ettirebilme doğrultusunda sürekli bir nakdi gelire ihtiyacı bulunduğundan dolayı ayrıca yaşadığı sürece karşılaşması muhtemel veya mukadder nitelikteki bazı olaylar gelirlerinde bir azalma ya da giderlerinde çoğalmaya yol açmak suretiyle kişiyi sıkıntılı bir duruma sokmaktadır. Toplumsal öneme sahip olan bu olaylar sosyal tehlike yani sosyal risk şeklinde adlandırılmaktadır. Kısaca,

sosyal risk, ne zaman gerçekleşeceği bilinmemekle birlikte ileride gerçekleşmesi muhtemel veya muhakkak nitelikteki olaylarla buna maruz bırakılan kişinin mal varlığında eksilmeye sebep nitelikteki olaydır (Evcil, 1997: 8).

İnsanları olumsuz yönde etkileyen her türlü karşılaşılabilecek risklere yönelik olarak geliştirilen sosyal güvenlik sistemi ile kişilerin güvende hissetmelerini sağlamaları amaçlanmıştır. Ayrıca insanlık tarihi boyunca karşılaşılan birçok fiziksel, mesleki ve sosyo-ekonomik risklere yönelik yapılan önlemler ise sosyal güvenliğin doğuşunda oldukça etkili olmuştur.

Fakat her tehlike sosyal güvenlik açısından risk sayılmamaktadır. Bir tehlikenin risk sayılabilmesi ve sosyal güvenliğin konusu olan tehlike olarak kabul edilebilmesi için bir takım özelliklerinin bulunması gerekmektedir. Doğrudan bir tarifini yapmak gerekirse bu konudaki riskler, sosyal varlığı bulunan insanın toplumda yaşamaktan ve yaratılıştan kaynaklanmış olan tehlikeleri kapsamaktadır (Şimşek, 2015: 19).

Gerçekleşen risklerin bir kısmının gerçekleşip gerçekleşmeyeceği kesin olarak bilinmemekle beraber bir kısmının ise gerçekleşmesinde kesinlik bulunmaktadır. Oluşan gelir kayıpları ile beraber giderdeki artışları önlemek için ayrıca oluşan sosyal riskleri bertaraf etmek adına sosyal güvenlik oldukça etkili bir sistem olmuştur.

Bu kapsamda değerlendirilen riskler ise mesleki riskler, fizyolojik riskler ile sosyoekonomik riskler olarak sınıflandırılmaktadır. İlk risk türlerinden olan mesleki riskler, yapılmış olan iş ile ya da meslekle birebir ilgisi olan risk türüdür. Bu riskler yapılmış olan iş ya da meslek bağlantılı olarak kısmen geçici kısmen de kalıcı gelir kayıplarına yol açmaktadırlar. İş kazaları ile meslek hastalığından oluşmaktadır (Tuncay, 1998: 6).

İş kazası; işçinin gördüğü işten dolayı herhangi bir organını kısmen ya da tamamen geçici ya da sürekli olarak kullanamaması şeklinde tanımlanabilir. Bu durumda söz konusu risk, kişinin şahıs olarak varlığını doğrudan ve buna bağlı olarak da mal varlığını dolaylı yoldan etkilemektedir (Kılınç, 2005: 17-18).

Diğer risk türü olan fizyolojik riskler ise insanın fizyolojisinden diğer bir deyişle canlı varlık olmasından dolayı oluşan tehlikelerdir. Karşılaşılan tehlikeleri insanın herhangi bir önleme gücü bulunmamaktadır. Bu duruma örnek olarak yaşlanma ve ölüm riskleri verilmektedir. Fizyolojik risklerin oluşturduğu en önemli sonuçlardan birisi

bireyin fiziksel gücünü yitirmesi ya da tamamen kaybetmesidir. Neticede birey işini ve kazanma gücünü kaybetmektedir (İntaş, 2014: 18).

Kazanma ve çalışma gücü kaybına neden olan çeşitli fizyolojik riskler aynı zamanda geçici ya da kalıcı olarak gelir kaybına yol açmaktadır. Gelir kaybının oluşması ise kişiler üzerinde mali yük oluşturarak çalışma hayatlarına ara ver vermelerine neden olmakta ve bireyleri geçim sıkıntısına düşürmektedir. Ayrıca bu riskler, çalışanların doğal olarak karşılaştıkları riskler olmaktadır.

Aynı zamanda, mesleki risklerin dışında gerçekleşen, kişinin kendi bünyesinde oluşan risklerdir. Bunlar, hastalık, analık, malullük, yaşlılık ile ölüm riskleridir. Hastalık, tıbbi bakımla tedavisi gereken bedensel ya da ruhsal bozukluk durumudur. Kişi bu durumda geçici bir iş göremezlik ile gelir kaybına maruz kalmaktadır. Analık ise hastalık gibi geçici süre iş göremezliği oluşturan bir risktir. Malullük yani diğer adıyla sakatlık riski, yaşlılık ve ölüm kadar kalıcı ve sürekli. Yaşlılık ise, yaşın ilerlemesiyle oluşan bireyin çalışamayacak durumda olmasını ayrıca iş gücü piyasasından çekilmesini ifade eder (Sungur, 2016: 31- 32).

Sosyal riskler insanların temelde beraber yaşamalarından kaynaklı oluşan tehlikeler olmaktadır. Oluşan risk ya da tehlikelerin zararlı sonuçlarında ise herhangi bir neden aranmadan sadece zararın giderilmesine dayalı ilkeye göre idarece giderilmesi esasına dayanmaktadır. İşsizlik ve ailevi yükler olarak iki sınıfta incelenmektedir.

Bu durumda işsizlik, bir işyerinde çalışırken, çalışma istek, yetenek, sağlık, güç ve yeterliliğinde olmasına rağmen, herhangi bir kasıt ve kusuru olmaksızın işini kaybetme hali olarak tanımlanabilir. Ailevi yükler ise, kişinin herhangi bir nedenden ötürü çalışmadaki güç kaybı ve gelir kesilmesi durumlarıyla karşılaşılması sonucunda, gelir yetersizliğiyle karşı karşıya kalındığı durumu ifade etmektedir (Şimşek, 2015: 24).

I. Dünya Savaşı sonrasında artan işsizlik durumuna müdahale olarak sosyal güvenlik önlemleri alınmaya başlanılmıştır. Bu nedenle savaşın yaşandığı dönemler de sosyal sigortaların payında artış yaşanmıştır. Özellikle, II. Dünya Savaşı sonrasında, birçok ülkenin kapsamlı sosyal reformlar yaptığı, bunun sonucunda, neredeyse tüm Batı Avrupa ülkelerinde iş kazalarını ve işsizliği kapsayan kapsamlı sosyal güvenlik programlarının devreye girdiği görülmüştür (Kuhnle ve Matti, 2000: 3-18).

I. ve özellikle II. Dünya savaşı sonrasında artış yaşanan sosyal sorunlarla mücadele etme noktasında devletler önemli görevler üstlenmiştir. Savaşların ortaya

çıkardığı yıkım ve ekonomik tahribatlar devletin sosyal alana ve ekonomiye müdahalesine yönelik uygulamaları oluşturmuştur (Hobsbawm, 2007: 15).

Bu nedenle sosyal güvenlik doğumu itibari ile ekonomik açıdan güçsüzleri; insanca yaşayabilmek için yeterli geliri bulunmayanların korunmasını amaç edinmiş ve bu noktada ise toplum içinde yaşayan ve ekonomik yönden güçsüz olan kişilerin ihtiyaçlarını karşılamaları doğrultusunda zenginlerden vergi ve sigorta primi adı altında çeşitli yardımlar sağlanmıştır (Evcil, 1997: 5).

Uluslararası Çalışma Örgütü olan (ILO)' nün çalışmalarında ise sosyal olarak korumanın sağlanabilmesi için işçiler ve onları korumayı amaçlayan bir dizi kamu kurumu, norm ve program gelişmiş ve üç ana başlık altında toplanmıştır. Bunlar, sosyal sigorta, sosyal yardım ve iş gücü piyasası düzenlemelerinden oluşur. Burada ifade edilen sosyal sigorta, ömür boyu koruma sağlayan programlardan oluşmaktadır (Barrientos, 2010: 1-17).

Sosyal sigorta terimi, sosyal güvenliği sağlamadaki sistemin açıklanmasıdır, sosyal güvenliği sağlayabilecek koruma şemsiyesi, kapsamlı bir o kadar da karmaşık sistemlerin tanımlanmasında kullanılır. Uygulamadaki sosyal sigorta ile sosyal güvenlik kavramları birbirlerinin yerine kullanımı fazla ise de sosyal sigorta kavramı dar bir çerçeveyi oluşturmaktadır. Dolayısıyla kapsam olarak daha dar bulunan sosyal sigorta sistemi, genellikle devlet tarafından kurulur ve aynı zamanda yönetilir (Erdoğan, 2018; 24).

Çalışan kesimin karşılaşılan risklere karşı korunması amacı ile sosyal sigorta tekniği uygulanmıştır. Bu teknik zorunluluk esasına göre uygulanmakta ve hem işçi hem de işverenlerin yaptıkları katkılar neticesinde şekillenmektedir. Yapılan bu katkılar ise devlet desteği ile sağlanmaktadır. Aynı zamanda bu teknik ihtiyaçlara göre destek almakta ve herhangi bir kâr amacı gütmemektedir.

Sosyal güvenlik sistemi denildiği zaman sosyal sigorta sisteminin yanı sıra sosyal yardımlar ve sosyal hizmetlerden de oluşan bir bütünün anlaşılması gerekmektedir. Sosyal yardımlar ve sosyal hizmetlerin finansmanı devlet bütçesinin genel finansman kaynakları ile karşılanmaktadır. Günümüzde bu sistemler sosyal refah devletinin temel görevleri içine girerken, vatandaşların sosyal güvenliğinin sağlanması da kamusal nitelik kazanan devlet faaliyetleri kapsamına alınmıştır (Evcil, 1997: 3).

Diğer bir sosyal güvenlik aracı olan sosyal yardım ise toplumda gereksinimi bulunanlara yönelik hiçbir prim karşılığı olmadan yalnızca çalışanlara değil, sosyal amaçla, yoksul ve muhtaç durumdakilere asgari bir takım ihtiyaçlarının karşılanmasında, devlet tarafından gerçekleştirilen anayasal görev şeklinde sağlanmış olan bir miktar para olarak ifade edilmektedir (Özcan, 2009: 41).

Esas olarak sosyal sigorta ile beraber sosyal güvenliği sağlamada kullanılan fakat kapsamının sosyal sigortaya göre daha geniş olduğu sistem olan sosyal yardımlar ise ihtiyacı olan kesime yönelik devlet bütçesinden yapılan çeşitli yardımları ifade etmektedir. Sosyal yardımlar; sosyal güvenliğin aracı olmasının yanında sosyal hizmet sunduğu için oldukça önemlidir.

Ayrıca sosyal yardımların; sosyal güvenlik sistemlerinin açıklarını kapatma noktasında önemli bir işlevi bulunmaktadır. Sosyal sigorta kapsamındaki çalışan bireylerin dışında kalan ve yoksulluk kıstası altında sosyal güvenceden yoksun bireylerin, sosyal devlet ilkesi doğrultusunda sosyal güvenlik sistemine dâhil edilmesi, sosyal yardım yoluyla yapılmaktadır (Çınar, 2019: 18).

Yapılan açıklamalar ışığında sosyal yardımlar herhangi bir zorunluluk ilkesine dayanmadan ya da sosyal yardıma katılma ile karşılığı arasında bir ilişkisi olmadan gerçekleşen kamusal nitelikli yardımlar olmaktadır. Sosyal yardımların en temel özelliği karşılıksız olması ve yoksul kişilerin durumunu iyileştirici etkisinin olduğu söylenebilir. Bu yönüyle sosyal yardımlar sosyal güvenlik sisteminin tamamlayıcı unsuru olmaktadır. Ayrıca yapılan yardımlar doğrudan devlet katkısı aracılığıyla gerçekleştirilmektedir.

Diğer bir sosyal güvenlik aracı olan sosyal hizmet ise, yardımlarla, yardıma ve desteğe muhtaç olan kişilere hizmet şeklinde verilmesi olup, ihtiyacın olup olmadığının tespit edilmesiyle, ihtiyacı olanlara karşılıksız olarak yapılan kamusal yardımlardır. İhtiyaç olduğu sürece karşılığı olmadan yapılan yardımı ifade etmektedir (Göçmen, 2018: 14).

Sosyal hizmetler bireylerin sosyo-ekonomik yönden oluşan problemlerine yönelik çözüm getirilmesini sağlayan sistemdir. Oluşacak bu problemlerin çözümü için ise bir takım koruyucu hizmetlerde bulunulur. Sosyal hizmetler yoksulluk ve muhtaçlık gibi durumlardan ziyade daha çok sosyal ve ekonomik sorunları giderici ve iyileştirici özelliği ile sosyal güvenliğin kapsayıcı bir parçası konumunda bulunmaktadır.

Sosyal hizmetlerin en temel özelliğinden birisi, aileden, topluluk ve devlete kadar olan bir grubun mensupları olmasından ötürü tüm bireyler ile ilgilenmesidir. Ayrıca; ülkenin genel koşulları çerçevesinde bireylerin insana yaraşır bir biçimde varlıklarını sürdürebilecekleri ve ait oldukları grup ve toplumun bir üyesi olmaları sebebiyle üzerine düşen görevleri gerçekleştirebilecekleri bir sosyal ortam yaratma amacı bulunmaktadır (Şimşek, 2015: 29).

Dolayısıyla vatandaşların insan onuruna yaraşır bir şekilde çevreleri ile uyumlu yaşam sürebilmeleri doğrultusunda hem maddi hem de manevi olarak gerçekleştirilen hizmetleri kapsamına almaktadır. Ayrıca ihtiyacı olan bireylere ve yoksul kesime yönelik olarak devlet ve çeşitli gönüllü kuruluşlar tarafından gerçekleştirilen destekleri de ifade etmektedir.

2.4.3. Sosyal Güvenlik Sisteminin Tarihsel Gelişimi

Bir dizi kamu önlemi ile hastalık, doğum, iş kazası, iş göremezlik, yaşlılık ve ölüm gibi nedenlerden ötürü oluşabilecek her türlü ekonomik ve sosyal rahatsızlıklara karşı toplumun kendini koruması olarak ifade edilen sosyal güvenlik; sosyal refah devleti anlayışının en temel göstergelerinden birisidir. Sosyal güvenlik düşüncesi insanlığın başlangıcından beri sosyal nitelikteki devlet anlayışı ile birlikte sosyal güvenlik fikrinin gelişmeye başladığı görülmüştür (Kitapçı, 2007: 1).

Görüldüğü üzere başlangıcı insanlık tarihi kadar eski olan sosyal güvenlik, yerleşik hayata geçiş ile birlikte evrensel bir ihtiyaç olan güven ve refahın sağlanmasına yardımcı olma noktasında gelişim göstermiştir. Toplumdaki bireylerin güven ve sağlıklı yaşamaları kapsamında önemli olan ayrıca sosyal açıdan gelişmenin de en temel gerekleri arasında yer alan bir sistem olmaktadır.

Sosyal güvenlik bir ihtiyaç olmasından ve insanların her dönemde bunu hissedebilmelerinden ötürü tarihin her döneminde insanlar farklı biçimde sosyal güvenlik önlemleri almaya çalışmışlar ve bu önlemleri kabul etmişlerdir. Tarih süresince aile içerisinde yardımlaşmak, bireysel tasarruflar yapmak, dini inançlar ile birlikte çevresel dayanışma içerisinde bulunmak gibi geleneksel korunma teknikleri ile bireylerin sosyal güvenlikleri sağlanmaya çalışılmıştır (Göçmen, 2018: 19-23).

Aile yapısı, üretim tarzı, çalışılan kurumlar gibi faktörler içinde bulunan dönemde çeşitli sosyal riskler ortaya çıkmış ve sanayi öncesi dönemde toplum yapısında bu riskler geleneksel yöntemlerle giderilmeye çalışılmıştır. Sanayi devriminin

beraberinde getirdiği ekonomik ve sosyal dönüşüm sürecinde geleneksel korunma yöntemlerinin yetersiz kalışı devletin bu alanda görev üstlenmesini zorunlu kılmıştır.

Sosyal güvenlik sistemlerinin yönlendirici ve hazırlayıcı faktörleri olan sosyal ve ekonomik şartlar ve ilk sistemler batı ülkelerinde ortaya çıkmıştır. Sanayi devriminden önceki çağlarda kölelik ve eşitlikçi olmayan bir toplum yapısı bulunmakta, otoriter ve totaliter yönetim biçimleri uygulanmaktaydı. Bu dönemde genellikle fizyolojik risklerden kaynaklanan sosyal güvenlik ihtiyacı ise aile içi yardımlaşma ile giderilmekteydi (Tuncer, 2006: 23).

Ülkemizde ise sosyal güvenliğin gelişimi batı ülkelerine kıyasla oldukça geç sayılabilecek bir şekilde gerçekleşmiştir. Osmanlı İmparatorluğunun gerek toplumsal gerekse ekonomik yapısı uygulamaların devlet tarafından yürütülmesine imkân tanımamasına rağmen, Tanzimat döneminin sonrasında oluşan sanayileşme çalışmalarıyla bunun sonucunda oluşan işçi hareketlerinin sayısı da gün geçtikçe artmıştır ve imparatorluğun çeşitli tedbirler almasını gerekli kılmıştır (Demirpehlevan, 2010: 76).

Osmanlı'da sosyal yardımlaşma ve sosyal güvenlik konusunda devlet desteğinin yanında gönüllü yardım kuruluşları olarak vakıflar ve yardım dernekleri önemli bir yer tutmaktadır. Yoksullara yönelik her türlü yiyecek ve giyecek gibi yardımlar belirli yardım kuruluşları tarafından yerine getirilmekte ve sosyal açıdan yapılan yardımlar önemli boyutlara ulaşmaktadır.

Buna karşın sanayi devrimi sürecine girilememesi ve korunmayı talep edecek bir işçi sınıfının oluşmaması Osmanlı devletinde gerçek manada bir sosyal güvenlik sisteminin oluşmasını engellemiştir. Gerek aile yapısının koruyuculuğunun bir birim olarak işlevini sürdürmesi gerekse de mevcut sosyal koruma önlemleri Osmanlı devletinde modern anlamda sosyal güvenlik sistemine geçilmesine yol açmıştır (Salantur, 2015: 21).

Aile Osmanlı Devleti'nde hem üretim hem de tüketimde birlik oluşturma noktasında oldukça önemli bir işlev görmektedir. Dolayısıyla karşılaşılan bir takım risklere yönelik olarak aile koruyucu bir niteliğe dönüşmüştür. Aile içerisinde yapılan yardımlaşma ile etkin bir sosyal güvenlik sistemi oluşturulmuştur.

Sosyal açıdan güvenliğin sağlanabilmesi adına çeşitli sosyal güvenlik kuruluşları ortaya çıkmıştır. Bu doğrultuda sosyal güvenlik kuruluşları, kişilerin iradeleri dışında

oluşan ve uğradıkları fiziki ve iktisadi tehlikelerin zararlarından kurtulmak ya da bu zararların azaltılması için kişiye insanlık onuruna yakışır asgari bir yaşam düzeyinin sağlanması amacıyla oluşan sosyal devlet ilkelerince kurulmuş kamu kuruluşları olarak tanımlamak mümkündür (Fırat, 2016: 11).

Türkiye'de etkin bir sosyal güvenlik sisteminin kurulmasını sağlamak amacıyla çeşitli sosyal güvenlik kuruluşları faaliyete geçmiştir. Özellikle farklı statülerde çalışanların sigorta hak ve yükümlülüklerini düzenleyen T.C Emekli Sandığı Kanunu ile çalışanların ve ailelerini koruma noktasında çıkarılan yasayla kurulan Sosyal Sigortalar Kurumu Kanunu ve bağımsız çalışanların hak ve yükümlülüklerini koruyan BAĞ-KUR gibi kurumlar kurulmuştur. Bu üçlü yapı Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) çatısı altında birleştirilmiş ve sosyal güvenlik hizmetlerinin sunum kalitesi açısından önemli bir gelişme olarak kabul edilmiştir.

Emekli Sandığı Maliye Bakanlığına bağlı olarak aynı zamanda kanunda yazılı emeklilik işlerini görmek üzere Ankara'da kurulmuştur. Tüzel kişiliği bulunan kurum, 26.06.1838 tarihinde ve 3460 sayılı kanunla kurulmuştur. Sandığın organları ise şunlardır; genel kurul, yönetim kurulu, genel müdürlük ile sağlık kuruludur. Sandığın genel kurulu; 3460 sayılı kanunda belirtilen İktisadi Devlet Teşekkülleri Genel Kurulundan oluşmaktadır.

Sandığın organlarından olan yönetim kurulu ise; sandığın karar organı olup, en yüksek derece karar ve yönetim yetkisine sahiptir. Yönetim kurulu, genel müdür, iki genel müdür yardımcısı ile başbakanın önerisi üzerine atanmış bir ve maliye bakanının önerisiyle atanmış olan iki üye olarak, toplamda altı üyeden oluşmaktadır (Tepekule, 2008: 47).

Sosyal Sigortalar Kurumu 1945 yılında kabul edilen ve 1946 yılında yürürlüğe giren yasa ile İşçi Sigortası adıyla kurulmuştur. Daha sonra 1964 yılında çıkarılan yasa ile Sosyal Sigortalar Kurumu adını almıştır. Bu kurum Sosyal Güvenlik Bakanlığına bağlı olup aynı zamanda mali açıdan tüzel kişiliği bulunmaktadır (Talas, 1976: 11-12).

Başlangıçta işçi sigortası olarak faaliyetine başlayan daha sonrasında ise iş kazaları ve meslek hastalıkları sigortası uygulamasına geçen SSK ise en büyük sosyal sigorta kurumunu oluşturmaktadır. İdari ve mali açıdan Çalışma Bakanlığı'na bağlı olan kurum genel bütçeye dâhil edilmiştir.

Sosyal güvenlik kurumlarımız arasında en son kurulmuş bulunan Esnaf ve Sanatkârları ile diğer bağımsız çalışanların Sosyal Sigortalar Kurumu olan BAĞ-KUR ise kapsamına aldığı nüfus bakımından ülkemizin en büyük ikinci kurumudur. 1971 tarih ve 1479 sayılı kanun ile belirli bir prim karşılığında Esnaf ve Sanatkârları ile diğer bağımsız çalışanların sosyal güvenliklerini sağlamak amacıyla kurulmuş olan BAĞ-KUR iştirakçilerine, sağlık, yaşlılık, ölüm ve maluliyet sigortası alanlarında hizmet vermektedir.

BAĞ-KUR kapsamında sigortalı sayılanlar çeşitli açıdan sınıflandırılmışlardır. Bu kapsamda sigortalı sayılanlar sosyal güvenlik kuruluşları kapsamı dışında bulunan ve herhangi bir işverene hizmet akdiyle bağlı olmadan çalışan Kollektif şirket ortakları ve Adi komandit şirketlerin komanditer ortakları ile Limited şirketlerin ortakları sigortalı kapsamında bulunmaktadır (sgk.gov.tr /1479 sayılı kanun/10.10.2020).

Yukarıda sayılan kurumlar ise Sosyal Güvenlik Kurumu yani SGK çatısı altında toplanmıştır. Sosyal Güvenlik Kurumu ise kuruluş, teşkilat, görev ile yetkilerine ilişkin usul ve esaslarını düzenlemek amacıyla kurulmuştur. Ayrıca kurum bazı görev ve bir takım yetkileri gerçekleştirmek için çeşitli kanun hükümleri uygulanması kapsamında kamu tüzel kişiliğini haiz idari ve mali açıdan özerk olan ayrıca kanunda hükmü bulunmayan durumlarda özel hukuk hükümlerine tabi olunması amacıyla kurulmuştur (SGK Kanunu/12.09.2020).

Bireyleri doğumdan başlayarak ölene kadar koruyan hatta öldükten sonra da geride kalan hak sahiplerinin korunması amacıyla kurulan sosyal güvenlik kurumları etkin bir hizmet vermeye yönelik olarak bireylerin korunmasını sağlamak maksadıyla geliştirilmiş bir vatandaşlık hakkı olmaktadır.

2.4.4. Sosyal Güvenlik Sistemlerinin Finansmanı

Sosyal güvenlik gelir güvencesinin sağlanması, tasarruf edilmesi, yatırımların artarak aynı zamanda gelir dağılımının düzenlenmesi yönüyle iktisadi açıdan, sosyal olarak dayanışmanın güçlenmesi yanında sosyal barışın sağlanarak sosyal ahengin oluşması yönünden sosyal açıdan, bütün bireyleri kapsamına alarak sisteme dahil etmesi ve vatandaşların ülkeye bağlılıklarının artmasını aynı zamanda milli güvenliğin harcı konumunda olması yönüyle siyasi açıdan oldukça önemlidir (Göçmen, 2018: 11).

Günümüzde, modern devletlerin doğuşuyla beraber gelişen vatandaşlık kavramına paralel olarak, “sosyal vatandaşlık” anlayışı çerçevesinde, bir devlet görevi

olarak sosyal güvenliğin varlığı kabul edilmektedir. Dolayısıyla devlet, sosyal güvenlik hizmetlerini sunmak, gerekli kurumları kurmakla mükelleftir. Bunların yanı sıra devlet sosyal güvenliğin finansmanına da katılmaktadır (Kılınç, 2005: 90).

Sosyal güvenlik temel insan haklarından biri olan ve devlet görevinin bulunması ve tarif edilmesi ile devletin zorunlu olarak sosyal güvenliğin finansmanına katılmasını sağlamıştır. Bu nedenle devletin sosyal güvenliğin finansmanına katılmasının nedenleri çeşitlidir. Bunların en önemlisi; vatandaşlara sosyal güvenlik hakkı sağlamanın devlete anayasal bir görev olarak verilmiş olmasıdır. Öte yandan; devletin yapmış olduğu katkılar ise primlerin dengeli kalmasını sağlayacaktır (Tepekule, 2008: 10).

Bu nedenle sosyal güvenliğin finansmanı mali yapıyla ilgili olan aynı zamanda kurumların çeşitli amaçları doğrultusunda faaliyette bulunabilmeleri için gerekli kaynaklara sahip olmalarında izlenen yöntem, ilke ve kaynakları ifade etmektedir. Finansal açıdan ihtiyaçların bir defaya mahsus olarak sağlanması yeterli olmayıp kaynakların istikrar ve sürekliliğinin korunması ve bu kaynakların verimli alanlarda kullanılması doğrultusunda çeşitli finansman kaynak ve yöntemleri bulunmaktadır (Güneş ve Yakar, 2014: 2).

Kaynakların etkin bir şekilde ve sürekli olarak kullanılması için çeşitli finansman yöntemleri bulunmaktadır. Finansman kaynağı açısından sosyal güvenliğin en önemli gelir kaynağını oluşturan primler ile işçi ve işveren yanında devlet katkıları vardır. Yapılacak katkıların vergilerle sağlanması gibi çeşitli finansman kaynakları bulunmaktadır. İlk finansman türü olan primler ile bireylerin karşılaşmış olduğu risklerin azaltılabilmesine ve ekonomik güvenliklerinin artırılmasına yönelik devletin sosyal güvenlik organizasyonu kurması aynı zamanda bunun yürütülmesine dayalı olarak gerçekleşmesi nedeniyle oldukça önemlidir (Demirpehlevan, 2010: 15).

Primler genellikle hemen hemen bütün ülkelerde uygulanmaktadır. Ayrıca primler işçi, işveren ve devletin belli bir oran üzerinden finansmanına katılması esasına dayanmaktadır. Sosyal güvenlik kuruluşları açısından ise kanunlara uygun bir şekilde belirlenen oran ve tutarlarda üyeler üzerinden prim adı altında gelir elde edilmektedir.

Aynı zamanda primlerin yükünün hissedilememesi ya da daha az hissedilmesi ve karşılığının alınacağı bilinmesinden ötürü bireylerin prim ödemeye ikna edilmesi daha kolay olmaktadır. Ayrıca primle sağlanan finansman ile prim ödeyen sosyal

tarafların sosyal güvenlik kurumlarının yönetimde söz sahibi olmalarını sağlamaktadır (İntaş, 2014: 25).

Diğer bir finansman türü olan vergiler ise gelir dağılımının iyileştirilmesi amacıyla genel bütçe gelirlerinin ağırlıklı olarak kullanıldığı bir finansman türüdür. Vergi yolu ile kaynak yaratılması için oldukça kapsamlı bir sosyal güvenlik sisteminin bulunması ve bütün herkesi kapsamına alması gerekmektedir. Ayrıca bazı sosyal risklere karşı vergi tekniği benimsenmektedir. Bu durum ise vergilemenin sosyal amacını ortaya koymaktadır. Vergilemenin sosyal amacı özellikle piyasa mekanizmanın gerçekleştiremediği adil gelir ve servet dağılımının sağlanması açısından büyük önem taşımaktadır (Baykara, 2014: 16).

Yukarıda sayılan finansman kaynakları dışında sosyal güvenlik açısından önemli çeşitli finansman yöntemleri de bulunmaktadır. Finansman yöntemleri ise sosyal güvenlik sistemlerinin gelir ve gider dengesini sağlayan tekniklerdir. Sosyal devletin en önemli görüntüsü ve bir gelir transferi mekanizması olması sebebiyle sosyal güvenlik bireylerin aynı zamanda toplumların ekonomik ve sosyal olarak gelişmesine dair yapılan birer yatırım olmaktadır (Şimşek, 2015: 36).

Bu sebeple sosyal güvenliğin finansman yöntemleri, bireyleri risklere karşı korumak amacı ile oluşturulan aynı zamanda denge sağlayıcısı olarak bulunan teknikler olmaktadır. Uygulamada bu denge ise belirli zamanlarda harcamanın miktarına bağlı bir şekilde uygun olan bir finansal organizasyon türünün seçilmesiyle sağlanmaktadır. Finansman yönteminin belirlenmesinde önemli olan husus, benimsenen yöntemin, sosyal güvenlik programlarının hem kısa hem de uzun dönemde dengeli olmasını sağlayarak, yardımların ödenmesine ayrıca idari yardımların harcanmasına olanak verilmesidir (Tepekule, 2008: 12-13).

Kapitalizasyon yöntemi ya da diğer adın fon yöntemi olan yöntemde aynı dönem giderleri ile gelirlere yönelik karşılık ayrılması esası bulunmaktadır. Ayrıca ortaya çıkacak belirli sosyal risklere karşı oluşan ödemelerin karşılanabilmesine yönelik fon oluşturulması esası bulunmaktadır. Bu finansman yönteminde matematiksel işleme dayalı hesaplar yöntemi uygulanmaktadır. Ayrıca bu yöntemde fonun oluşturulması bireysel olabileceği gibi toplu da olabilmektedir.

Bu kapsamda toplu fon yönteminde sosyal güvenlik sistemine ödenen primler; ortak bir fonda toplanır ayrıca bu fon, sigortalılar ile ihtiyaç sahipleri için

kullanılmaktadır. Ayrıca fonlardaki birikmiş olan para; işletilmek üzere çeşitli şekillerde kullanılmaktadır. Fonlarda biriken paralar faiz gelirleri ile Sosyal Güvenlik Kurumları için ek gelir mahiyetindedir. Sosyal güvenlik uygulaması bu yöntemde hemen hemen bütün ülkelerde uygulama alanı bulmaktadır. Bu fonlar; gerekli durumlarda devlet tarafından ülke ekonomisi için kullanılmaktadır. Diğer bir açıdan ise fon yönteminde hesaplardan elde edilen gelirler ile sistemin nakit ihtiyacının azaltılması sağlanır. Bu sistemde; uzun vadeli sigorta kolları açısından risklerin daha geç bir zaman diliminde oluşmasından ötürü ve fonların enflasyon karşısında korunması gibi konularda eleştirilmektedir (İntaş, 2014: 20).

Diğer bir finansman yöntemi olan dağıtım yönteminde ise, belirli bir dönemin gelirleri (genellikle bir yıl olmakla birlikte daha kısa ya da daha uzun bir dönem de olabilir), yine aynı dönemin ya da bir sonraki dönemin giderlerine tahsis edilmektedir. Bu yöntem, bir dönemin toplam gelirleriyle aynı dönemin toplam giderlerinin arasında bir dengenin kurulması esasına dayanır (Yetik, 2018: 40). Diğer taraftan bu sistem; hastalık, analık gibi kısa dönemde oluşabilecek risklere karşı güvence sağlayan sigorta kollarının açısından hesaplama kolaylığı sağlaması ve fonların işletilmesi veya değerinin korunması yönünden son derece avantajlıdır. Ayrıca sistemde yardım üzerinden sigortalılara ödeme yapılmakta ve sigortalıdan alınan prim miktarı arasında her zaman bir orantısallık olmamaktadır. Dağıtım yöntemini daha çok sanayileşmiş ve gelişmiş ülkeler benimsemişlerdir (Erdoğan, 2018: 32).

Aynı zamanda bu yöntemde fon yönetimi zorunluluğunun olmaması, çok fazla tahmin içermeyen gerçek riskler üzerine kurulması ve ekonomik açıdan adaptasyonu kolaylaştırması gibi konularda avantajlara sahip iken, sistemin hassas bir dengede işlemesi yani aktif olarak bulunan dengenin bozulması ve aktüeryal dengelerde yaşanan bozulmalar ise sistemde yaşanan dezavantajlardır (Kitapçı, 2007: 37).

Tablo 1. Bazı OECD Ülkelerinde Uygulanan Sosyal Güvenlik Sistemlerinin Finansman Yöntemleri

Ülkeler	Finansman Yöntemleri
Avustralya	Dağıtım Yöntemi
Avusturya	Dağıtım Yöntemi
Belçika	Dağıtım Yöntemi
Şili	Kapitalizasyon Yöntemi
Çek Cumhuriyeti	Dağıtım Yöntemi
Danimarka	Dağıtım-Kapitalizasyon Yöntemi
Türkiye	Dağıtım Yöntemi
Meksika	Kapitalizasyon Yöntemi
Almanya	Dağıtım Yöntemi

Kaynak: Güneş ve Yakar (2014).

Tablo 1'e göre bazı OECD ülkelerinde görülen sosyal güvenlik sistemlerinin finansman yöntemleri verilmiştir. Avustralya, Avusturya, Belçika, Türkiye, Fransa ve Almanya'da belli bir dönemin gelirleri ile aynı dönemin giderleri arasında dengenin kurulması esasına dayanan dağıtım sistemi görülmektedir. Şili'de ise hem dağıtım sistemi hem de kapitalizasyon sistemi uygulanmaktadır.

3. SOSYAL REFAH HARCAMALARININ ETKİLERİ

Sosyal refah harcamaları toplum yapısını etkileyen çeşitli unsurlardan etkilenmektedir. Özellikle sağlık, sosyal güvenlik ve eğitim gibi alanlara yapılacak müdahaleler ile refah düzeyi artmaktadır. Ayrıca herhangi bir değişiklik durumunda ise olumlu bir sonuç elde edilebileceği gibi olumsuz bir durumda oluşmaktadır.

Bu kapsamda sosyal açıdan yapılan refah harcamaları çeşitli alanlarda etkilerde bulunmaktadır. Eğitimden sağlığa kadar bazı alanlarda sosyal harcamalar hem olumlu hem de olumsuz bazı etkilere sahiptir. Aşağıda ise sosyal refah harcamalarının pozitif ve negatif etkileri ve yansımaları açıklanmıştır.

3.1. SOSYAL REFAH HARCAMALARININ OLUMLU ETKİLERİ

Sosyal refah harcamaları içerisinde, sosyal harcamalara daha fazla pay ayrılmaktadır. Daha fazla pay ayrılmasının en temel sebebi olarak ülkelerin gelişmişlik seviyesi gösterilebilir. Ayrıca sosyal harcamalar her şeyden önce sosyal bütünleşmeyi, insani gelişimi ve yaşanabilirliği tesis ederek geniş tabanlı ve eşit bir büyüme sağlama noktasında öncü olmaktadır.

Kamu harcamaları içerisinde önemli bir yeri bulunan sosyal harcamalar sosyal refah devleti anlayışının bir unsuru olarak ciddi artışlar göstermiştir. Özel mülkiyet ve serbest piyasa işleyişi esaslarını temel alan aynı zamanda toplumun refahını arttırmak amacıyla devletin ekonomiye müdahalesini öngören sosyal devlet anlayışı olduğundan dolayı çeşitli sosyal transferlerin yapılması konusunda etkinlik sağlamaktadır. Günümüzde refah devleti anlayışı gereğince yapılan sağlık harcamaları ile eğitim, istihdam teşvikleri ile emeklilere sağlanan ek güvenceler, yaşlı ve güçsüzlere yapılan yardımlar ile yoksullara yapılan sosyal amaçlı ödemeler gibi transfer harcamaları sosyal harcamaları arttıran en önemli nedenler arasındadır (Berkay, 2013: 2-8).

Devletin sosyal harcamaları içerisindeki en büyük pay kuşkusuz sosyal güvenlik harcamalarıdır. Sosyal güvenlik, günümüz modern toplumlarında sosyal riskleri ortadan kaldırma bağlamında gerek bireysel gerekse toplumsal açıdan büyük önem arz

etmektedir ve bu konudaki en etkin sosyal politika aracı olmaktadır. Özellikle sosyal refah harcamaları neredeyse bütün toplumlarda sosyal açıdan refahın yükseltilmesi açısından pozitif etkisi bulunmaktadır.

Dolayısıyla toplumsal açıdan faydayı artırmak adına yapılan sosyal harcamalar eğitimden, sağlık ve sosyal koruma harcamalarına kadar birçok harcama kaleminden oluşmaktadır. Bu nedenle sosyal harcamalar çeşitli risklere maruz kalan toplumu korumak ve gelir dağılımında oluşan eşitsizlikleri asgari düzeye indirmek ve yoksulluğu azaltarak daha istikrarlı bir ekonomik düzeninin desteklenmesine katkıda bulunmak suretiyle çeşitli harcamalarda bulunmaktadır (Başoğlu, 2021: 23-32).

Sosyal harcamalar özellikle sosyal refah devleti anlayışının bir unsuru olması sebebiyle ciddi artışlar göstermiştir. Serbest piyasa uygulamalarının esaslarını almakla birlikte toplumun refahını arttırmak amacıyla devletin ekonomiye çeşitli şekillerde müdahalesini öngören sosyal devlet anlayışı, devletin başta sosyal güvenlik olmak üzere eğitim, sağlık ve ihtiyacı olanlara sosyal transferlerin yapılması gibi konularda etkinlik sağlamaktadır. Sosyal güvenlik taşıdığı bu büyük önemden dolayı insan hakları kapsamında değerlendirilen ve ülkelerin anayasaları ile güvence altına alınan bir sistem niteliğindedir.

Refah harcamaları kapsamında bulunan eğitim harcamalarına yönelik yapılan harcamalar sosyal programların ve sosyal standartların oluşmasında oldukça önemlidir. Sosyal standartlarda yaşanan artış zamanla bütün batı ülkelerinde yaygın hale gelmiştir. Eğitim harcamalarında görülen artış ile birlikte eğitim hizmetlerinde kalitenin artması, ekonominin beşeri sermayesi olan emek için önemli bir yere sahiptir. Eğitimde yaşanan yükseliş emek piyasasında ya da işgücünün niteliğinde gelişme göstermekle birlikte beraberinde yeni teknolojilerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır (Mishra, 1999: 121).

Genelde sosyal refah devleti ve bu devletin en önemli harcaması olan sosyal harcamalarının yüksek oluşu insanların işgücü verimliliğini artırmaktadır. Bunun yanı sıra toplumsal güven ve sosyal olarak huzurun sağlanmasına yardımcı olarak yaratılan politik kararların ekonomik politikalara istikrar kazandırması yönünden uygun ortam sağladığı ileri sürülmektedir. Ayrıca sosyal harcamalar beşeri sermaye birikimi üzerinde de olumlu etkiye sahiptir (Kemnitz ve Wigger, 2000: 682).

Sermaye birikiminde oluşan bu olumlu etkinin dışında ayrıca sosyal güvenlik harcamaları ekonomilerde oluşan krizlerin etkisini gidererek insanların ihtiyaçlarını

sağlamaya çalışır. Buna ilave olarak halkın korunmasını amaçlayan sosyal harcamalar toplumun her kesimini özellikle de yardıma muhtaç olanları koruma altına alarak hayat standardını yükseltmeye yardımcı olur.

Sosyal harcamaların bir başka olumlu etkisi ise, yaratılmış olan gelir dağılımının çalışanlardan emeklilere yönelik olarak gerçekleştirildiği ve yöntem olarak ise transfer dağıtım yönteminin kullanıldığından bahsedilebilmektedir. Böylece yapılan transferlerle temel ihtiyaçlar giderilmektedir (Kotlikoff, 1979: 396).

Diğer yandan sosyal refahın sağlanmasında önemi bulunan harcamalardan olan sağlık harcamalarına yönelik olarak kişilere koruyucu ve önleyici birtakım sağlık politikaları oluşturulması sağlanarak aynı zamanda toplumların beşeri sermayesi olarak da bireyleri sağlık risklerine karşı korumakta ve daha yaşanabilir bir toplum tesis edilmesine yardımcı olmaktadır.

3.2. SOSYAL REFAH HARCAMALARININ OLUMSUZ ETKİLERİ

Sosyal refah devleti anlayışının ilk yansımaları kamu harcamalarında yaşanmıştır. Harcamalardaki yükseliş ise vergi yükünde kayıt dışılığın oluşmasına yol açmıştır. Sadece kayıt dışılık değil aynı zamanda enflasyon, işsizlik gibi temel göstergeler üzerinde de sosyal harcamaların etkisi sorgulanmıştır.

Sosyal harcamaların olumsuz etkisi kamu politikalarını etkisiz hale getirmiştir. Bir başka olumsuzluğun yaşandığı durum ise gelirin yeniden düzenlenmesinde kullanılan destekleme politikalarında gerçekleşmiştir. Yapılan transferlerin destekleme politikaları çerçevesinde gelir dağılımına yönelik sonuçlarda açıklık getirmediği sonucuna ulaşılmaktadır (Hills, 1995: 42).

Yaşanan diğer olumsuz durum ise finansal serbestleşmenin artması durumunda açık sermaye piyasalarının gelişmesi ile beraber hükümetlere sosyal hizmetlerde kullanılması adına alternatif sermaye kaynakları sunabilmekte fakat devlet borçlarının geri ödenmesi sırasında artan reel faizler ise ülke içinde yatırımları azaltmaktadır. Bu durum ise reel döviz kurunun değer kazanıp, yerli üreticilerin rekabetçiliğinin azalmasına neden olmaktadır. (Kaymaz, 2018: 2).

Bir başka olumsuz durum aktif ve pasif dengesinde yaşanmıştır. Özellikle teknolojik olarak ilerlemenin görülmesi ile birlikte nüfusun artması bilhassa da yaşlı nüfusta görülen yükseliş sigorta yapısını olumsuz etkilemiştir. Bu olumsuz etki ise emek arzını daraltıcı yönde gerçekleşmiştir.

Ayrıca sosyal harcamalar kayıt dışı istihdama neden olan finansman açığı sorununa yol açmaktadır. Bu finansman sorunu kamu finansmanı üzerinde baskıya neden olmakta, bu durum ise sosyal ve ekonomik göstergeleri olumsuz yönde etkilemektedir. Bu durum ise faiz oranlarını yükselmekte, kamu borçlanma gereğinde artış meydana getirmekte, işsizliği artırmakta ve gelir dağılımını bozucu bir etki meydana getirmektedir (Altunöz ve Çondur, 2018: 7).

Kamu gelir ve giderlerinin bileşimi ve bunların ekonomik etkileri tüm toplumu özellikle sabit gelirliler ve ücretlileri ciddi ölçüde etkilemektedir. Bu bağlamda devlet tarafından benimsenen politikalar sonucunda sosyal güvenlik harcamalarının bütçe içindeki payının diğer harcamalara göre değişimi yoksullaşma oranını arttırdığı gibi bölüşüm ilişkilerini de bu kitleler aleyhine bozmaktadır.

Diğer bir olumsuz etki olarak istihdam alanında yaşanan olumsuzluğun kişilerin çalışma alanlarında aksaklığa yol açarak gelir güvensizliğine yol açması söylenebilir. Ayrıca başka bir açıdan gerçekleşen olumsuzluk durumu ise yaşanan nüfusun etkisi ve buna bağlı olarak refah devletinin gelişmesine paralel bir şekilde gerçekleşen maliyet artışları da sosyal refah harcamalarında yaşanan bir başka olumsuz durum olmaktadır (Buğra ve Adar, 2007: 10).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE İLE OECD ÜLKELERİNDE BAZI SOSYAL GÖSTERGELERİN KARŞILAŞTIRILMASI

Çalışmanın bu bölümünde literatür araştırmasına dayalı olarak sosyal refah devleti kapsamında önemi olan bazı sosyal göstergeler ile ilgili verilere yer verilerek, Türkiye-OECD karşılaştırması yapılmıştır. Bunun yanında çalışmanın konusunu oluşturan sosyal harcama göstergeleri ve sosyal göstergelerle ilintili olan sağlık, eğitim harcamaları ile istihdam ve sosyal koruma göstergeleri dikkate alınarak elde edilen bulgular yorumlanmıştır.

1. LİTERATÜR TARAMASI

Sosyal refahın sağlanarak halkın hayat standardının yükseltilmesi doğrultusunda devletin piyasaya aktif müdahalesini öngören devlet modeli olan sosyal devlet ortaya çıkmıştır. Bu noktada sosyal refah devletini daha iyi anlamak ve değerlendirmek için ise çeşitli sosyal göstergelerden yararlanılır. Bu göstergeler ise sosyal harcamalar, eğitim, sağlık, işsizlik ve istihdam gibi harcamalardan oluşan göstergelerdir. Sosyal göstergeler içerisinde yer alan aynı zamanda sosyal açıdan refahın sağlanmasında oldukça önemli bir yeri bulunan ve önemli bir unsur olan sosyal güvenlik, insanların karşılaşmasının mümkün olduğu çeşitli risk ve tehlikelere yönelik çeşitli koruyuculuğu olan imkânlarla ulaşılmasını sağlamaktadır.

Sosyal güvenlik insanların karşılaştığı tehlike ve risklere karşı koruma ve kendilerini güvende hissetmeleri için bir yandan toplumda bireylere aynı ve nakdi yardımlarla destekte bulunurken bir yandan da sosyal yardımlarla güvende olmalarını hissettirir. Aynı zamanda halkın refah düzeyinin yükseltilmesinde ve ekonomik açıdan kalkınma noktasında sosyal güvenlik önemli unsurlardan olmaktadır. Ayrıca ekonomik ve sosyal değişim doğrultusunda gelişim sağlayan ve refah düzeyinin artırılması amacıyla geliştirilen sosyal güvenlik sisteminde sağlık, işsizlik ve çeşitli yardımlar gibi alanlarda önemli değişiklikler yaşanmasına neden olmaktadır. Yapılan çalışmalarla da benzer şekilde açıklanmıştır.

Flora ve Heidenheimer (1981), refah devletinin kavram olarak açıklanması ve sosyal devlet ile beraber kullanılmasına değinmişlerdir. Sosyal devlet ile refah devleti kavramlarının benzer yönlerinden bahsedilmiş ayrıca aralarındaki farklılığı ortaya koymak amacıyla çeşitli kavramsal açıklamalarda bulunulmuştur. Sosyal refah

kapsamındaki harcamalardan olan sosyal nitelikli harcamalarla ilişkilendirme yapılmıştır. Karaaslan (2008), sosyal refah devleti açısından önem arz eden sosyal güvenlik hakkında açıklamada bulunmuş, aynı zamanda sosyal güvenliğin çeşitli risklere karşı koruma sağladığından bahsederek sosyal refah ile ilişkisine değinmiştir. Mermer (2016), sosyal refah devletinin kavramsal çerçevesi hakkında açıklamalarda bulunmuş daha sonrasında ise refah devletinin amaçları ile tarihsel gelişimini incelemiştir. Ayrıca yapılan sosyal harcamalar ile aralarındaki pozitif ilişkiden bahsetmiştir.

Erdoğan (2018), sosyal refah devleti kapsamında sosyal güvenlik sistemlerinin öneminden bahsetmiş, bu kapsamda sosyal güvenlik anlayışının gelişimi ile birlikte ortaya çıkan sistemler irdelenmiştir. AB ülkeleri ile Türkiye'deki sosyal güvenliğin tarihsel gelişimi incelenmiştir. Ayrıca sosyal refah ile ilişkilendirilmiştir. Kılınç (2005), sosyal refahın sağlanmasının amaçlanması ile ortaya çıkan ve aralarındaki ilişkinin ortaya konması hususunda önemli olan sosyal güvenlik ve harcamalarından bahsetmiş. Sosyal güvenlik riskleri ile sosyal harcama kapsamındaki sosyal güvenliğin işlevleri hakkında bilgi verilmiştir. Ayrıca sosyal güvenlik harcamaları ile bu harcamaların oranlarının hem OECD hem de Türkiye açısından bazı verileri değerlendirilmiş ve ilişkilendirilmiştir.

Kitapçı (2007), sosyal refah devleti olmanın gereği olan sosyal güvenlik kavramından ve öneminden bahsetmiş. Sosyal güvenlik kurumlarına bütçeden yapılan transferlerin oranlarına değinmiş ve sosyal güvenlik sisteminin dünyadaki uygulamaları kapsamında yer alan sorunları incelemiştir. Finansman yöntemleri hakkında bilgi verilerek sosyal refah devleti uygulamaları açıklanmış ve aralarında ilişkilendirme yapılmıştır. Tepekule (2008), sosyal refahın gelişmesi ile ilişkili olan sosyal güvenlik kavramından ve tarihsel gelişiminden bahsetmiştir. Bazı OECD ülkelerinde bütçeden sosyal güvenliğin finansmanına yapılan katkı ile oranları incelenmiş ve sosyal refah ile ilişkilendirilmiştir. 1970'li yıllarda ortaya çıkan krizlerle birlikte sosyal güvenlik sisteminde ortaya çıkan sorunlar ve beraberinde geliştirilen reformlara değinilmiştir.

Bir başka çalışmada, sosyal refahın sağlanması açısından değerlendirilen sosyal güvenlik kavramından ve sistemin yapısından bahsedilmiştir. Ayrıca bu sisteminin tarihi gelişimi açıklanmıştır. Sosyal harcamaların diğer sosyal refah kapsamındaki harcamalarla ilişkisi hususunda önemli olan oranları ele alınarak incelenmiştir. Blaug (1972), vatandaşların gelişmesi ve refahlarını artırmaları için oldukça önemli olan

refahın sağlanması yönündeki harcamalardan eğitim harcamalarının faydalarından bahsetmiş ve açıklamış olduğu faydalar doğrultusunda eğitim ile sosyal refahı ilişkilendirmiştir.

Levin (1975), sosyal devletin eğitim alanında üstlenmiş olduğu temel sorumluluklardan bahsetmiş ve birbiri ile ilişkilendirmesini yapmıştır. Ayrıca eğitim ile kişilere bazı haklar tanınmasına değinmiştir. Little vd. (1982), vatandaşların refahının yükseltilmesi için önemli bir gösterge olan eğitim harcamalarına değinmiş ve sosyal refah ile ilişkisi gündeme getirilmiştir. Eğitimin kişiler üzerinde bilgi ve beceri geliştirme ve daha birçok alanda sağladığı faydalarına yönelik olarak birtakım çıkarımlarda bulunmuştur.

Baykal (2006), sosyal olarak refahın sağlanması için önemli olan sosyal harcamalar ele alınmış ve sosyal harcamalar kapsamında bulunan eğitim harcamalarına değinmiş. Ayrıca eğitim hizmetlerinin sosyal etkileri incelenmiştir. Bauer and Matthias, (2010), sosyal refah devletinin gerçekleştirdiği hizmetlerden olan eğitim hizmetlerine ve bu doğrultuda yapılan eğitim harcamalarına değinilmiş. Eğitimin sosyal açıdan yol açtığı faydanın yanında kalkınmanın da simgesi olduğu sonucuna ulaşarak ilişkilendirilmiştir.

Banoob (1994), sosyal açıdan refah simgesi olarak kabul edilen sağlık hizmetlerine ve dolayısıyla sağlık harcamalarına değinmiştir. Geliştirilen sağlık alanındaki düzenlemelerle refah arasındaki doğrusal yöndeki ilişki durumundan bahsetmiş. Buna karşın sağlık kaynaklarının kullanımına ilişkin olarak yaşanan bazı sorunları ve nedenleri hakkında açıklamalarda bulunmuştur. Balkanlı (2017), sosyal refah devleti kapsamında önemi olan ve insanları karşılaşacağı risklere karşı korunmalarını sağlamak için geliştirilen sosyal refah kapsamındaki sağlık harcamalarından bahsetmiş. Ayrıca kişilerin sağlıklı olmalarını sağlamak adına yapılan sağlık hizmetlerine ve koruyucu sağlık hizmetlerinin finansman sorunlarına değinerek sosyal refahın sağlanması açısından oldukça önemli bir harcama olduğuna ve bu yüzden de aralarında ilişki bulunduğuna dair açıklamalarda bulunmuştur. Sağlık harcamaları ve refah ilişkisine odaklanan bir diğer çalışmada ise

Özen (2019), refah devleti ile ilişkili olan ve aynı zamanda refah açısından oldukça önemli bir yeri bulunan harcamalardan sağlık harcamalarına değinmiş. Sağlık ile ilgili yararlanılan göstergelerden hareketle sosyal refah ile ilgisi olduğu belirtilmiştir.

Ayrıca sağlık sekt6ru açısından faaliyette bulunan kamu ve 6zel sağlık kuruluşlarının finansal y6netim ile ilgili sorunları incelenmiştir. K6n6 (2013), kamu harcamaları içerisinde ve sosyal olarak refahın sağlanmasında 6nemi bulunan sağlık ile eğitim gibi harcamalara değinmiş. Bu harcamalarla ilgili çeşitli g6stergeler incelenmiş ve b6tedeki payları g6sterilmiştir. Ayrıca eğitim, sağlık gibi sosyal harcamaların refah devleti ile ilişkileri doğrultusunda çeşitli oranları ele alınmıştır.

Giddens (2001), sosyal refah devleti olmanın gereklerinden olan istihdam konusu 6zerine çalışma yapmıştır. 6zellikle yapmış olduğu çalışmada 6cret-emek ilişkisine değinerek toplumdaki risklerin bertaraf edilmesi noktasında istihdam politikalarını incelemiş ve sosyal devlet ile olan ilişkisinden bahsetmiştir. Ayhan (2008), ise sosyal g6stergeler açısından, kişilerin en temel sorunlarından olan işsizliğe değinmiş. Işsizliğin azaltılarak b6y6menin sağlanabilmesi için ekonomik b6y6me kavramını açıklamıştır. Bu kapsamda sosyal harcamalar içerisinde yer alan işsizlik harcamaları ve oranları incelenerek sosyal açıdan refah ile aralarında ilişkilendirme yapılmıştır.

Euzeby (2004), sosyal refahın ortaya çıkmasında etkisi bulunan sosyal g6venlik kavramından bahsetmiş. Sosyal g6venliğin ortaya çıkış s6recine kadar geçirdiği evreyi ele almış ve karşılaşın risklere karşı çeşitli sosyal yardım ve koruma hizmetlerinden bahsederek bu kapsamda açıklamalarda bulunmuştur. Bu doğrultuda sosyal refahın gerçekleşmesi hususunda yapılan sosyal nitelikteki harcamalarla aralarındaki ilişkiden bahsetmiştir. Garcia ve Gruat (2003), sosyal refahın sağlanarak halkın daha iyi yaşam s6rmesi hususunda 6nemli bir g6sterge olan ve sosyal refah ile ilişkilendirilen sosyal koruma kavramından bahsetmiştir. Sosyal koruma 6nlemleri ile vatandaşların yoksunluk sorununa 6z6m oluşturulacağına ve geleceklerinin g6venceye alınacağını ifade etmiştir.

Erdem (2010), sosyal koruma harcamaları içerisinde 6nemli bir yeri bulunan sosyal yardımlardan bahsetmiş ve yapılan sosyal harcamaların 6nemine değinerek sosyal refah ile ilişkilendirmiştir. Grev (2014), sosyal refah devleti harcamalarından ve sosyal refah kapsamındaki harcama t6rlerinden bahsetmiş. Refahın topluma sunulmasında faydası olan sosyal yardıma değinmiştir. Ayrıca sosyal yardımın sosyal g6venlik harcamaları kapsamındaki 6nemli harcama t6r6 olduğundan bahsetmiş ve yapılan sosyal yardımların 6lkeden 6lkeye değişiklik g6sterdiği ancak hepsinin tek bir ortak amacı olduğu onun da toplumun ihtiyaı olan kesime yardım etmek olduğu

sonucuna ulaşılarak sosyal devlet ile olan ilişkisine değinmiştir. Solmaz ve Avcı (2017), sosyal refah devletinin gelişiminden bahsetmiş. Sosyal açıdan ortaya konulan sosyal politikalara değinmiş ve yoksulluk konusunu irdelemiştir. Yoksulluğun önlenmesi açısından ise sosyal yardım ve çeşitli sosyal güvenliğe dair çeşitli refah politikaları hakkında açıklama yaparak sosyal refah ile ilişkilendirilmesi yapılmıştır.

Yapılan literatür özetlerinde de çalışmaya paralel bir şekilde sosyal refahın sağlanarak halkın hayat standartlarının yükseltilmesi anlatılmış ve bu amaç kapsamında önemli çeşitli refah göstergeleri ele alınmıştır. Araştırmada da refah kapsamında önemli sosyal nitelikli harcamalara dair değerler ele alınarak bunlarla ilgili veriler incelenecektir. Araştırmadan elde edilen veriler doğrultusunda ise değerlendirme yapılacaktır.

2. ARAşTIRMANIN AMACI VE KAPSAMI

Refah devleti kavram olarak sosyal devlet ile beraber ifade edilmesine karşın aralarındaki farklılığa dikkat çekmek amacı ile şu şekilde tanımlanmaktadır. Kavramsal olarak refah devleti kişilere bir takım asgari bir gelir güvencesi veren, onlara sosyal güvenlik olanağı sağlayan, bütün vatandaşlara başta sağlık, eğitim gibi sosyal hizmetler aracılığıyla destek veren devlet modelidir (Flora ve Heidenheimer, 1981: 51).

Aynı zamanda sosyal refah devleti, birey ve ailelerinin kişisel niteliklerini geliştirecek özellikte, kişisel fayda yaratan ve kamusal hizmetleri üretmek için birtakım sosyal hizmette bulunan ve bu hizmetlere kaynak ayırıp çeşitli harcamalar yapan devlettir. Bir başka tanıma göre ise refah devleti; birey ve ailelere minimum bir geliri temin eden, birey ve ailelerin belli sosyal riskleri karşılamalarını sağlayacak bir sosyal hizmet olmaktadır.

Sosyal refah devleti açısından önem arz eden sosyal güvenlik ise genelde sosyal sigortalar yoluyla kişilerin hastalık, iş kazası ve meslek hastalığı durumlarına karşılık beklenmedik olaylarla ya da yaşlılık ve ölüm gibi yaşamın doğal sonuçlarına yönelik bir takım koruyucu, kollayıcı imkânlara sahip olunabilmesini sağlayan sistemler bütünüdür (Karaaslan, 2008: 26).

Aynı zamanda sosyal güvenlik meydana gelebilecek birtakım fiziksel ve sosyal risklere yönelik bireylerin korunmasını amaçlayan önemli bir sistemdir. Sosyal güvenlik sistemi genellikle, fakir ve zaruret içinde bulunan kimselerle ilgilenen ve onlara koruma

sağlayan bir sistemdir. Bu sistem halkın geleceğinin korunmasını sağlamak açısından kişilere güvenlik duygusu sağlama fonksiyonu üstlenmektedir.

İnsanlar bu amaç ile karşılaşabilecekleri risklerin önlenmesini yahut karşılaşılan risklerin zararlı sonuçlarını gidermeyi hedeflemişlerdir. Bu süreçte; bazı tehlike ve riskler daha öncesinden tahmin edilmiş; fakat bazılarına karşı hazırlıksız yakalanan bireyler ise zor durumda kalmışlardır. Bu nedenle kişiler yaşamı sırasında karşılaşabileceği risklere karşı korunma ve geleceğinden emin olma ihtiyacı hissetmişlerdir (Tepekule, 2008: 3).

Sosyal güvenliğin doğrudan amacı ise belirli sosyal risklerin iktisadi sonuçlarına daha geniş bir ifadeyle yol açabilecekleri gelir kayıpları ve gider artışlarına karşı kişilerin güvenliklerini sağlamaktır. Fakat burada bahsedilen risklerin biraz daha somut bir şekilde ifadesine ihtiyaç vardır. Bundan dolayı sosyal risk; kavramının, hangi risklerin sosyal risk kapsamına alınacağı hangisinin, sosyal güvenliğin kapsamına girdiğinin çok iyi anlaşılması gerekmektedir (Kitapçı, 2007: 10).

Karşılaşılan sosyal risklere karşı halkın korunması için piyasaya müdahale eden devlet şekli olan sosyal devlet temel amaçlarını gerçekleştirmek için sosyal harcamalarda bulunur. Ayrıca refahın artmasında sosyal harcamalar dışında başka faktörler de bulunmaktadır. Bu faktörler içerisinde özellikle sağlık, eğitim ve istihdam gibi faktörlerde etkili olmaktadır. Esas olarak sosyal refah devleti anlayışında hem toplumu çeşitli risk ve tehlikelere karşı koruyarak güvende olmalarını sağlamak hem de toplum refahını artırarak daha iyi bir hayat sunmak için çeşitli hizmetlerde bulunma amacı bulunmaktadır. Gerçekleştirilen bu hizmetlerden birisi ise sosyal güvenliktir. Bu bağlamda yapılan çalışma, sosyal refahın sağlanması konusunda gerçekleştirilen harcamalar içerisinde sosyal nitelikteki harcamaların öneminin anlaşılması ile beraber geçirilen dönüşümlerin daha iyi kavranmasına katkıda bulunmaktadır.

Dolayısıyla araştırmanın amacı, Türkiye ve OECD ülkelerindeki sosyal refah devleti bağlamında önemi olan sosyal harcamaların ve sosyal nitelikteki göstergelerin durumunu incelemek ve ilgili çalışmayla literatüre katkı sağlamaktır. Aynı zamanda yapılan bu çalışma ile toplumda risklerle karşılaşan insanlara daha güvende yaşayabilmeleri doğrultusunda devletin sunduğu imkânlar dâhilinde yapılan her türlü yardımları kapsayan sosyal güvenlik harcamaları ve sosyal nitelikteki göstergelerin incelenmesi hedeflenmektedir.

Ayrıca yapılan araştırma doğrultusunda sosyal harcamalar içerisinde yer alan sağlık harcamaları, eğitim harcamaları ile işsizlik ve istihdam göstergelerine değinilerek bu göstergelerin, gerek bazı OECD ülkeleri gerekse Türkiye açısından seyri üzerinde durulacaktır ve trend analizi yöntemi kullanılacaktır. Bu kapsamda araştırma, insanların gelecekte karşılaşılabilecekleri tehlike ve risklere karşı güvencelerini sağlayan sosyal harcamaların Türkiye ile OECD ülkeleri açısından karşılaştırma yapılmasını hedeflemektedir.

3. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Çağdaş devlet anlayışı olarak nitelendirilen refah devleti halkın hayat standardının yükseltilmesini sağlamak için harcamalarda bulunur. Bu doğrultuda çeşitli göstergelerden yararlanılır. Bunlar arasında sosyal harcama göstergeleri, sağlık ve eğitim harcamaları ile işsizlik ve istihdam harcamaları göstergeleri bulunmaktadır. Sosyal göstergeler içerisinde yer alan sosyal güvenlik ve yapılan sosyal harcamalar ise insanların geleceğe güvenle bakmalarını sağlamaya yardımcı olmaktadır.

Tarihi süreçte insanlar; kendileri ve ailelerini yaşamlarında karşılaştıkları olası risklere karşı güvenceye almaya ihtiyacı hissetmişlerdir. Bu istekleri sosyal güvenlik kavramının gelişmesini sağlamış ayrıca insanlara sunulabilecek sosyal hakları gündeme getirmiştir. Sosyal güvenlik kavramı bu doğrultuda; kişilerin doğumundan ölümüne kadar ki sağlık giderleriyle ilgili haklarından, çalıştıkları ve emekli oldukları dönemlerdeki haklarına kadar ki birçok uygulamanın içerisinde bulunmaktadır (Balkanlı, 2017: 1).

Sosyal güvenlik harcamaları; sadece sosyal amaçlara hizmet etmemekte bunun yanı sıra ekonomi ve istihdam açısından çok çeşitli faydalar sağlamaktadır. Bu faydalarının başında yapılmış olan harcamalarda sürdürülebilirlik ve ekonomik büyüme teşvik edilerek beşeri sermayenin kalitesinin artırılması sağlanır böylelikle işgücü verimliliğinin artışı sağlanarak insan onuruna yaraşır bir çalışma anlayışına katkı da bulunmaktadır (Erdoğan, 2018: 16).

Çalışmanın konusunu oluşturan bazı sosyal göstergeler dikkate alınarak özellikle sosyal harcamalar konusunda Türkiye ve OECD ülkeleri¹ için karşılaştırılmalı bir analiz yapılacaktır. Kullanılan veriler trend analiz yöntemi ile değerlendirilecektir.

¹ OECD Ülkeleri Almanya, Avusturya, Belçika, Danimarka, Finlandiya, Fransa, İrlanda, İspanya, İsveç, İsviçre, İtalya, Lüksemburg, Portekiz, Türkiye, Yunanistan gibi ülkelerden oluşmaktadır. Çünkü yapılacak olan karşılaştırmalarda tek tüp ülke örnekleri esas alınacağı için bu ülkeler kullanılacaktır.

Trend analizi yöntemi, belli bir dönem içindeki sonuçların yüzdesel olarak gösterildiği yöntemdir. Bu yöntemde genelde uzun süreli analizler için karşılaştırma yapılır. Böylece verilerin uzun süreli eğilimleri hakkında daha kolay ilişki kurulabilir. Çalışmada bu kapsamda ilk olarak sosyal harcama kapsamında yer alan temel göstergelerle kullanılan değerler ele alınacak ve elde edilen veriler değerlendirilecektir. Sosyal güvenlik kapsamında yer alan sosyal harcama göstergeleri incelenecektir.

Bu amaçla sosyal harcamalarla ilgisi olan eğitim harcamalarına ve sağlık harcamalarına ait veriler incelenerek, bir diğer sosyal gösterge olan istihdam ve işsizliği ilgilendiren işsizlik yardımlarına ait göstergeler değerlendirilecektir. Son olarak da sosyal güvenliğin vatandaşları korumak ve onların hayat standartlarını artırmak adına yaptığı sosyal yardım harcaması ile yoksulluğu azaltarak gelirin yeniden dağıtımını amaçlayan sosyal fayda göstergelerinden yararlanılacaktır. Kullanılan verilerdeki değişkenler ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir. Yapılacak analizlerde kullanılan verilerde Dünya Bankası, OECD ve EUROSTAT veri tabanlarından yararlanılacaktır. Yapılan çalışmada tüm değişkenlere ait veriler dönemsel bazda analiz edilecektir. Değişkenler arasındaki karşılaştırmalar ülke bazlı olarak trend yani eğilim yüzdeleri yöntemi kullanılarak yapılacaktır.

4. ARAŞTIRMA BULGULARI

Sosyal devlet, sosyal görev ve sorumluluklar üstlenmiş, halkına insan şeref ve haysiyetine yaraşır bir yaşam sürmeleri hususunda hem maddi hem de manevi birtakım ihtiyaçların karşılanmasına yönelik refahın sağlanmasını hedef almış ve bu yönde de çeşitli politika araçlarından olan sosyal güvenlik sistemlerini inşa etmiş bir devlet sistemi olarak tanımlanmaktadır. Sosyal açıdan refahın sağlanması açısından önemi olan sosyal güvenlik ise bireylerin geleceklerini güvenceye almak için dünyadaki hemen hemen bütün ülkelerde uygulamaya alınan sosyal refah simgesi olmuştur.

Bu kapsamda ise sosyal refah devleti anlayışının sonucu olarak sosyal harcamalar gelişmiştir. Bu harcamalar sosyal nitelikteki harcamalar, eğitim harcamaları, sağlık harcamaları, istihdam ile işsizlik harcamaları ve sosyal güvenlik harcamalarından oluşmaktadır. Bunlar arasında yer alan sosyal harcamalar bireylerin geleceğe güvenle bakmalarını sağlayan harcama türü olarak ortaya çıkmıştır. Bu çalışmanın temel bulguları olarak ise sosyal nitelikteki harcamaların hem OECD hem de Türkiye açısından karşılaştırılarak değerlendirmesi yapılacaktır. Ayrıca refah devletinin önemli

simgelerinden olan ve kişileri çeşitli tehlike ve risklere karşı korumak adına geliştirilen sağlık harcama verileri incelenecektir. Bir başka açıdan ise sosyal harcama kapsamında yer alan eğitim harcamaları göstergeleri ile istihdam ve işsizlik oranlarına ait veriler karşılaştırılarak analiz edilecektir.

4.1. TÜRKİYE VE OECD ÜLKELERİNDE SOSYAL NİTELİKTEKİ BAZI HARCAMA GÖSTERGELERİ

İnsanlar hayat standardını yükseltmek adına ve refaha ulaşmak konusunda çaba göstermektedir. Aynı zamanda refah seviyesinin elde edilmesi yanında korunması için de refah artışını engelleyici birtakım risklere karşı güvende olma ihtiyacı hissetmişlerdir. Dolayısıyla her türlü risk ve tehlikenin bertaraf edilerek insanların refahlarının artırılması konusunda refah devleti kavramı ortaya çıkmıştır.

Refah devleti kavramı, bireylere ve ailelere sahip oldukları mallar ile yaptıkları işlerin ekonomik açıdan değerine bakılmaksızın gelir garantisi sağlayan bir devlet modeli olduğu için oldukça önemlidir. Ayrıca sosyal devlet hastalık, sakatlık, işsizlik, yaşlılık ve diğer sosyal riskler karşısında bireylere güvence sağlaması ve her şeyden önemlisi statü farklarına bakılmadan vatandaşlara sosyal hizmet sunma çabasında bulunmaktadır (Kitapçı, 2007: 26).

Sosyal hizmet sunma amacı bulunan sosyal refah devleti ayrıca vatandaşlara, sınıf veya statü ayrımı yapmaksızın belli ölçüde ve kararlaştırılmış bir şekilde sosyal hizmetleri en iyi standartlarda sunan devlet olmaktadır. Bu noktada refah devletinin üç fonksiyonundan bahsedilmektedir: asgari bir geliri sağlamak, sosyal güvenliği yerine getirmek ve etkin bir sosyal hizmet sunmaktır.

Bunun için refah devleti; ekonomik amaçların yanı sıra daha geniş birtakım amaçları gerçekleştirmekle sorumludur. Daha ziyade toplumsal yapıyla ilgisi olan amaçlar iki farklı şekilde ele alınabilir. İlk olarak refah devleti, kamu hizmetlerini gerçekleştirirken vatandaşların onurlarını korumakta ikinci olarak ise sosyal dayanışmayı sağlamakla sorumludur (Mermer, 2016: 8). Refah devleti insanların daha kaliteli yaşam sürmesini sağlamak için çeşitli göstergelerden yararlanır. Bu göstergeler içerisinde, sosyal göstergeler, eğitim göstergeleri ile sağlık harcamaları ve işsizlik ile istihdam göstergeleri ve işsizliğe karşı yapılan çeşitli sosyal yardıma dair harcama göstergeleri bulunmaktadır.

4.1.1. Bazı OECD Ülkeleri ve Türkiye Açısından Sosyal Harcamalar ile Sosyal Güvenlik Harcama Göstergeleri

Sosyal refah devletinin ortaya çıkmasında etkisi bulunan önemli etkenlerden birisi sosyal güvenlidir. Karşılaşılacak çeşitli sosyo-ekonomik risk ve tehlikelere yönelik korunma isteği ve güdüsü her zaman var olmuştur. Aynı zamanda çağdaş manada sosyal güvenlik hizmetleri ortaya çıkana kadar geçen süreçte karşılaşılan riske karşı çeşitli sosyal güvenlik politikaları uygulanmıştır (Euzeby, 2004: 109).

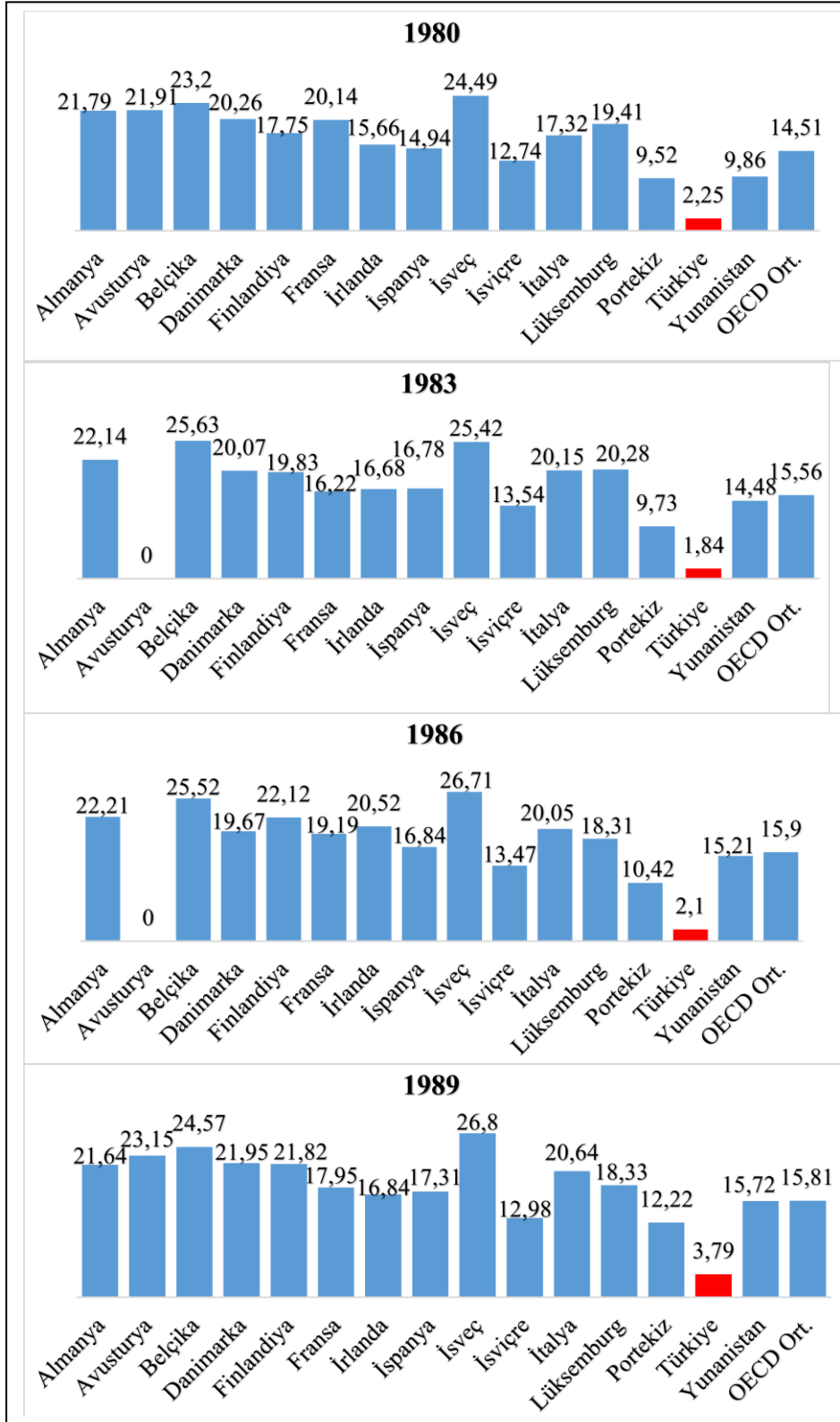
Geliştirilen sosyal güvenlik politikaları esasen gelir dağılımında adaleti sağlamaya yardımcı olan önemli bir sosyal politika aracı olması açısından oldukça önemlidir. Ayrıca sosyal güvenlik sermaye birikimini sağlama, ekonomik açıdan kalkınmaya yardımcı olma ve istihdam ile fiyat istikrarı gibi birtakım konularda etkisi bulunmaktadır. Bu yönüyle sosyal güvenlik kişileri risklere karşı korumak ve güvenliği sağlamak adına çeşitli harcamalarda bulunmaktadır.

Sosyal güvenlik ve bu alanda yapılan sosyal harcamalar bir toplumda iktisadi kalkınmaya paralel bir şekilde sosyal refah düzeyinin korunmasıyla beraber aynı zamanda sürdürülmesi açısından en temel ihtiyaçlardan birisini oluşturmaktadır. Dolayısıyla bir ülkedeki sosyal güvenlik sisteminin yapısı; o ülkenin ekonomik ve sosyal koşulları ile doğrudan ilişkilidir (Tepekule, 2008: 145).

İhtiyaçların süreklilik göstermesi ve sınırsız olmasına paralel olarak yapılan harcamalar sürekli artış göstermektedir. Kamu tarafından yapılan harcamalar bir taraftan ihtiyaçları karşılarken diğer taraftan yeni ihtiyaçların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bu durum, kamusal harcamaların artmasına yol açmaktadır. Bir taraftan toplumsal refahı artırmaya yönelik olarak kamu harcamaları gerçekleşirken diğer taraftan toplumun gerçekleştirmiş olduğu üretim miktarının artırılması hedeflenmektedir (Künü, 2013: 1).

Kamu harcamalarının önemli parçalarından birisi olan sosyal harcamalar ise bireyleri hayatlarında karşılaşacakları risklere karşı korumakta ve her şeyden önce vatandaşların sadece bugünlerini değil aynı zamanda yarınlarını da güvenceye almaktadır. Bu nedenle sosyal güvenlik ve bu alanda yapılan sosyal harcamalar ülkelerin beşeri sermayelerini geliştirmekte ve ülke kalkınmasına yardımcı olmaktadır. Bu kapsamda OECD ve Türkiye açısından gerçekleştirilen sosyal harcama verileri ele alınacak ve bu harcamaların GSYH oranları arasında değerlendirme yapılacaktır.

Şekil 1. Türkiye ve Bazı OECD Ülkelerinde Sosyal Harcamaların GSYH Oranları(%)

Kaynak: <https://data.oecd.org/social-exp/social-spending.htm/> (Erişim tarihi: 30.04.2021).

Sosyal harcamalara ait ilk gösterge olarak Şekil 1'de 1980 ile 1989 yılları arasında Türkiye ve bazı OECD ülkelerinde gerçekleşen sosyal harcamaların GSYH oranları verilmiştir. 1980 yılında sosyal harcamalara en fazla pay ayıran OECD ülkesi

İsveç olurken, yüzde 23,2 oranı ile Belçika sosyal harcamalara en fazla pay ayıran ikinci OECD ülkesi olmuştur. Türkiye yüzde 2,25 oranı ile diğer OECD ülkelerinin gerisinde kalmıştır. 1980'den 1989 yılına kadar hemen hemen OECD ülkelerinin birçoğunda sosyal harcamaların GSYH yüzdesinin de artış gerçekleşirken Türkiye ise 1983 yılında hafif bir azalış göstermiş fakat sonraki yıllarda biraz toparlanma sürecine geçmiştir. OECD ortalaması ise 1986 yılında %15,9 oranı ile en fazla artışın yaşandığı yıl olmuştur.

Sosyal harcamalar tüm bireylere sosyal ve ekonomik güvence sağlanmasına yardımcı olarak temel ihtiyaçların karşılanması noktasında önemli bir ölçüt oluşturmakta ve toplumların hayat kalitesini arttırmaya yardımcı olmaktadır. İnsanların kendilerini güvende hissetmeleri açısından yapılan sosyal harcamaların bütçe içerisinde oldukça önemli bir yeri bulunmaktadır. 1980 ve sonrasındaki yıllarda durum bu şekilde gerçekleşirken 2000 ve sonrasına ait değerler hakkında ise bilgi almak için tablo 2'ye bakmak yerinde olacaktır. Türkiye ve bazı OECD ülkelerinde gerçekleşen sosyal harcamaların GSYH yüzdesine ait değerler ise aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 2. 2008-2019 Yılları Arasında Türkiye ve Bazı OECD Ülkelerinde Gerçekleşen Sosyal Harcamaların² GSYH Yüzdesi

Ülkeler	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Almanya	24,35	26,80	26,05	24,75	24,65	24,83	24,77	25,00	25,25	25,37	25,34	25,88
Avusturya	25,52	27,47	27,56	26,74	27,11	27,52	27,73	27,73	27,72	27,26	27,91	27,95
Belçika	26,47	28,76	28,45	28,89	28,80	29,20	29,11	29,52	28,84	28,72	28,77	28,90
Danimarka	26,32	29,28	29,64	29,78	29,93	29,89	29,88	29,87	29,31	29,16	26,68	28,30
Finlandiya	23,32	26,90	27,36	27,02	28,29	29,40	30,12	30,51	30,45	29,63	29,27	29,13
Fransa	28,52	31,02	31,08	30,78	31,20	31,70	32,03	31,79	31,85	31,50	31,08	30,99
İrlanda	19,20	23,11	23,78	22,96	22,57	21,45	19,65	14,87	15,07	14,22	23,59	13,36
İspanya	22,33	25,61	24,89	25,53	25,55	25,70	25,37	24,70	24,24	23,94	24,17	24,67
İsveç	25,41	27,25	25,91	25,32	26,33	27,00	26,64	26,17	26,59	26,05	25,79	25,45
İsviçre	14,45	16,04	15,72	15,65	15,93	16,22	16,13	16,61	16,82	17,03	16,65	---
İtalya	24,99	27,02	27,00	26,61	27,29	27,89	28,16	28,33	27,91	27,64	27,77	28,20
Lüksemburg	21,94	24,04	23,14	21,19	22,07	22,27	21,85	21,62	21,02	21,50	21,46	21,64
Portekiz	22,16	24,55	24,52	24,40	24,54	25,54	25,08	24,05	23,03	22,66	22,52	22,61
Türkiye	11,11	13,02	12,34	11,86	12,00	11,80	11,70	11,57	12,64	12,11	12,20	11,99
Yunanistan	21,57	23,91	24,81	25,99	27,02	25,25	25,31	25,38	25,58	24,66	24,13	24,02
OECD Ort.	18,54	20,76	20,57	20,16	20,31	20,39	20,33	20,23	20,21	19,84	19,81	20,03

Kaynak: <https://data.oecd.org/social-exp/social-spending.htm/> (Erişim Tarihi: 30.04.2021).

Tablo 2'de 2008-2019 yılları arasında Türkiye ve bazı OECD ülkeleri arasında görülen sosyal harcamaların GSYH'sine ait rakamsal veriler gösterilmiştir. 2018 yılı değerlemeye alındığında OECD ortalaması % 19,81 olarak görülürken, Türkiye ise % 12,20 oranı ile OECD ortalamasının altında kalmıştır. Sosyal harcamaların GSYH yüzdesine ilişkin olarak 2018 yılında en fazla pay ayıran ülkeler ise Fransa, Finlandiya

² OECD data veri tabanına göre gerçekleşen sosyal harcamalar nakdi yardımlar, mal ve hizmetlerin doğrudan aynı sağlanması ve sosyal amaçlı vergi indirimlerinden oluşmaktadır. Net toplam sosyal harcamalar hem kamu hem de özel harcamaları içermektedir.

ve Belçika olmuştur. 2019 yılına ait verilere göre ise, OECD ülkeleri içerisinde en fazla oranın görüldüğü ülke ise % 30,99 ile yine Fransa olmuştur. Türkiye’de ise bu oran % 11,99 olarak gerçekleşmiş ve yine OECD ortalamasının altında bir oran seyretmiştir.

Özellikle ülkelerin gelişmişlik düzeyine göre farklılıklar oluşmuştur. Bu farklılıklar ekonomik ve politik tercihlerden kaynaklanmaktadır. Bu kapsamda sosyal harcamalarda yaşanan artış kişilerin geleceklerini güvenceye alması açısından ve her türlü alınacak kararlarda oldukça önemlidir. Aşağıdaki tabloda ise Türkiye ve bazı OECD ülkelerinde sosyal harcamaların toplam harcamalar içindeki payları verilmiştir.

Tablo 3. Türkiye ve Bazı OECD Ülkelerinde Sosyal Harcamaların Toplam Harcamalar İçindeki Payı (%)

Ülkeler	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Almanya	56.3	55.5	55.8	55.1	55.6	54.1	54.7	54.9	55.3	55.9	56.8	57.0	57.1
Avusturya	50.7	50.9	50.9	51.2	50.7	52.2	52.5	52.5	52.9	53.3	52.9	54.2	55.3
Belçika	48.8	51.7	51.4	52.1	52.6	52.8	52.2	51.0	52.0	52.3	54.9	54.3	55.3
Danimarka	49.2	50.1	52.3	52.2	51.8	52.3	52.8	51.6	53.6	54.1	54.8	55.9	56.9
Finlandiya	48.8	49.4	49.0	48.7	49.7	50.8	50.4	51.0	51.7	52.6	54.0	54.7	55.1
Fransa	54.1	53.8	53.8	53.5	54.5	54.6	54.7	54.7	55.4	56.0	56.0	56.2	55.8
İrlanda	46.1	45.4	45.1	45.9	49.1	36.5	49.2	53.6	53.1	52.3	51.4	54.3	54.5
İspanya	53.2	53.4	53.2	53.9	55.4	54.1	55.3	52.5	56.1	56.2	56.3	57.1	58.1
İsveç	51.9	51.9	51.5	50.8	52.2	51.4	51.0	51.8	52.3	52.5	53.0	53.5	52.9
İsviçre	47.8	48.2	48.1	46.2	48.3	47.7	47.6	48.0	47.4	47.8	48.8	49.2	49.9
İtalya	48.3	49.2	50.0	50.1	51.4	53.0	54.6	54.5	54.3	54.6	56.5	57.0	57.7
Lüksemburg	52.1	53.7	53.3	55.0	53.3	52.3	49.8	50.0	51.1	51.7	51.6	51.4	51.0
Portekiz	47.7	48.7	48.8	48.9	48.9	47.2	48.8	50.2	51.2	48.5	49.8	52.1	50.0
Türkiye	---	---	---	---	34.3	34.7	35.3	35.9	35.9	36.4	36.3	37.1	35.4
Yunanistan	42.9	43.0	42.8	42.4	44.2	47.2	48.0	48.4	40.5	50.3	47.4	52.2	52.0
OECD Ort.	45,3	44,9	44,4	44,2	45,3	45,0	45,3	45,7	45,9	46,4	46,8	46,3	46,2

Kaynak: https://stats.oecd.org/Index.aspx?datasetcode=SOCX_AGG/ (Erişim Tarihi: 14.06.2021).

Tablo 3’de Türkiye ve bazı OECD ülkelerinde 2005-2017 yılları arasında gerçekleşen sosyal harcamaların toplam harcamalar içindeki payına ilişkin göstergeler verilmiştir. Verilen değerler doğrultusunda 2016 yılında sosyal harcamaların toplam harcamalar içindeki payı olarak en fazla oran % 57,1 ile İspanya’da görülürken, OECD ortalaması ise % 46,3 olarak gerçekleşmiştir. Türkiye ise 2016 yılında % 37,1 oranı ile diğer OECD ülkeleri arasında en düşük paya sahip olan ülke olmuştur. 2017 yılına bakıldığında ise OECD ülkeleri içerisinde İspanya, İtalya ve Almanya toplam harcamalar içerisinde en fazla sosyal harcamalara pay ayıran ülkeler olmuşlardır. Türkiye ise 2017 yılında OECD ortalamasının altında bir oran gerçekleştirerek yine en az orana sahip olan ülke olmuştur.

4.1.2. OECD Ülkeleri ve Türkiye'nin Sosyal Koruma ve Sosyal Yardım Göstergeleri

Yoksulluk insanlık tarihi boyunca var olan ve bu soruna etkili ve etkin bir çözüm getirilmesi gereken önemli bir sorun olmaktadır. Bu kapsamda zor durumdaki vatandaşları korumak ve eşit koşullarda yaşam sürmesini sağlamak adına sosyal harcamalardan yararlanılmaktadır. Sosyal harcamalar ise ihtiyacı olanlara yönelik olarak bazı yardımlarda bulunarak toplum bilincini geliştirmeye yardımcı olmaktadır.

Bu noktada ilk olarak sosyal bir sorun olarak görülen yoksulluk, 16. Yüzyılda Avrupa'da kapitalizmin ortaya çıkışı ile bağlantılı bir şekilde gerçekleşmiştir. Özellikle sanayi devrimi ile beraber ortaya çıkan liberal iktisat anlayışı, ekonomik alanda bir dönüşüm ve ilerleme sağlarken toplumsal alanda da belirli bir çatışma ortamını yaratmıştır. Aynı zamanda sosyal devlet yoksulluk sorununa çeşitli sosyal politika araçları ile müdahalede bulunmuştur (Solmaz ve Avcı, 2017: 50-51).

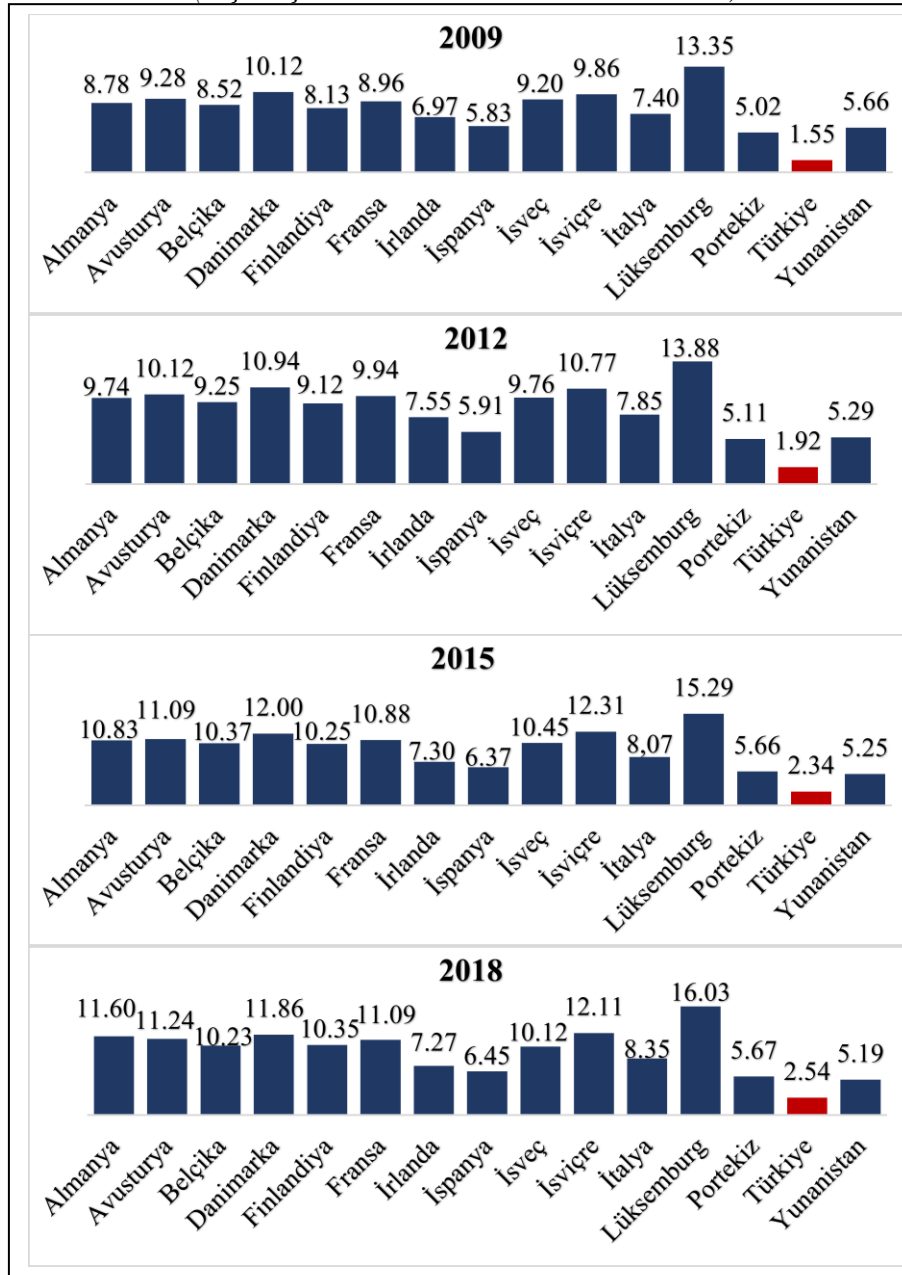
Sosyal açıdan sağlanan koruma sosyal başarıların en kapsamlı varlıklarından birisi olarak kabul edilmektedir. Özellikle toplumun yoksunluktan korunması amacıyla sosyal koruma sistemleri ortaya çıkmıştır. Ayrıca halkın refahının ve güvenliğinin sağlanması ve iyi bir hayat sürdürebilmelerini sağlama gibi amaçları bulunmaktadır (Garcia ve Gruat, 2003: 1).

Sosyal koruma bir taraftan kişilere sosyal ve ekonomik güvence sağlarken diğer taraftan da sosyal adalet ve uyumu ilerletme doğrultusunda öncü bir rol oynamaktadır. Bu nedenle sosyal koruma yoksullukla mücadele edilmesi doğrultusunda oldukça önemli bir sosyal gösterge olmaktadır. Özellikle sosyal koruma harcamaları, kişileri belirli risklerden korumak ve bu risklerin olduğu durumlarda ihtiyacı karşılamak amacıyla çeşitli sosyal korumayı sağlayıcı harcamalardan oluşur. Bunlar içerisinde hastalık-sağlık, yaşlılık, işsizlik ve sosyal yardım gibi harcamalar sayılabilir.

Sosyal koruma harcamaları içerisinde önemli bir yeri bulunan sosyal yardımlar ise iktisadi ve sosyal bakımdan korunmaya muhtaç kişilere kendilerinin herhangi bir katkıda bulunmaları beklenmeksizin insani veya sosyal amaçlarla sağlanan maddi desteklerdir. Ayrıca sosyal yardımlar karşılık söz konusu olmadan ihtiyaç içindeki fertlere devlet veya gönüllü kuruluşlar tarafından yapılan yardımlar şeklinde tanımlanmaktadır (Erdem, 2010: 47-48).

Toplumun kamusal önlemler aracılığıyla bireylere sağladığı yardımlar olarak da belirtilen sosyal korumaya yönelik yardımlar bireylere sosyal güvence sağlayarak temel ihtiyaçların karşılanmasına yardımcı olurken diğer taraftan da insanların hayat kalitesini arttırmada etkili sosyal politika aracıdır. Bu kapsamda aşağıda öncelikle Türkiye ile bazı OECD ülkelerinde kişi başına düşen sosyal koruma harcamalarına ilişkin verilere değinilmiş daha sonrasında ise hanelere yapılan sosyal yardım harcamalarına ilişkin değerler incelenmiştir.

Şekil 2. Türkiye ve Bazı OECD Ülkelerinde Kişi Başına Düşen Sosyal Koruma Harcamaları (Kişi Başına Satın Alma Gücü Standardı PPS)

Kaynak: <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tps00100/default/table/> (Erişim Tarihi: 25/04/2021).

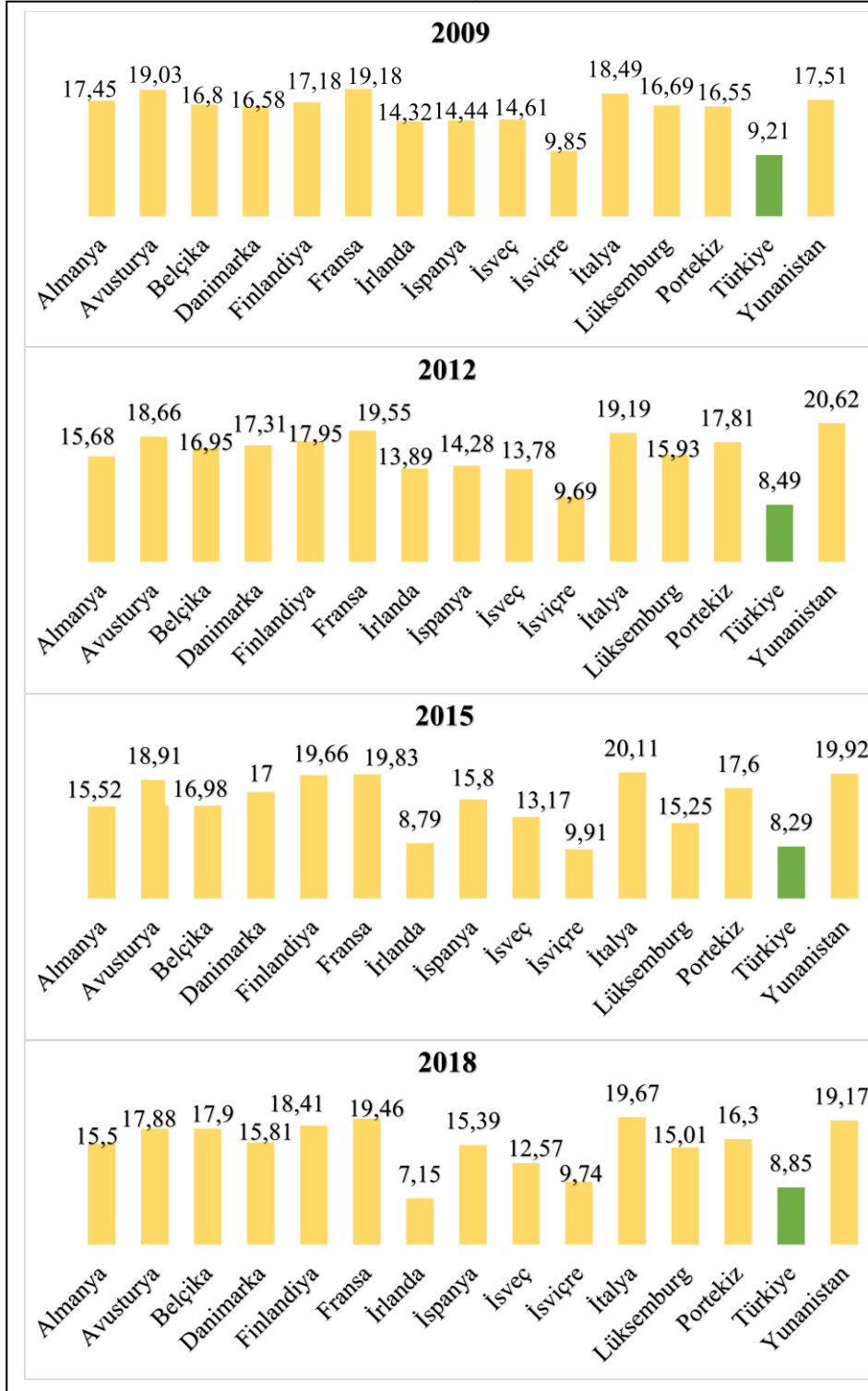
Şekil 2'de Türkiye ve bazı OECD ülkelerinde gerçekleşen kişi başına düşen sosyal koruma harcamalarına ilişkin göstergeler verilmiştir. 2009 ile 2018 yıllarına ait kişi başı sosyal koruma harcama verilerine göre, 2009 yılı için kişi başına sosyal koruma harcaması en fazla Lüksemburg'da gerçekleşirken, Türkiye'de ise 1.55 PPS olarak gerçekleşmiştir. 2015 yılına gelindiğinde ise OECD ülkeleri arasında en fazla sosyal koruma harcaması yapan ülkeler Lüksemburg, İsviçre ve Danimarka olmuşlardır. 2018 yılında da benzer şekilde en fazla sosyal koruma harcaması yapan ülke Lüksemburg olurken Türkiye ise diğer OECD ülkelerinin gerisinde kalmıştır.

Sosyal korumanın temel düşüncesi, devletin vatandaşlarını koruma amaçlı gerçekleştirdiği faaliyetler bütünüdür. Esas olarak toplumsal açıdan, eşitsizlikleri en aza indiren beşeri sermaye artışı mümkün kılan bir anlayıştır. Ayrıca sağlıklı, üretken ve güvenceli işgücünü tehdit eden riskleri hafifleterek ya da ortadan kaldırarak, uzun dönemde büyümeye ve kalkınmaya katkı sağlayacak beşeri sermaye birikiminin geliştirilmesine yol açmaktadır.

Esas olarak sosyal yardım sosyal güvenlik sisteminde oluşan boşlukları dolduran sosyal güvenliğin en önemli öğelerinden birisi olmaktadır. Kişiler sosyal yardımlarla sosyal hukuk kapsamına alınmaktadır. Bu kapsam içine girerek yardımı hak etme şartları ülkeden ülkeye çeşitlilik göstermektedir. Fakat çoğunlukla diğer sistemlerde kapsam dışında kaldığı durumlarda değişik şekilde gerçekleşmektedir. Çoğunlukla sosyal yardımdan yararlanan bireyler, işsizlik, hastalık ve çeşitli emeklilik ödeneklerine sahip olmayan kişiler olmaktadır (Grev, 2014: 35).

Bir ülkedeki sosyal koruma tedbirleri, genellikle sosyal yardım ya da sosyal refah programları olarak adlandırılan ve çoğunlukla katkıya dayalı olmayan sosyal güvenceye dayalı sosyal yardımlardan oluşmaktadır. Aşağıda bu kapsamda Türkiye ve OECD ülkelerinde hanelere yapılan sosyal yardımlara ait veriler incelenmiştir.

Şekil 3. Türkiye ve Bazı OECD Ülkelerinde Hanelere Yapılan Sosyal Yardımlar³ (GSYH'nin Yüzdesi)

Kaynak: <https://data.oecd.org/social-exp/social-benefits/> (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

³ OECD veri tabanına göre hane halkına sağlanan sosyal yardımlar iki ayrı kategoriye ayrılır: aynı sosyal transferler dışındaki sosyal yardımlar ve aynı sosyal transferler. İlk transferler tipik olarak nakittir ve bu nedenle hanelerin nakdi diğer gelirlerden ayırt edilemeyecek şekilde kullanmalarına izin verirken, aynı transferler her zaman belirli mal veya hizmetlerin (ağırlıklı olarak sağlık ve eğitim) sağlanmasıyla ilgili göstergelerden oluşur.

Devletlerin sosyal nitelikteki harcamaları yalnızca sosyal harcamalarla sınırlı değildir. Bunun yanı sıra kamu yararı amacı taşıyan hizmetlere yönelik diğer sosyal nitelikteki harcamaları da kapsar. Bu kapsamda şekil 3'de verilen Türkiye ve bazı OECD ülkeleri için 2009-2018 yılları arasındaki hanelere yapılan sosyal yardımların GSYH oranları verilmiştir. 2009 yılı için en fazla hane başına sosyal yardım yapan OECD ülkesi yüzde 19,8 ile Fransa olurken, en az hane başına sosyal yardımın yapıldığı ülke ise yüzde 9,21 ile Türkiye olmuştur. 2018 yılı değerlendirildiğinde ise en az hane başına sosyal yardımı yapan OECD ülkesi İrlanda olurken en fazla hane başına yardımı gerçekleştiren ülke ise İtalya olmuştur. Türkiye'de ise hane başına yapılan yardım yüzdesi % 8,85 olarak gerçekleşmiştir.

Çağdaş toplumlarda devletin en önemli görevlerinden biri, herkese sosyal güvenlik sağlanmasıdır. Yapılan sosyal yardımlar toplumun refahını artırmayı sağladığı ve daha güvende yaşayabilmeleri doğrultusunda önemli olduğu için ülkeler sosyal yardımlara önem vermişlerdir. Sosyal güvenlik, hane halklarına yapılan yardımlar yanında sosyal yardımlarla da bireylere gelir desteği vermektedir. Bu bağlamda karşılaşılan birtakım işsizlik, yaşlılık, hastalık gibi nedenlerle geçimleri için yeterli geliri olmayanlara yapılan yardımlar refah devletinin sosyal niteliği olarak değerlendirilmektedir.

Sosyal devlet anlayışı ile beraber artan sosyal harcamalar, kamu harcamaları içerisinde önemli bir paya sahip olmuştur. Günümüz dünyasının devlet anlayışı, çocukların, yaşlıların, ihtiyaç sahibi ve hastaların mevcut ihtiyaçlarına kayıtsız kalınmayacağı görüşünü benimsemektedir. Bu nedenle asgari düzeyde de olsa ortaya çıkabilecek olumsuzlukları gidermek üzere sosyal güvenlik önlemlerine ihtiyaç duyulmaktadır. Bu kapsamda aşağıda sosyal koruma harcamaları içerisinde sosyal yardım harcamalarına ait veriler incelenecektir.

Tablo 4. Türkiye ve Bazı OECD Ülkelerinde Sosyal Koruma Harcamaları İçerisinde Sosyal Yardım⁴ Harcamaları

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Almanya	95.57	95.55	95.57	95.63	95.59	95.64	95.75	95.84	95.82	95.78	---
Avusturya	97.01	97.18	97.30	97.29	97.25	97.22	97.36	97.41	97.20	97.38	97.49
Belçika	95.05	95.00	95.56	95.57	95.88	95.86	95.79	94.82	94.46	95.15	---
Danimarka	96.57	96.53	97.03	96.36	95.75	95.97	95.83	95.70	95.76	95.82	---
Finlandiya	96.95	97.09	97.30	97.35	97.45	97.40	97.50	98.28	98.33	98.30	98.28
Fransa	93.28	93.34	93.43	92.92	93.14	93.07	93.24	93.35	93.14	93.23	---
İrlanda	96.42	96.72	96.06	95.92	96.37	96.20	96.03	95.74	95.80	95.79	95.96
İspanya	98.00	98.12	98.18	98.08	97.97	97.58	98.20	98.68	98.77	98.82	98.92
İsveç	98.02	98.18	98.09	98.10	98.06	98.10	98.08	98.01	98.06	98.00	98.05
İsviçre	92.47	92.46	90.55	90.76	90.27	89.69	90.47	90.85	91.69	92.17	93.39
İtalya	95.51	95.46	95.80	95.82	95.76	96.13	96.28	96.35	96.24	96.40	96.60
Lüksemburg	98.21	98.28	98.23	98.36	98.36	98.37	98.46	98.46	98.35	98.41	95.09
Portekiz	95.16	94.96	94.51	94.11	94.56	94.38	94.86	96.18	95.56	95.69	96.25
Türkiye	98.31	98.49	98.51	98.49	98.48	98.19	98.25	98.16	98.29	98.14	98.51
Yunanistan	98.12	98.18	98.08	97.97	97.58	98.20	98.68	98.77	98.82	98.92	---

Kaynak: <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tps00102/default/table/> (Erişim Tarihi: 25.04.2021).

Yukarıda tablo 4' de Türkiye ile bazı OECD ülkeleri açısından sosyal koruma harcamaları içerisinde yapılan sosyal yardım harcamaları verilmiştir. Sosyal koruma harcamaları içerisinde yapılan sosyal yardım rakamları değerlendirildiğinde 2008 yılı için en fazla yardımı gerçekleştiren ülke Türkiye olurken, diğer OECD ülkelerinde de benzer oranlar görülmüştür. 2018 yılında OECD ülkelerinin birçoğunda pek fazla değişiklik yaşanmamış ve yine bu oran %95-98 bantlarında seyretmiştir.

Sosyal yardımların temel amacı bir takım sosyo-ekonomik risklere karşı halkı korumak ve kişilerin hayatlarını devam ettirebilmeleri doğrultusunda yaşanılabilir bir ortam oluşturmaktır. Gelirin yeniden dağıtımı ve yoksulluğun azaltılması doğrultusunda sosyal yardımlara başvurulur. Bu kapsamda sosyal harcamalar kapsamında bulunan sosyal yardımlarla sosyal bütünleşme sağlanarak ülkenin büyüme ve gelişimine katkı sağlanmaktadır. Sosyal devlet toplum üyelerinin çalışmak isteyenlerine iş bulmak ve çalışamayanlara yardımda bulunmak ve sağlık hizmetlerinin karşılanması doğrultusunda çeşitli sosyal güvenlik önlemleri ve harcamalarında bulunmuştur. Sosyal devletin görev alanı son derece geniştir. Sosyal güvenlik, sağlık, eğitim, sosyal refah hizmetlerini sağlama gibi amaçları bulunmaktadır. Bu konuda yapılan harcamalar sosyal nitelikte olmanın önemli bir göstergesi olmaktadır.

⁴ Eurostat veri tabanında yer alan sosyal koruma harcamaları sosyal yardımlar, yönetim maliyetleri, çeşitli harcamalardan oluşan diğer harcamaları kapsar. Sosyal koruma içerisindeki sosyal yardım harcamaları ise hanelere ve bireylere sağlanan nakdi veya aynı transferlerden oluşur.

4.1.3. Bazı OECD Ülkeleri ile Türkiye'de Gerçekleşen Sağlık Harcamaları Göstergeleri

İnsanlar karşılaşılabilecekleri bir takım risklerin önlenmesine ya da karşılaştıkları risklerin zararlı sonuçlarını giderilmesini hedeflemişlerdir. Bu süreçte; bazı tehlike ve riskler önceden tahmin edilmiş fakat bazılarına karşı hazırlıksız yakalanan insanlar, zor durumla karşı karşıya kalmışlar ve bir takım önlemler almışlardır. Alınan bu önlemler ile toplumların gelişmesini sağlamak ve bunu gerçekleştirebilmek için çeşitli harcamalarda bulunulmuştur. Sağlık hizmetleri ve bu kapsamda alınan sağlık harcamaları ise sosyal göstergeler içerisinde oldukça önemli bir yer edinmiştir. Günümüzde sosyal güvenlik sağlık harcamalarının karşılanmasında önemli bir yere sahiptir (Tepekule, 2008: 3).

Sağlık hizmetleri, insanların sağlıklarını korumak, onları hasta olduklarında tedavi altına almak, tedavi sonrasında iyileşemeyen, sakat kalanların birilerine bağımlı kalmadan yaşamlarını sürdürmesi ve toplumu oluşturan bireylerin sağlık seviyesini arttırmak maksadıyla yapılmış olan planlı çalışmalara denilmektedir. Amacı, tanımında belirtildiği üzere; çevresel olarak sağlıklı bir ortam hazırlamak, vatandaşlara sağlık hizmetlerini eşit ölçüde ve kaliteli olarak verilmesini sağlamaktır (Özen, 2019: 2-3). Toplumların sağlıklı bireylere sahip olması, gelişim açısından en önemli konu olduğu için, bireylere maksimum sağlık hizmet sunumu devletler tarafından planlanması gereken en önemli politika olmalıdır. Bireyler, doğumdan ölüme kadar olan süreçte sağlık hizmetleri alma ihtiyacındadırlar. Bu hizmetler devletlerin kısıtlama getiremeyecekleri ciddi bir maliyeti oluşturmaktadır (Balkanlı, 2017: 60).

Sağlık sistemi ile gerçekleşen temel ilke ise toplumun hayat standardının kalitesini yükseltmek ve bunun için sosyal ve kültürel yaşama müdahale edilmesini sağlamaktır. Bu doğrultuda etkin bir sağlık hizmeti için kolay erişimi olan nitelikli ve etkin bir sağlık yapısının oluşması için önemli reformlar gerçekleştirilmektedir.

Buna karşın sağlık konusunda hizmetlerin aksamasına neden olan birtakım sorunlar yaşanmaktadır. Yaşanılan bu sorunlar özellikle yaşlı nüfusta görülen artış ile beraber sağlık hizmetlerine duyulan ihtiyacın artması ve yeni tedavi yöntemlerinin uygulanmasına yardımcı olacak teknolojilerin yaygınlaşması sağlık alanında yapılan kaynaklar üzerindeki baskıyı arttırmaktadır. Nitekim sağlık alanında oluşan bu baskının ortadan kalkması ve sorunların giderilmesi için sağlık hizmetinde yapılan bazı

iyileştirmeler ve revizyonlar sağlık harcamalarına olan ilgiyi tekrar artırmıştır. Bu kapsamda sağlık hizmetinin niteliği ve erişilebilirliği giderek artarken, buna karşılık olarak sağlık maliyetleri de ciddi boyutlarda artmıştır. Kısacası, sağlık hizmetinde nitelik ile maliyet arasında denge kurularak sürdürülebilir bir sağlık sistemi kurulması hedeflenmiştir (Banoob, 1994: 329).

Yapılan sağlık harcamalarında öncelik olarak refahın tüm topluma sunulması, sağlıklı ve huzurlu bir ortamın oluşması için yapılan sağlık hizmetlerinin iyi ve yerinde işlemesi gerekir. Bunun içinde yeterli düzeyde bir finansman kaynağına ihtiyaç duyulmaktadır. Bu noktada sağlık harcamalarının GSYH'den aldığı pay konusunda oldukça önemli bir faktör olmaktadır. Bu doğrultuda aşağıdaki tabloda kişi başına yapılan sağlık harcamaları ile sağlık harcamalarının GSYH içindeki payı gösterilmiştir.

Tablo 5. Türkiye ve Bazı OECD Ülkelerinde Kişi Başına Yapılan Sağlık Harcamaları (ABD Doları Cinsinden)

	2000	2006	2012	2018
Almanya	2.894	3.546	4.742	6.223
Avusturya	2.802	3.632	4.588	5.538
Belçika	2.297	3.204	4.244	5.103
Danimarka	2.344	3.286	4.315	5.294
Finlandiya	1.876	2.750	3.786	4.331
Fransa	2.686	3.444	4.305	5.154
İrlanda	1.828	3.202	4.373	4.911
İspanya	1.523	2.186	2.345	3.097
İsveç	2.195	2.392	2.729	3.429
İsviçre	3.324	4.231	5.565	7.279
İtalya	2.029	2.660	3.071	3.484
Lüksemburg	3.409	5.150	4.424	5.216
Portekiz	1.599	2.186	2.345	3.097
Türkiye	431.8	677.7	894.7	1.223
Yunanistan	1.417	2.301	2.145	2.265
OECD Ort.	2.220	3.010	3.514	10.637

Kaynak: <https://data.oecd.org/healthres/health-spending.htm/> (Erişim Tarihi: 30.04.2021).

Bir başka sosyal nitelikteki harcamalardan olan sağlık harcamaları ise kişilerin yaşam kalitelerini ve verimliliklerini artırmak amacı ile gerçekleştirilen sosyal nitelikteki harcamaların önemli bir bileşeni konumundadır. Bu doğrultuda Tablo 5'de 2000 ile 2018 yılları arasında gerçekleşen kişi başı sağlık harcamalarının değerleri hem Türkiye hem de OECD ülkeleri açısından karşılaştırılarak verilmiştir. Tabloya göre 2000 yılında gerçekleşen en fazla sağlık harcaması Lüksemburg'da görülürken, buna karşın Türkiye'de ise 431.8 dolar ile en az sağlık harcaması gerçekleşmiştir. Ayrıca OECD ortalaması ise 2.220 dolar olarak gerçekleşmiştir. 2018 yılına gelindiğinde ise en fazla sağlık harcamasının görüldüğü ülkeler Almanya, Avusturya ve Danimarka

olmuşlar, Türkiye ise yine diğer yıllarda olduğu gibi diğer OECD ülkelerinin gerisinde kalmıştır.

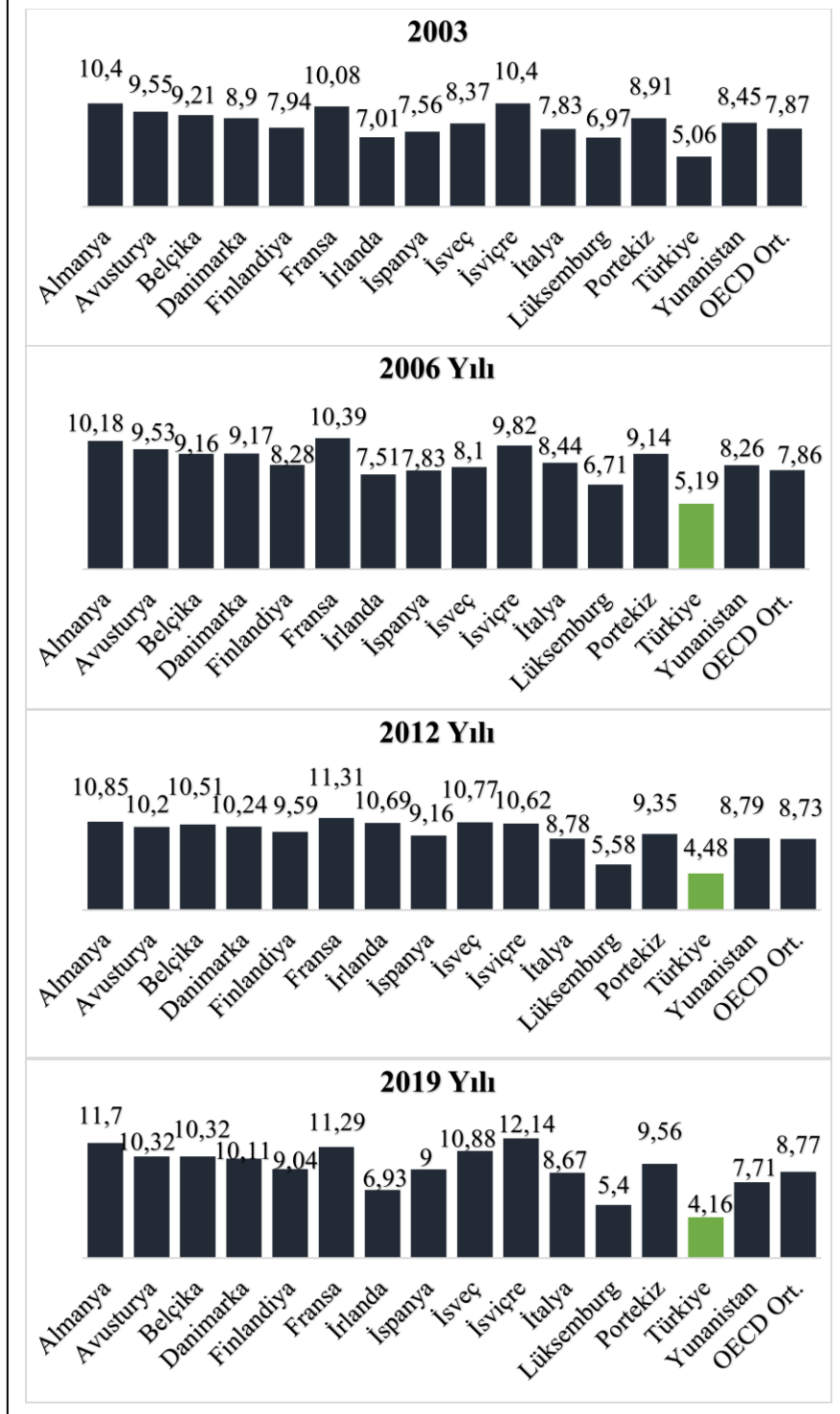
Refah devletinin önemli çalışma alanlarından biri de sağlık hizmetlerine yapılan harcamalardır. Sağlık harcamaları OECD ülkelerinin ekonomileri içerisinde artan bir paya sahiptir. Çoğu gelişmekte olan ülke sağlık hizmetleri finansmanının yetersizliği veya kaynak tahsisinin gerek sektör bazında gerekse sağlık sektörünün kendi içinde yaşanan problemleri önemsememektedir. Kaynak ihtiyacı veya kaynak yetersizliği; artan ihtiyaçların, diğer taraftan da artan nüfusun bir sonucu olmaktadır.

Dünyanın birçok ülkesinde birtakım hizmetlere yönelik olarak elde edilen kaynaklar sağlık harcamalarına aktarılmaktadır. Yapılan bu aktarımlar ise sağlık harcamalarında artışa yol açmaktadır. Bilhassa sosyal açıdan fayda sağlayabilmek ve kalkınabilmek için sağlık harcamalarının artırılması bir çeşit gelişmişlik ölçütü olarak değerlendirilebilir. Ülkeler gerek ekonomik açıdan gerekse halkın sağlığının korunması açısından sağlık harcamalarına önemli ölçüde pay ayırmışlardır. Sağlık harcamalarından özellikle kişi başına düşen sağlık harcamalarında görülen yükseklik durumunda ülkelerin gelişmişliği ile refahlarının ölçütleri arasında sıkı bir bağlantı bulunmaktadır. Aynı zamanda sağlığa yapılan harcamalar toplumların verimliliklerini artırmakta ve sağlıklı bir nüfus olarak karşımıza çıkmaktadır.

Günümüzde refah devleti krizindeki tartışmalarında öne çıkan en önemli sorun yükselmiş olan sağlık harcamaları olmuştur. Son 30 yılda belirgin bir şekilde artış gösteren ekonomideki baskılar; hükümetleri ek kaynak bulma noktasına yönlendirmektedir. Özellikle yaşlı nüfusun artmasıyla beraber demografik yapılar değişmiş; teknoloji ve ilaç biliminin gelişmesiyle maliyetlerde yükselmiştir (Kitapçı, 2007: 130).

Sağlık hizmetleri kişilerin hayat kalitesini artırması yönüyle nitelikli önemli bir unsur olarak kabul edilmektedir. Nitekim sunulan sağlık hizmetleri bireysel faydanın ötesinde topluma da fayda sağladığından devletin bu hizmetlerin üretilmesinde aktif bir şekilde görev alması kaçınılmazdır. Bu nedenle sağlık harcamalarının kamu harcamaları içerisinde oldukça önemli bir yeri bulunmaktadır. Kullanılan bu ölçütler ise sağlık harcamalarının miktar bakımından GSYH içindeki payı ile beraber yapılan harcamaların ne tür hizmetlere ayrıldığı açısından oldukça önemli olmaktadır. Bu kapsamda sağlık harcamalarının GSYH oranları ise aşağıda incelenmiştir.

Şekil 4. Türkiye ve Bazı OECD Ülkelerinde Sağlık Harcamalarının GSYH Oranları (%)

Kaynak: <https://data.oecd.org/healthres/health-spending.htm/> (Erişim Tarihi: 30.04.2021).

Şekil 4'de Türkiye ve bazı OECD ülkeleri açısından sağlık harcamalarının GSYH oranları verilmiştir. Sağlık harcamalarının GSYH 'sına ilişkin olarak verilen değerler doğrultusunda 2003 yılında bu oran Türkiye'de % 5,06 olarak gerçekleşirken, Almanya ve İsviçre ise % 10,4 oranı ile en fazla pay ayıran ülkeler olmuştur. 2003

yılından 2019 yılına kadar birçok OECD ülkesinin sağlık harcamalarının GSYH oranlarında artış gözlemlenirken Türkiye'nin sağlık harcaması paylarında pek fazla değişiklik yaşanmamış yüzde 4 civarlarında seyretmiştir.

Sağlık harcamalarında yaşanan artışların sebebi olarak, sağlık hizmetinin yaygınlaşması, teknoloji alanında görülen yükseliş ve halkın beklentilerinin artması gibi konular gösterilebilir. Ayrıca bu alanda yapılan harcamaların değerlendirmesi kapsamında harcamanın miktarı, kaynakları ile kaynakların nerelerde kullanılacağına dair yapılan ölçütler de önemli olmaktadır. Aşağıda Türkiye ve bazı OECD ülkelerinde kamu sağlık harcamalarının toplam sağlık harcamaları içindeki payı verilmiştir.

Tablo 6. Türkiye ve Bazı OECD Ülkelerinde Kamu Sağlık Harcamalarının Toplam Sağlık Harcamaları İçindeki Payı (%)

Ülkeler	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Almanya	83,2	83,2	83,1	83,0	83,8	84,2	84,2	84,4	84,5	84,6	85,0
Avusturya	75,1	74,6	74,6	74,7	74,0	74,0	74,1	74,0	74,0	74,7	75,2
Belçika	76,1	76,1	76,0	76,5	76,1	75,8	75,8	76,1	76,0	75,8	76,0
Danimarka	84,5	83,9	83,6	84,0	84,3	84,2	84,2	84,1	84,0	83,9	83,8
Finlandiya	77,3	76,8	77,3	77,9	77,7	77,7	77,0	76,2	76,4	76,9	77,2
Fransa	76,5	76,3	76,0	76,1	76,3	76,5	76,6	83,1	83,3	83,6	83,7
İrlanda	77,1	76,2	72,3	72,1	71,2	71,0	72,0	72,4	72,8	73,9	74,3
İspanya	75,1	74,4	73,5	72,1	71,0	70,3	71,3	71,6	70,7	70,4	70,8
İsveç	82,5	82,4	84,4	84,2	84,0	84,0	84,1	84,4	84,8	85,1	85,2
İsviçre	64,1	64,3	64,8	66,2	67,0	66,1	66,2	65,5	65,9	64,4	64,5
İtalya	78,3	78,5	77,0	75,9	75,8	75,4	74,4	74,4	73,7	73,9	74,1
Lüksemburg	85,7	84,9	83,2	82,8	83,1	83,5	83,7	83,6	84,0	84,1	84,5
Portekiz	69,9	69,8	67,7	65,6	66,9	66,1	66,2	61,5	61,1	61,5	61,2
Türkiye	80,5	78,0	79,1	79,2	78,4	77,6	78,1	78,4	77,7	77,4	78,3
Yunanistan	68,3	68,9	65,7	66,1	61,7	57,7	57,6	60,7	60,5	58,7	59,2
OECD Ort.	73,5	73,3	73,2	72,7	72,6	73,4	73,5	73,5	75,3	73,8	72,4

Kaynak: OECD Health Statistics (2020) (Erişim Tarihi:14.06.2021).

Tablo 6'da 2009 ile 2019 yılları arasında Türkiye ve bazı OECD ülkelerinde gerçekleşen kamu sağlık harcamalarının toplam sağlık harcamaları içindeki payı verilmiştir. 2009 yılı açısından en fazla oranın görüldüğü ülke % 85,7 ile Lüksemburg olurken, Türkiye ise en fazla pay ayıran 5.ülke olmuş ve OECD ortalamasının üstünde bir rakam gerçekleştirmiştir. 2018 yılına bakıldığında OECD ülkeleri içerisinde en yüksek orana sahip olan ülkeler ise İsveç, Almanya ve Lüksemburg olmuştur. Ayrıca OECD ortalaması payı ise % 73,8 olarak gerçekleşmiştir. 2019 yılında ise kamu sağlık harcamalarının toplam sağlık harcamaları içerisindeki payı olarak en az orana sahip olan ülke Yunanistan olurken, Türkiye'de ise bu oran %78,3 olarak görülmüştür.

Sosyal devlet olmanın en önemli göstergelerinden olan sağlık harcamaları dışında önemli olan harcamalardan birisi de eğitim harcamalarıdır. Bir ülkede kalkınmak adına halkın her kesimine ulaşan bir eğitim sistemi ile eğitim almış bir

nüfusun olması gerekir. Sosyal refah devleti açısından üstlenilen sorumluluk gereği sosyal ve beşeri sermayenin artırılması doğrultusunda eğitim harcamalarına gerek duyulmaktadır. Ayrıca eğitim harcamaları ile fırsat eşitsizliğinin ortadan kaldırılarak herkesin aynı şekilde eğitimden yararlanması amaçlanır. Bu amaçla eğitim harcamaları göstergelerine değinilecektir.

4.1.4. Bazı OECD Ülkeleri ile Türkiye'nin Eğitim Harcamaları Göstergeleri

Toplumun en temel yapı taşlarından birisi olan eğitim diğer tüm hizmetlerden önce gelmektedir. Eğitim harcamaları refah harcamaları kapsamında özellikle oluşan sosyal farkların azaltılması açısından sosyal harcamalar içerisine dâhil edilmiştir. Dolayısıyla sosyal refah devleti eğitim alanında bir takım sorumluluklar üstlenmiştir. Bu sorumluluklar arasında insan gücünü geliştirme, sosyal eşitliği sağlama, eğitimde kalite ile etkinliği artırma ve ulusal amaçları geliştirme sayılabilir. Ayrıca eğitim toplumda uyum sağlama, mesleki beceriyi geliştirme gibi amaçların gerektirdiği bilgi, beceri ve alışkanlıkların kazandırılmasını kapsamı içine almaktadır (Little vd., 1982: 26). Bunun için eğitim sosyal refahı sağlama noktasında birtakım görev ve sorumluluklar üstlenmiştir. Bu kapsamda eğitim hakkında herkesin ücretsiz bir şekilde yararlanması ve zorunlu olması gibi sorumluluklarla herkesin eğitimden eşit olarak yararlanması amaçlanmıştır (Levin, 1975: 303). Özellikle zorunlu eğitimin ücretsiz olması alınan yükseköğretimin toplumun birçok kesimine erişilmesinin sağlanması gibi amaç ve hedefleri bulunmaktadır. Toplumda fırsat eşitsizliklerinin giderilmesi ile bireyin hem kendine hem de topluma yararlı bireyler olabilmesi adına eğitim harcamaları gerekli olmuştur.

Aynı zamanda eğitim bireyin ve toplumun gelişmesi doğrultusunda bireyin toplumsal ve ekonomik yaşama hakkaniyetli bir şekilde katılmasını sağlayan ve ekonomik açıdan da kalkınmayı destekleyen önemli bir hizmet alanıdır. Ayrıca kültürel değerlerin korunup geliştirilmesi ve gelecek nesillere aktarılmasını sağlayan vazgeçilmez çok önemli bir sosyal hizmet halini aldığı apaçık ortadadır.

Kısacası eğitimin yaymış olduğu faydaları sıralamak gerekirse, öncelikli olarak eğitim hizmetinden yararlanan kişilerin yararlanmayanlara göre daha fazla gelir artışına sahip olacağı ve bu durumun ise toplumsal geliri artıracacağı yargısına varılmaktadır. Diğer bir eğitimin pozitif yönü olarak sosyal refah hizmetleri açısından sorumluluk duygusu oluşturması özellikleri sayılabilmektedir (Blaug, 1972: 108). Dolayısıyla

günümüzde eğitim, ekonomik başarının altında yatan nedenlerden biri olarak görülmektedir. Son yıllarda artan global ekonomik rekabet, ekonomik kalkınmada rekabet üstünlüğünün önemini ortaya çıkarırken, bu gelişmeler toplumları eğitim üzerine yoğunlaşmaya itmiştir. Dünya üzerindeki gelişen ekonomilerde en fazla başarılı olan ülkeler, işgücü ihtiyaçları doğrultusunda eğitilmiş olanlardır (Baykal, 2006: 101).

Ekonomik büyümenin sağlanması adına yapılan eğitim harcamaları bireysel faydanın yanı sıra toplumsal olarak fayda sağladığı için sosyal harcamalar içerisinde önemli bir paya sahiptir. Vatandaşların gelişmelerini sağlayan temel göstergelerdendir ve kişilerin işgücüne katılımlarını sağlamada önemi vardır. Küreselleşmenin özellikle ekonomi ve kalkınmaya etkileri, bilim ve teknolojiye giderek hızlanan gelişmeler, bu değişimlere ayak uydurabilmek için organizasyonların yenilemeleri gibi birbirini etkileyen ve kuvvetlendiren faktörler, bilginin dolayısıyla da eğitimin önemini her geçen gün artırmaktadır. Eğitim ülke ekonomisinin büyümesinden, bireylerin refah seviyesinin yükselmesine kadar birçok konuda ilerlemeler kaydedilmesinde etkileyici temel faktördür. Eğitim hizmeti bireylerin sosyolojik ve iktisadi açıdan düzeni devam ettirmek adına oldukça önemlidir. Kamu hizmeti olan eğitim ve bu hizmet için ayrılan kamusal kaynaklar, kamu sektörünün en önemli sosyal harcamalarındandır. Aşağıda ise öncelikle öğrenci başına yapılan harcamalar verilmiştir.

Tablo 7. Türkiye ve Bazı OECD Ülkelerinde Öğrenci Başına Yapılan Harcama (GSYH'nin satın alma gücü paritesi kullanılarak hesaplanan eşdeğer ABD Doları Cinsinden)

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Almanya	10.904	11.363	11.545	12.063	10.689	10.964	11.822
Avusturya	13.116	13.189	14.361	14.549	13.688	14.345	14.632
Belçika	11.585	12.135	12.407	12.796	11.812	12.233	12.954
Danimarka	12.136	---	12.294	12.785	---	---	11.396
Finlandiya	10.905	11.030	11.221	11.381	10.098	10.099	10.082
Fransa	10.954	10.450	10.907	11.184	10.049	10.352	11.020
İrlanda	10.857	10.740	10.065	10.030	8.852	9.034	10.386
İspanya	9.454	9.040	8.755	8.752	8.432	8.772	9.360
İsveç	12.426	12.742	13.072	13.219	11.093	11.480	12.271
İsviçre	16.090	17.485	19.052	17.436	---	---	---
İtalya	8.790	8.744	9.238	9.317	8.539	8.507	9.655
Lüksemburg	---	22.545	21.320	24.045	21.943	20.323	22.053
Portekiz	7.741	7.952	9.218	8.516	8.331	8.885	9.696
Türkiye	3.240	3.514	4.482	4.259	4.312	5.276	5.227
Yunanistan	---	---	---	---	---	---	---

Kaynak: OECD, Education at a Glance: OECD Indicators/ (Erişim Tarihi: 02.06.2021).

Tablo 7' de öğrenci başına yapılan harcama verileri incelenmiştir. Yapılan en az eğitim harcaması 2011 yılında 3.240 dolar ile Türkiye'de görülürken, en fazla harcamayı 16.090 dolar ile İsviçre gerçekleştirmiştir. 2014 yılında ise ülkelerin birçoğunda öğrenci başına yapılan harcamalar da artış gerçekleşmiştir. 2017 yılı için ise Türkiye'de her bir

öğrenci başına yapılan eğitim harcaması 5.227 dolar iken bu oran OECD ülkeleri içerisinde Lüksemburg'da en yüksek düzeyde gerçekleşmiştir.

Sosyal refah devleti olarak halkın tamamını kapsayacak şekilde eğitime önem verilmekte ve daha fazla kaynak ayrılmaktadır. Yapılan eğitim hizmetleri ile gelir dağılımında iyileşme sağlanmakta ve sosyal açıdan barışın sağlanmasına yardımcı olma noktasında önemli işlevleri bulunmaktadır. Aynı zamanda kalkınmanın yaşanabilmesi doğrultusunda ülkelerin gelişmişlik seviyelerinin yükselmesine de destek olmaktadır. Ayrıca bu yönüyle eğitim hizmetinin halka sunulmasında devlet özel sektörü desteklemektedir (Bauer and Matthias, 2010: 5).

Aynı zamanda hem OECD ülkelerinin hem de Türkiye'nin eğitime yönelik olarak harcama yapmasının en temel sebebi olarak sosyal ve bireysel açıdan katkı sağlamak ve sosyal açıdan oluşan eşitsizliğin azaltılması söylenebilir. Bu kapsamda eğitime yapılan harcamaların ise GSYH 'sına ilişkin olarak elde edilen oranların ülkeler arasında farklı olduğu aynı zamanda da kamu ve özel kesimin istek ve tercihlerine göre şekillendiği söylenebilmektedir. Bu doğrultuda aşağıda toplam kamu harcamaları içerisinde eğitim harcamalarının oranı verilmiştir.

Tablo 8. Türkiye ile Bazı OECD Ülkelerinde Toplam Kamu Harcamaları İçinde Eğitim Harcamalarının Oranı

Ülkeler	1970	1980	1990	2000	2009
Almanya	9,4	9,7	---	9,9	---
Avusturya	11,7	11,2	10,6	11	11,35
Belçika	---	11,4	9,5	10,6	12,21
Danimarka	16,9	9,5	10,6	15,3	15,05
Finlandiya	14,8	10,3	11,4	12,13	---
Fransa	24,9	11	10,3	10,7	10,38
İrlanda	13,1	12,6	12,2	13,5	13,29
İspanya	---	---	10,1	11,2	10,84
İsveç	---	14,5	9,3	13,4	13,24
İsviçre	---	---	17,32	14,64	15,64
İtalya	11,9	10,5	9,6	10	9,05
Lüksemburg	14,8	14,9	---	---	---
Portekiz	---	15,8	---	12,7	11,6
Türkiye	12,4	12,3	11,1	9,4	---
Yunanistan	10	9,4	---	8,8	---
OECD Ort.	14,2	12,2	10,6	11,6	12,40

Kaynak: <https://data.worldbank.org/indicator/SE.XPD.TOTL/> (Erişim Tarihi: 25.05.2021).

Eğitim harcamalarının kamu sosyal harcamaları içerisine dâhil edilmesi özellikle gelişmiş ve gelişmekte olan refah devletleri arasındaki sosyal farklara ışık tutması açısından oldukça önemli bir göstergedir. Bu nedenle Tablo 8'de Türkiye ve bazı OECD ülkeleri için toplam kamu harcamaları içerisinde eğitim harcamalarının oranına bakıldığında 1970 yılında en fazla eğitim harcaması oranı % 24,9 ile Fransa'da

gerçekleşmiştir. Buna karşın en az eğitim harcaması oranı ise % 9,4 ile Almanya’da görülmüştür. 1990 yılında ise değerlemeye alınan OECD ülkeleri içerisinde Türkiye en fazla eğitime pay ayıran üçüncü ülke olmuştur. 2000 yılında OECD ortalaması payı % 11,6 olarak gerçekleşirken, 2009 yılında ise bu oran %12,40'a yükselmiştir. Ayrıca en fazla eğitim harcaması oranı 15,05 ile Danimarka’da görülmüştür.

Türkiye, Yunanistan gibi ülkelerde 2000 yılında 1990 yılına göre toplam kamu harcamaları içerisinde eğitim harcamalarına ayrılan payda düşüş eğiliminin yaşandığı gözlenmiştir. Bu durumun en temel sebebi olarak hiç kuşkusuz yaşanan ekonomik kriz ve bu krizin yol açtığı kamu açıkları gösterilebilir. Krizin olumsuz etkisini gidermek amacıyla eğitim harcamalarına önem verilmiş ve bu kapsamdaki harcamalarda artış yaşanmıştır. Ayrıca eğitim bütün ülkelerde bilgi toplumu haline gelebilmenin temel hedeflerinden birisi olmuştur. Birçok ülkede kamusal eğitim alanında yapılan harcamaların fazla olmasının sebebi olarak eğitim faaliyetinin ekonomik büyümenin ve iktisadi kalkınmanın belirleyicisi olduğu söylenebilir. Eğitimden elde edilen kamusal fayda özel faydadan daha yüksek olarak gerçekleşmektedir. Aşağıda ise Türkiye ve bazı OECD ülkelerinde eğitim düzeylerine göre yapılan harcamaların GSYH’ya oranı verilmiştir.

Tablo 9. Türkiye ve Bazı OECD Ülkelerinde Eğitim Düzeylerine Göre Yapılan Harcamaların GSYH’ya Oranı (%)

	İlkokul+ Ortaokul+ Lise Eğitim Düzeyi		Yükseköğretim		Tüm Eğitim Seviyeleri	
	2000	2016	2000	2016	2000	2016
Almanya	3.6	3.0	1.0	0.7	5.3	3.6
Avusturya	3.9	3.1	1.2	1.3	5.7	4.4
Belçika	3.6	4.3	1.3	1.0	5.5	5.2
Danimarka	4.2	---	1.6	---	6.7	---
Finlandiya	3.5	3.9	1.7	1.0	5.6	4.9
Fransa	4.3	3.7	1.1	1.0	6.1	4.7
İrlanda	3.0	2.7	1.5	0.6	4.6	3.2
İspanya	3.3	3.1	1.2	0.9	4.9	4.0
İsveç	4.4	3.8	1.7	0.7	6.5	4.5
İsviçre	4.3	---	1.2	---	5.7	---
İtalya	3.3	2.7	0.9	0.6	4.9	3.3
Lüksemburg	---	2.8	---	0.3	---	3.0
Portekiz	4.1	3.9	1.1	0.9	5.7	4.8
Türkiye	2.4	3.5	1.0	1.6	3.4	5.1
Yunanistan	3.0	---	0.9	---	4.0	---
OECD Ort.	3.6	3.5	1.7	1.1	5.9	4.5

Kaynak: <https://stats.oecd.org/>. OECD Education at Glance (2019), s. 286. (Erişim Tarihi: 02.06.2021).

Tablo 9’da Türkiye ve bazı OECD ülkelerinde eğitim düzeyleri açısından yapılan harcamaların GSYH oranları verilmiştir. 2000 yılında tüm eğitim düzeyleri açısından en

yüksek oran % 6.7 ile Danimarka'da gözlemlenirken Türkiye'de ise bu oran % 3.4 olarak gerçekleşmiştir. 2000 yılında OECD ortalaması payı tüm eğitim düzeyleri için % 5.9 olarak gerçekleşirken bu oran 2016 yılında % 4.5 seviyelerine kadar gerilemiştir. Ayrıca OECD ülkeleri arasından GSYH'dan yükseköğretim için en fazla pay ayıran ülkeler içerisinde Türkiye 6.sırada yer alırken buna karşın yüzde 3.6 ile Almanya en son sırada yer almıştır. Tüm eğitim düzeyleri açısından ise Türkiye eğitime en fazla pay ayıran ülkeler arasında yer alan üçüncü ülke olmuştur. Bu durumun sebebi olarak Türkiye'nin çok yüksek miktarda genç nüfusa sahip olması gösterilebilir.

Eğitim seviyesi yükseldikçe yapılan harcama oranlarında da bir artış yaşanmıştır. Özellikle yükseköğretim düzeyi ile eğitimde rekabetçi bir sistem içerisinde ihtiyaca duyarlı şekilde bilgi üretebilen üretilen bilgiyi de gerekli hizmet alanlarına dönüştürebilen bir eğitim modeli oluşmuştur. Eğitim hizmetlerinden yararlanmanın kişiler üzerinde oluşturduğu ilk ve en önemli etki hiç şüphesiz kişisel gelirin artışına olan katkısıdır. Bu katkı; daha fazla eğitim almış bireylerin daha az veya hiç eğitim almamış bireylere göre daha fazla gelir elde etmesi ile oluşan mali kazanç olarak da ifade edilebilir. Bu doğrultuda genel olarak eğitim ile özgüven duygusu ve bilimsel gelişmelere açık, teknoloji kullanımına yatkın ve üretken kişilerin yetiştirilmesi amaçlanmaktadır.

4.1.5. OECD Ülkeleri ve Türkiye'de İstihdam ile İşsizlik Yardımı Göstergeleri

Sosyal harcamalar birçok alanda etkili olduğu gibi istihdam sektöründe de etkilidir. Özellikle sosyal güvenlik harcamaları işgücü piyasasında kişilerin istihdamını kolaylaştırarak işsiz kalmalarına karşı gerçekleştirilen oldukça önemli bir göstergedir. Sosyal korumanın ve güvenliğin sağlanması çerçevesinde katkısı bulunan işgücü piyasası ise dezavantajlı kişilerin işgücüne dâhil edilmesini kolaylaştırmakta ve emeğin artışına yardımcı olmaktadır.

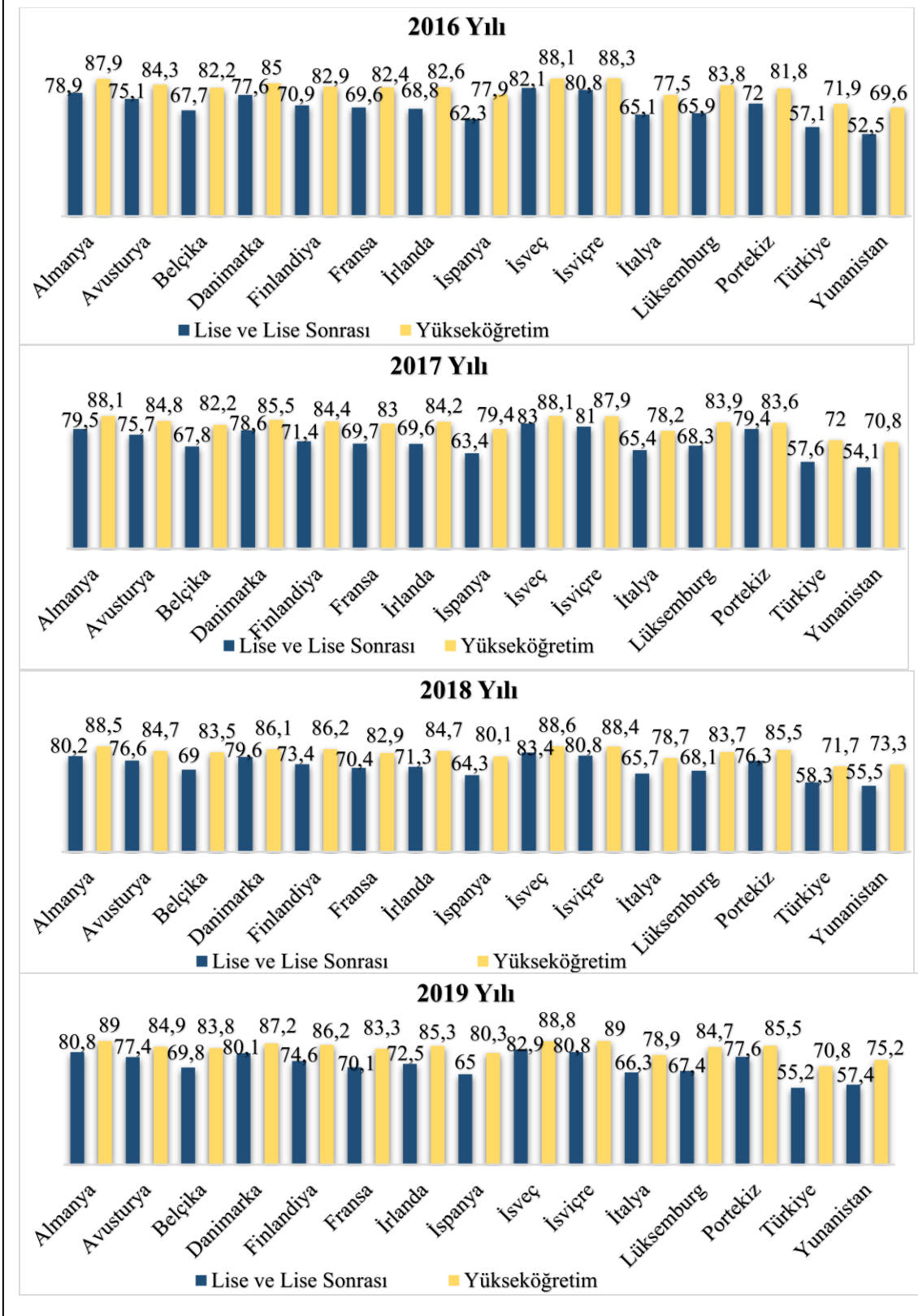
Günümüzde işsizlik ekonomilerin çözüm yaratılmasında en çok sorun yaşadıkları konuların başında gelmektedir. İşsizlik kavramını tanımlamak için bu kavramla bağı bulunan başka teknik kavram olan istihdamın izah edilmesinde fayda bulunmaktadır. İstihdam bir ekonomide tam gün olarak çalışan ve düzenli bir işe sahip olan yetişkin işçilerin toplam sayısal ifadesidir (Ayhan, 2008: 1-3).

Yaşanan hızlı nüfus artışıyla beraber oluşan ekonomik ve sosyal etkiler ise ilk olarak istihdamda oluşan sorun ve işsizlik olarak kendini göstermektedir. Buna karşın

istihdam harcamaları işgücü verimliliğini artırdığından dolayı sosyal harcamalar kapsamında yerini almıştır. İşgücünde yaşanan aksaklıklar toplumsal olarak sorun yaratan bir olguya sebebiyet veren kavram olan işsizliğin ortaya çıkmasına neden olmuştur (Erdem, 2010: 113).

İşsizlik modern anlamda sosyal güvenlik sisteminin en yeni ve en önemli unsurlarından biridir. İşsizlik riskine karşı sosyal sigorta yöntemi uygulanmıştır. Bireyler işsizlik durumunda uğrayacakları kazanç yoksunluğundan kurtulmak amacıyla, modern sosyal güvenlik sistemlerinde “işsizlik sigortası” uygulamalarına yer vermeye başlamıştır (Kılınç, 2005: 18-19) . Özellikle günümüzde yaşanan küresel kriz ve artan işsizlik oranları, tüm ülkelerde eğitim düzeyi düşük kitleleri daha olumsuz etkilemekte ve ülkeler için ciddi riskler oluşturmaktadır. Bu süreçte, ülke ekonomisinin ihtiyaçlarına yönelik olarak bilgi ve beceri düzeyini artırmayı amaçlayan eğitim ve bu kapsamda yapılan harcamalar önemli rol oynamaktadır. Bu kapsamda eğitim düzeylerine göre istihdam oranları ile işgücüne katılım oranlarına ait verilerle birlikte işsizlik harcamaları ve işsizlik yardımına yapılan harcamalara ilişkin verilere değinilecektir.

Şekil 5. Bazı OECD Ülkeleri ile Türkiye'de Eğitim Düzeylerine Göre İstihdam Oranları

Kaynak: <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do/> (Erişim Tarihi: 06.09.2020).

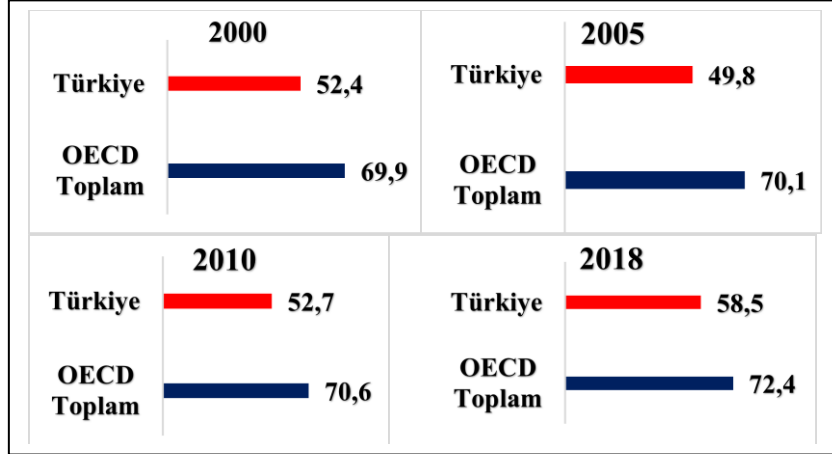
Şekil 5’de 2016-2019 dönemi açısından bazı OECD ülkeleri ile Türkiye’de eğitim düzeylerine göre istihdam oranlarına ait rakamsal veriler gösterilmiştir. 2016

yılında yükseköğretim düzeyinde en fazla istihdam oranına sahip OECD ülkesi % 88,3 oranı ile İsviçre olurken, Türkiye’de ise bu oran % 71,9 olarak gerçekleşmiştir. 2019 yılı değerlemeye alındığında lise ve lise sonrası açısından en fazla istihdam oranına sahip OECD ülkeleri olarak Almanya, İsviçre ve Danimarka sayılabilir. Türkiye’de ise bu oran % 55,2 olarak gerçekleşmiştir.

Eğitim hizmetine yönelik yapılan harcamaların kamu niteliği kazanması için kamu kaynaklı olması ve kamu yararı amacı taşıması gerekmektedir. Eğitim en yaygın ve en önemli kamu hizmetlerinden birisidir. Çünkü eğitim hizmetleri ve bu alanda yapılan harcamalar ile toplumsal fayda ön planda tutulmaktadır. Özellikle gelir dağılımında eşitliği sağlamak ve yoksulluğun kalıcı bir şekilde azaltılması kapsamında istihdam politikaları özellikle de işgücüne katılım oranları önemli bir yere sahiptir.

Ayrıca beşeri sermayenin ve işgücü verimliliğinin artırılmasında eğitim temel koşuldur. Bu nedenle ülkeler tam istihdamın sağlanması ve işgücünde verimliliğin artırılması noktasında işgücüne aktif olarak katılmaları gerekir. Dolayısıyla aktif olarak bulunan 15 yaş ile 64 yaş arasındaki nüfusun ekonomiye katılımı doğrultusunda işgücüne katılım oranları incelenmiştir.

Şekil 6. OECD Toplamı ile Türkiye'nin İşgücüne Katılım Oranları (15-64 Yaş)

Kaynak:<https://data.oecd.org/emp/labour-force-participation-rate.htm/> (Erişim Tarihi: 07.06.2021).

Şekil 6'da OECD ortalaması ile Türkiye'nin 2000, 2005, 2010 ve 2018 yıllarına ait verileri kullanılarak 15-64 yaş arasında gerçekleşen toplam işgücüne katılım oranları gösterilmiştir. 2000 yılında Türkiye’de işgücüne katılım oranı 52,4 olarak gerçekleşirken 2005 yılında bu oranda bir düşüş yaşanmıştır. Buna karşın OECD toplamında ise 2000 yılında işgücüne katılım oranı 69,9 iken 2005 yılında ise bir yükseliş göstermiştir. 2018 yılına gelindiğinde ise OECD ülkelerinin toplamı olarak

72,4 olarak işgücüne katılım oranı görülürken, Türkiye’de ise 2010 yılına göre artış yaşanarak yüzde 58,5 olarak işgücüne katılım oranı gerçekleşmiştir. Şekil 6’da OECD toplamı verilen değerlerin bazı ülkeler bazında işgücüne katılım oranları ise tablo 10’da verilmiştir.

Tablo 10. Bazı OECD Ülkeleri ile Türkiye’nin İşgücüne Katılım Oranları (15-64 Yaş)

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Almanya	75.63	75.94	76.37	76.64	77.33	77.22	77.62	77.74	77.63	77.94	78.24	78.65	79.24
Avusturya	73.50	73.89	74.34	74.43	74.55	75.11	75.51	75.38	75.50	76.20	76.43	76.79	77.06
Belçika	67.08	67.11	66.93	67.66	66.72	66.94	67.53	67.72	67.58	67.62	67.99	68.59	69.02
Danimarka	80.02	79.17	78.68	77.95	77.79	77.20	76.53	76.55	76.91	77.43	77.89	78.20	79.04
Finlandiya	75.64	76.12	75.18	74.63	75.13	75.39	75.32	75.48	75.95	76.04	76.86	78.04	78.41
Fransa	69.37	69.55	69.92	69.98	69.85	70.46	70.89	71.01	71.26	71.42	71.52	71.94	71.65
İrlanda	75.53	74.80	73.00	71.57	71.19	71.13	71.81	71.85	72.05	72.66	72.63	72.88	73.14
İspanya	72.81	73.79	74.15	74.55	74.92	75.28	78.31	78.25	75.45	75.36	75.07	74.90	74.96
İsveç	79.12	79.34	78.89	79.05	79.94	80.09	81.09	81.51	81.73	82.05	82.48	82.73	82.87
İsviçre	81.62	82.31	82.49	81.30	81.05	82.29	82.40	82.88	83.29	83.87	83.95	84.21	84.30
İtalya	62.40	62.92	62.26	62.01	62.05	63.50	63.35	63.94	64.04	64.94	65.43	65.64	65.72
Lüksemburg	66.89	66.80	68.74	68.21	67.95	69.44	69.85	70.80	70.88	69.97	70.15	71.08	71.97
Portekiz	73.87	73.94	73.43	73.67	73.60	73.41	73.04	73.20	73.40	73.73	74.66	74.14	74.52
Türkiye	49.73	50.57	51.66	52.68	53.82	53.98	54.98	55.11	56.09	56.98	57.99	58.53	58.49
Yunanistan	66.54	66.66	67.43	67.84	67.26	67.47	67.47	67.43	67.81	68.22	68.27	68.18	68.45
OECD Ort.	70.48	70.67	70.66	70.59	70.60	70.89	71.06	71.20	71.40	71.76	72.22	72.46	72.81

Kaynak: <https://data.oecd.org/emp/labour-force-participation-rate.htm> (Erişim Tarihi: 07.06.2021).

Tablo 10’da 2007-2019 yılları arasında bazı OECD ülkelerine göre gerçekleşen işgücüne katılım oranları verilmiştir. 15-64 yaş aralığındaki kişilerin işgücüne katılma oranlarına bakıldığında 2018 yılında en fazla işgücü katılım oranına sahip OECD ülkesi % 84.21 oranı ile İsviçre olurken, Türkiye’de ise bu oran yüzde 58.53 olarak gerçekleşmiştir. Ayrıca OECD ortalaması ise 2018 yılında % 72.46 olarak gerçekleşmiş ve İsviçre OECD ortalamasını geçen ve en yüksek işgücü oranına sahip olan ülke olmuştur. 2019 yılında ise benzer rakamlar görülmüş ve Türkiye’de gerçekleşen oranda değişiklik yaşanmamıştır. Genel itibari ile Türkiye’nin işgücüne katılım oranları diğer OECD ülkeleri ile kıyaslandığında en son sırada yer aldığı gözlenmiştir. Bu durumun en önemli sebepleri olarak ortalama eğitim süresinin uzunluğu, köyden kente yaşanan göç olayları ile erken yaştaki emeklilik gösterilebilir.

Sosyal devletin yapısal açıdan birtakım sorumlulukları bulunmaktadır. Özellikle bu sorumluluklardan olan emeğe ve istihdama verilen önem söylenebilmektedir. Diğer bir görev olarak sosyal devletin yapısal açıdan sorumluluğu ücret-emek aksanında risklere karşı tanzim ilkesini gerçekleştirecek bir araç olarak görülmesi oluşturur. Dolayısıyla istihdam ve emek toplumsal tehlikelere karşı koruma sağlayan önemli bir araç olarak görülmektedir (Giddens, 2001: 137-138).

Emek üzerinden tanımlanan işgücüne katılma oranı 15 ile 64 yaş arasındaki nüfusun belli bir sektör üzerinden verdiği emek olmaktadır. Küreselleşme sürecinin yaşanması ile beraber bilgi ve teknolojik olarak bir yandan bilgiye dayalı işgücü artarken bir yandan da nitelikli işgücü talebinde artış gerçekleşmiştir. İşgücünde yaşanan artış verimlilik ve işgücü piyasalarına erişimde fırsat eşitliğini sağlamak için tasarlanmış önlemler bütünü olmaktadır. İşgücüne katılım oranının düşük olmasının temel sebebi istihdamdaki aksaklıklar ve beraberinde meydana gelen sorunlar sayılabilir. İstihdam açısından ekonomide yaşanan sorunlar ve yeterli ücretin elde edilememesi gibi sebepler işsizliğe neden olmaktadır. Bu nedenle istihdam olgusu yaratamayan ülkeler de işgücü piyasası olumsuz etkileneceği için işsizlik ortaya çıkacaktır. İşsizlik, ekonomik sorunlar olduğu kadar aynı zamanda ciddi toplumsal sorunlar da yaratan bir olgudur. Bu kapsamda işsizlik oranlarının düşürülmemesi toplumda ciddi sorunlara yol açar. Aşağıda ise 2009-2018 yılları arasındaki toplam işsizlik oranlarının bazı OECD ülkeleri ile Türkiye açısından değerleri ele alınmıştır.

Tablo 11. Bazı OECD Ülkeleri ve Türkiye’de Toplam İşsizlik Oranları(2009-2018 Yılları)

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Almanya	7,8	7	5,8	5,4	5,2	5	4,6	4,1	3,8	3,4
Avusturya	5,3	4,8	4,6	4,9	5,4	5,6	5,7	6	5,5	4,9
Belçika	7,9	8,3	7,2	7,6	8,4	8,5	8,5	7,8	7,1	6
Danimarka	6,4	7,7	7,8	7,8	7,4	6,9	6,3	6	5,8	5,1
Finlandiya	8,2	8,4	7,8	7,7	8,2	8,7	9,4	8,8	8,6	7,4
Fransa	9,1	9,3	9,2	9,8	10,3	10,3	10,4	10	9,4	9
İrlanda	12,6	14,6	15,4	15,5	13,8	11,9	10	8,4	6,7	5,8
İspanya	17,9	19,9	21,4	24,8	26,1	24,5	22,1	19,6	17,2	15,3
İsveç	8,4	8,6	7,8	8	8,1	8	7,4	7	6,7	6,4
İsviçre	---	4,8	4,4	4,5	4,8	4,9	4,8	5,0	4,8	4,7
İtalya	7,8	8,4	8,7	10,4	12,2	12,7	11,9	11,7	11,2	10,6
Lüksemburg	5,1	4,4	4,9	5,1	5,9	5,9	6,7	6,3	5,5	5,6
Portekiz	9,6	11	12,9	15,8	16,4	14,1	12,6	11,2	9	7,1
Türkiye	12,6	10,7	8,8	8,2	8,8	9,9	10,3	10,9	10,9	10,9
Yunanistan	9,6	12,7	17,9	24,5	27,5	26,5	24,9	23,6	21,5	19,3

Kaynak: <https://ec.europa.eu/eurostat/tgm-table/> (Erişim Tarihi: 21.06.2020).

Yukarıdaki tablo 11'de 2009-2018 yılları arasında gerçekleşen toplam işsizlik oranlarının bazı OECD ülkeleri ile Türkiye açısından karşılaştırması dönemsel bazda verilmiştir. Tablodaki işsizlik rakamlarına bakıldığında 2018 yılında en fazla işsizlik % 19,3 ile Yunanistan'da görülürken % 15,3 ile İspanya en fazla işsizliğin yaşandığı ikinci ülke olmuştur. Türkiye’de ise 2018 yılında gerçekleşen işsizlik toplamda yüzde 10,9 olarak gerçekleşmiştir.

Gelişmiş ülkelerdeki işsizlik daha çok talep yetersizliğinin sonucu iken gelişmekte olan ülkelerdeki işsizlik ise; üretim donanımı ve kapasitenin yetersiz olması,

ayrıca nüfus artış hızının yüksek olmasından kaynaklanmaktadır. Bu nedenle gelişmekte olan ülkelerde işsizlik yapısal bir görünüm arz eder. İşsizlik bireysel olduğu kadar aynı zamanda toplumsal bir sorun olduğundan kişileri olumsuz yönde etkiler. Ayrıca yaşanan yüksek işsizlik ve beraberinde yaşanan nüfusu artışı sosyal güvenlik alanında yapılan harcamaların artmasına neden olmuştur. İşsizlik sadece ekonomik değil aynı zamanda da sosyal olarak bazı sorunlara sebep olmasından ötürü çözüme ulaşılması gereken önemli bir konudur.

Hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkeler ise küreselleşmeye dayalı olarak oluşan işsizliğe karşı bir takım sosyal yardım ile müdahale etmektedir. Bu doğrultuda yapılan sosyal harcama teşvikleri ve yardımlarla sosyal devlet anlayışı doğrultusunda toplumda refah düzeyi yükselir. Aşağıda ise bu kapsamda Türkiye ve bazı OECD ülkelerinde işsizlik yardımlarına ait değerler verilmiştir.

Tablo 12. *Türkiye ve Bazı OECD Ülkelerinde İşsizlik için Yapılan Yardım Harcamaları (GSYH Yüzdesi Olarak)*

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Almanya	1,4	1,8	1,6	1,3	1,1	1,1	1,1	1,0	1,0	1,0	1,9
Avusturya	1,3	1,6	1,6	1,5	1,5	1,6	1,6	1,6	1,7	1,6	1,6
Belçika	3,2	3,7	3,7	3,6	3,4	3,1	3,1	3,1	2,5	1,9	1,8
Danimarka	1,1	1,8	2,1	2,0	2,0	1,9	1,7	1,6	1,5	1,4	1,3
Finlandiya	1,7	2,3	2,3	2,0	2,0	2,3	2,5	2,6	2,6	2,2	1,8
Fransa	1,5	1,9	1,9	1,9	1,9	2,0	2,0	2,0	2,0	1,9	1,9
İrlanda	1,8	3,0	3,7	3,5	3,2	2,9	2,5	1,8	1,5	1,2	1,0
İspanya	2,3	3,6	3,3	3,6	3,5	3,3	2,7	2,2	1,9	1,7	1,7
İsveç	0,8	1,2	1,3	1,1	1,2	1,2	1,1	1,0	1,0	1,0	0,9
İsviçre	0,6	1,0	1,0	0,7	0,8	0,8	0,8	0,9	0,9	0,9	0,8
İtalya	1,1	1,5	1,4	1,5	1,6	1,8	1,7	1,7	1,6	1,5	1,5
Lüksemburg	0,9	1,3	1,2	1,1	1,3	1,5	1,4	1,4	1,2	1,2	1,2
Portekiz	1,0	1,3	1,4	1,3	1,7	1,8	1,5	1,1	0,9	0,8	0,7
Türkiye	0,1	0,2	0,1	0,1	0,2	0,1	0,2	0,2	0,3	0,3	0,3
Yunanistan	1,2	1,4	1,6	1,7	1,4	1,3	1,1	0,9	1,0	0,9	0,9

Kaynak: <https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-exp/> (Erişim Tarihi: 19.05.2021).

İşsizlik oranlarında gözlemlenen artışlar hükümetlerin ve politika yapıcıların üzerinde durması gereken konulardan birisi olarak işsizlik için yapılan yardım harcamalarını gündeme taşımıştır. Bu doğrultuda yukarıdaki tablo 12'de Türkiye ve bazı OECD ülkelerinin işsizlik yardımlarına ait oranları verilmiştir. 2008 yılında görülen işsizlik yardımı oranı Türkiye'de % 0,1 olarak gerçekleşirken, Belçika ise en fazla işsizlik yardımı yapan ülke olmuştur. 2018 yılı için ise Türkiye'nin işsizlik yardımı oranı % 0,3 iken, en fazla işsizlik yardımı yapan ülkeler ise Fransa, Almanya, Belçika ve Finlandiya olmuştur.

Günümüzde işsizlik tüm ekonomilerin çözüme kavuşturulması yönünden en çok sorunu yaşadığı ekonomik sorunların başında gelmektedir. Aynı zamanda işsizliğin ekonomik ve sosyal maliyetindeki yansıma sebebiyle işsizlik ile başa çıkma yollarının bulunması konusuna önem verilmiştir. Nitekim işsizlik çoğumuzun uzun bir süre maruz kaldığı bir süreç olmuştur (Ayhan, 2008: 1-3).

İşsizlik sorununa karşı sosyal harcamalar ile müdahalede bulunulur. Sosyal harcamalar ile halkın ekonomik ve sosyal açıdan daha yüksek yaşam düzeyine ulaşmaları sağlanır. Yapılan karşılaştırmalar neticesinde sosyal harcamaların işsizlikten, eğitime, sağlıktan, yoksulluğun azaltılmasına kadar birçok konuda halkı korumayı amaç edinen önemli bir refah simgesi olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

SONUÇ

Günümüz dünyasında yaşanan toplumsal ve iktisadi gelişmelere paralel bir şekilde devletin ekonomideki sorumluluğu ve görevi artmış devlet anlayışı olarak sosyal devlet anlayışı benimsenmiştir. Sosyal refah esas olarak eşitlikçi ve insan onuruna yakışır bir hayat sürülmesi amacıyla kurulan önemli bir devlet modelidir. Esas olarak sosyal devlet sosyo-ekonomik açıdan müdahalede bulunmaktadır. Bu müdahaleyi yaparken de çeşitli politika araçları ile bunu sağlamaktadır. Başta sosyal güvenlik olmak üzere değişik alanlarda harcamalarda bulunarak vatandaşların yaşam koşullarını iyileştirmeyi ve refahı yükseltmeyi hedefler. Modern toplumlarda sosyal devlet sosyal güvenliği sağlamanın ötesinde halkın huzurlu bir hayat sürebilmesi için ortaya çıkmış olan bir sistemdir. Bu sistem sosyal açıdan benimsenen devlet anlayışının gelişebilmesi doğrultusunda kamu harcamaları içerisinde sosyal harcamaların benimsenmesine sebep olmuştur.

Refah devletinde toplumun sosyal ihtiyaçlarının sağlanmasında kamu kaynakları etkin bir şekilde kullanılmaktadır. Etkinlik açısından kamu harcamasının sosyal harcama olarak nitelendirilmesinin ise birtakım koşulları bulunmaktadır. Bunlardan birincisi, yapılan harcamanın yol açtığı dışsallık düzeyi olmaktadır. İkincisi ise erdemli mal ve hizmet sunumu ile beraber oluşan pozitif yönlü ilişkinin varlığı durumudur. Üçüncü ve son olarak ise harcamalardan yararlanan kesimin genişliği olmaktadır. Kaynakların etkinliği neticesinde devlet daha fazla sorumluluk üstlendiğinden ötürü kamu harcamalarında önemli ölçüde artışa neden olmuştur. Küreselleşmenin hız kazanması ile beraber harcamalarda yaşanan artış özellikle sosyal harcamaların ağırlığında yükselişe sebep olmuştur. Sosyal harcamalardaki bu belirgin yükseliş ile sunulan hizmetlerin kalitesi de artırmıştır. Bu noktada kamu harcamaları içerisinde önemli bir yeri bulunan sosyal harcamalar temelde gelirin garanti edilmesini amaçlayan ve bazı risklere karşı koruma sağlayan sosyal nitelikli bir koruma harcamasıdır.

Sosyal harcamalar ile beraber sosyal refah devletinin esas olarak bazı amaçları bulunmaktadır. Bunlar içerisinde yoksulları korumak, sosyal açıdan güvenliği sağlamak gibi amaçlar sayılabilir. Esas olarak sosyal refah devleti nakdi açıdan fayda sağlamanın ötesinde tam istihdama ulaşmaya yönelik bazı hizmetlerde bulunarak halkın bu hizmetlerden yararlanmasını sağlayarak halkın refah düzeylerinin yükseltilmesi için kişiler arasındaki ayrımı ortadan kaldırma amacı taşır ve yaşam kalitelerinin artırılmasını sağlar. Refah devletinin bu noktada, gelir dağılımında adaleti sağlama ve

yoksulluğu azaltma, fırsat eşitliğini sağlama ve hayat standardını yükseltme ile birlikte ayrıca tam istihdamın sağlanması gibi amaçları bulunur. Bu hedeflerin gerçekleştirilmesi durumunda sisteme olan güven artmakta ve sistemin anlaşılabilirliği ile birlikte tercih edilmesini de sağlamaktadır. Genel olarak sosyal devlet, sosyal amaçlarla ekonomiye müdahale eden ve piyasa güçlerini yönlendirme noktasında kamusal gücü etkin bir şekilde kullanan devlet olduğundan dolayı ortaya çıkışı ve gelişimi ülkeden ülkeye farklılaşmaktadır. Bu durumda özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan 1970'lerin ortalarına kadar ki sürece kadar altın çağını geçiren bu dönemde sosyal güvenliğin sağlanması ve halkın korunması gibi konular da artış trendi yaşanmıştır. Aynı zamanda bu dönemde kamusal kaynaklı harcama payında da yükseliş sürmeye devam etmiştir. ABD ve İngiltere'de ise 2. Dünya Savaşı sonrasında hayata geçirilen yeni ekonomi politikaları uygulamaya konulmuştur.

Böylece küreselleşme hareketlerinin artması ile beraber sermayenin uluslararası alanda dolaşımı da serbestleşmiştir. Nitekim 1980'li yıllardan bu yana izlenen neo-liberal politikalara karşın sosyal devlet harcamalarında genel bir artış eğiliminin sürdüğü gözlenmiştir. Sosyal devlet toplumun tüm üyelerine onurlu bir yaşam sunulmasını bir hak olarak sağlamasından dolayı görev alanı oldukça geniştir. Sağlıkta eğitime sosyal güvenlik istihdama kadar birçok alanda görevi bulunmaktadır. Bu görev alanlarına karşı devlet çeşitli harcamalarda bulunur. Dolayısıyla sosyal refah devletinin en temel unsurlarından birisi olan sosyal güvenlik karşılaşılan fizyolojik, mesleki, sosyo-ekonomik risklere karşı koruma sağlar. Özellikle bu risk türlerinden olan mesleki risk, yapılan iş ile ilgili riskler iken fizyolojik riskler ise kişinin kendi bünyesinde meydana gelen risklerdir. İşsizlik, evlenme gibi riskler ise sosyo-ekonomik riskleri oluşturur. Risklere karşı ise çeşitli sosyal politika uygulamaları ile müdahalede bulunmaktadır.

Sosyal politika uygulamaları ise kişilerin maddi açıdan kendilerini güvende hissetmeleri açısından oldukça önemlidir. Özellikle bu politika araçlarından sosyal yardım karşılık beklemeksizin ihtiyacı olanlara sürekli veya geçici olarak yapılan yardımları kapsar. Yapılan sosyal yardımlar sonucunda gelir dağılımının düşük gelirli lehine değişmesi gündeme gelebilir. Bir diğer sosyal araçlardan olan sosyal sigorta ise çalışanların katılımını gerektiren ve devlet tarafından kurulan bir yöntemdir. Sosyal hizmet ise yardıma muhtaç kişilere devlet ve kuruluşlar tarafından yapılan hizmetlerdir. Sosyal güvenlik sadece tek bir açıdan değil çeşitli sektörler açısından da fayda sağlar.

Bireylerin karşılaştığı risklerin azaltılmasında ve ekonomik güvenliklerinin artırılması noktasında çeşitli finansman yöntemleri bulunmaktadır. Bu yöntemlerden ilki olan fon biriktirme yönteminde, risklere karşı oluşturulan fondan giderlerin karşılanması esaslı bulunurken diğer bir yöntem olan dağıtım yönteminde ise genellikle bir yılda gerçekleşen gelirler ile giderler arasında dengenin kurulması sağlanmaktadır.

Tarihin her döneminde insanlık için sosyal güvenlik ve refahın sağlanması gerekli olduğundan bunun için refah devleti sistemlerinin oluşumunu hazırlayan koşullar ilk olarak batı toplumlarında ortaya çıkmıştır. Osmanlı'da ise ekonominin tarıma dayalı olmasından ötürü refah devletinin oluşumu aile içi yardımlaşma ve karşılıklı yardımlaşma esasına göre gerçekleşmiştir. Gelişimi ise sanayi devrimiyle birlikte görülmüştür. Sanayi devriminin gerçekleşmesi, sosyal güvenliğin gelişiminde önemli bir rol oynamaktadır. Türkiye'de sosyal güvenlik sistemindeki gelişmenin geç oluşmasının en önemli sebebi olarak kuşkusuz Osmanlı'nın sanayileşmesini gerçekleştirememiş olması gösterilebilir. Dolayısıyla Osmanlı tarıma dayalı ekonomisi ile oluşan talebin yaratılmasını sağlayamamış ve sistem dini ve sosyal örgütlenmelerle münferit bir şekilde çözüm oluşturmaya çalışmıştır. Ayrıca sosyal güvenliğin gelişimi açısından çeşitli sistemler ortaya çıkmıştır.

Sosyal güvenlik sisteminin ilki olan Bismarck modelinde çalışanların sosyal güvenceden faydalanmalarını sağlamak amacı ile işçiler sosyal sigorta kapsamına alınmıştır. Diğer bir model olan halk sigortası modelinde ise sadece çalışanlar değil tüm halkın sosyal güvenlik kapsamına alınması sağlanmıştır. Bu sistem aynı zamanda Cumhuriyetin ilanından sonra çeşitli kurumlarla idare edilmiştir. Bu kurumlardan olan Sosyal Sigortalar Kurumu (SSK) , başlangıçta iş kazası ile beraber meslek hastalığı için uygulanırken daha sonra çıkarılan yasayla malullük, hastalık, yaşlılık ve ölüm sigortaları kapsamında düzenlenmiştir. Emekli Sandığı ise kamu kesiminde faaliyette bulunan memurların ve sigortalıların finansmanını sağlamak üzere kurulmuştur. BAĞ-KUR ise belirli bir prim karşılığında sigortalı ve hak sahiplerine sosyal güvenlik sağlamak adına kurulmuştur. Bu üçlü yapı SGK bünyesinde birleştirilmiştir.

Sosyal refah devletinde esas olan kişilerin çalışarak yaşamlarını kazanmasıdır. Sosyal refah devletini ve ekonomik sistemi var eden, piyasa sistemini işler kılan da bu yolla yaratılan gelirler ve vergilerdir. Yani, refah devleti, doğrudan sosyal refah hizmetleri sunmanın yanında, piyasada kötü ekonomik ve sosyal koşullarda yaşamak durumunda kalan bireyleri diğer sosyal programlar ve desteklerle korumayı amaçlar. Bir

toplumda sosyal refahın korunabilmesi hususunda sosyal güvenlik bir ihtiyaç olmuştur. Sosyal güvenlik harcamaları, sadece sosyal olarak değil ekonomik yönden de yararlar sağlar. Özellikle harcamalar doğrultusunda toplumun refahını artırmak ve kişi başına gelir elde edebilmek için büyük öneme sahiptir. Sosyal harcamaların sosyal gereksinimleri karşılamak ve sosyal sorunlara çözüm getirmek şeklinde iki temel işlevi olduğu söylenebilir. Aynı zamanda sosyal devletin gereği olarak fırsat eşitliğini sağlayarak kamu yararını gerçekleştirmeyi amaç edinir.

Bu kapsamda sosyal güvenlik toplumların ekonomik ve sosyal koşulları ile yakından ilişkilidir. Bu nedenle ülkelerin gelişmeleri ve hayat standartlarını yükseltmeleri adına sosyal refah devleti kapsamında yer alan çeşitli sosyal nitelikli harcamalar bulunmaktadır. Refahın gerçekleştirilmesinde eğitim, sağlık, sosyal güvenlik ve yoksulluk gibi temel unsurlar günümüz sosyal devletin en önemli görevlerinden olmaktadır. Sosyal refah devleti bir taraftan halkın beklentisini karşılama noktasında yapmış olduğu çeşitli sosyal hizmetlerde ve harcamaların payında yükselişe geçtikçe sosyal hizmetlerin yapısında da artış yaşanmasına yol açarak kamu yararını gerçekleştirir. Sosyal devletin kamusal refahı artırması birincil amacı olduğundan ve bu amacı da gerçekleştirmek için temel sosyal harcamalara ihtiyaç duyulduğundan ötürü yapılan sosyal harcamalarla sosyal devlet arasında bir ilişki durumundan söz edilmektedir.

Çalışmada sosyal refah devleti ekseninde ilgisi olan sosyal harcamalardan bahsedilmiştir. Ayrıca sosyal güvenliğin sağlanmasında finansman kaynakları ve sosyal güvenlik sistemleri hakkında bilgi verilmiştir. Aynı zamanda kişilerin refah düzeylerinin artırılması ve kişi başı gelirin artırılması gibi kavramlar açıklanmıştır. Ayrıca bu kapsamda toplumun ihtiyaçlarının karşılanması ve halkın refahının artırılarak yaşam standardının yükseltilmesi için ortaya çıkan sosyal nitelikteki harcamalara değinilmiş ve refah devletinin kapsamında bulunan eğitim, sağlık ve istihdam gibi sosyal nitelikli harcamaların Türkiye-OECD için karşılaştırması yapılmış ve çeşitli verilerden yararlanılmıştır.

Elde edilen veriler de ise trend analizi yöntemi kullanılarak değerlendirme yapılmıştır. Bulunan bu harcamaların değerleri ülkeden ülkeye değişiklik gösterse de bütün ülkelerin amacı daha yüksek ve daha kaliteli bir yaşam sürmektir. Bu kapsamda yapılan sosyal nitelikli harcamalarla sosyal refah arasında anlamlı yönde bir ilişki olduğu söylenebilir. Genel olarak sosyal refah devleti kapsamında ele alınan sosyal

göstergeler (eğitim harcamaları, sağlık harcamaları, sosyal yardımlar, işsizlik yardımları, sosyal güvenlik harcamaları vb.) değerlendirildiğinde özellikle kamu harcamaları içerisinde söz konusu harcamaların payları dikkate alındığında, Türkiye'nin büyük ölçüde OECD ülkelerinin gerisinde kaldığı gözlenmiştir.

Özellikle sosyal nitelikli harcama olarak eğitim ve sağlık konusunda yapılan harcamaları değerlemeye aldığımızda, Türkiye 2017 yılında öğrenci başına yapılan eğitim harcamalarında 5.227 ABD Doları ile tüm OECD ülkelerinin gerisinde kalmıştır. Benzer şekilde sağlık harcamalarının GSYİH içindeki payları Türkiye' de 2019 yılında %4.4 olarak gerçekleşerek diğer OECD ülkelerinin en gerisinde kalmıştır. Nitekim bu durumun en temel sebebi olarak ülkelerin gelişmişliği gösterilebilir. Bu nedenle ülkelerin gelişmişliği ile orantılı olarak sosyal refah düzeylerinde de artış yaşandığı genel kabul görmektedir. Buradan hareketle genel olarak sosyal refah devleti anlayışı çerçevesinde Türkiye ve bazı OECD ülkelerinin değerlendirildiği bu çalışmada, sosyal nitelikli temel göstergeler çerçevesinde Türkiye'nin OECD ülkelerinin gerisinde olduğu söylenebilir. Bu durum elbette OECD bünyesinde yer alan ülkelerin ekonomik gelişmişliği ve özellikle Kıta Avrupası'ndaki sosyal refah devleti anlayışının etkisi ile açıklanabilir.

Ayrıca refah modelleri doğrultusunda diğer OECD ülkelerinden farklı olarak Türkiye, Güney Avrupa sosyal devlet modeline dâhil edilmektedir. Güney Avrupa rejimlerinde sağlanan kamu hizmetleri yüksek oranda sunulmakta ayrıca sosyal güvenliğin eksik kaldığı taraflarda sosyal riskler aile kurumu tarafından karşılanmaktadır. Bu refah rejiminde sosyal refah sağlayan kurumlar parçalı bir yapıda ve devletin ağırlığı ise ekonomik ve sosyal açıdan hayatın her noktasında görülebilmektedir. Türkiye'nin uygulamış olduğu sosyal politikalar (sosyal yardım ve hizmetlerdeki dağınık yapı ile aile merkezli yapı gibi) konular açısından söz konusu model içerisinde yer almaktadır. Aynı zamanda sosyal göstergelerin değerlemesi açısından bir diğer sebep ise ülkelerin sahip olduğu ekonomik sistemdir. Türkiye'nin ekonomik sistemi karma nitelik taşımaktadır. Karma ekonomik sistem, özel sektörün yanında kamu sektörünün de yer aldığı ve devletin ekonomik faaliyetlere bazı alanlarda ve bazı durumlarda müdahale ettiği bir sistemdir.

Türkiye'de Cumhuriyet'in kuruluşundan bu yana değişik dönemlerde liberal sistem ile devletçi ya da karma ekonomik sistemler uygulanmaya çalışılmıştır. Lozan Antlaşması'nın etkisiyle aynı zamanda da yeni bağımsızlığını ilan etmiş bir ülke

olmasından ötürü ülkede başlangıçta liberal ekonomik sistem uygulanırken daha sonrasında ise devletçi politikalara geçiş yapılmıştır. Ayrıca İkinci Dünya Savaşı yıllarında savaştan kaynaklı olarak savaş ekonomisi uygulamasına geçiş yapılmıştır. 1945-1960 yıllarında yeniden liberal ekonomi politikalarına geçişin görüldüğü ülkede 1960-1980 yılları arasında ise planlı ekonomik uygulamalarına ve karma ekonomik sisteme geçiş sağlanmıştır. Uygulanan bu sistemin amacı ise piyasa ekonomisinin işleyişindeki aksaklıkları gidermek, kaynak dağılımında etkinliği artırmak ve adil gelir dağılımını sağlamaktır.

Bu doğrultuda kamunun ekonomideki rolü ve işlevi ise genelde bir ekonomik plan dâhilinde belirlenmektedir. Son dönemde ise bu sistemi uygulamış olan ülkelerde piyasanın ağırlığı giderek artmaktadır. Özellikle ekonomide görülen bunalımlar sosyal refahı olumsuz yönde etkilediği için bu olumsuz duruma müdahale olarak özel mülkiyetin yanında kamu mülkiyetini, piyasa mekanizmasının yanında merkezi planlamayı da kapsayan bir yapı olan karma ekonomik sistem oluşmuş ve Türkiye ise bu ekonomik sistemi benimsemiştir. Dolayısıyla bir ülkenin sahip olduğu ekonomik sistem sosyal nitelikte yapılan harcamalarda oldukça etkilidir. Bu nedenle Türkiye'nin sosyal nitelikteki harcama ve göstergeler de OECD ülkelerinin gerisinde kaldığının en temel sebeplerinden birisi olarak ülkelerin gelişmişliği yanında benimsemiş oldukları ekonomik sistem de gösterilmektedir.

KAYNAKÇA

- Akalın, G. (1994). *Kamu Ekonomisi* (2.Baskı). Ankara: Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.
- Akdoğan, A. (2003). *Kamu Maliyesi* (9.Baskı) . Ankara: Gazi Kitapevi.
- Akıcı, A. (2010, Eylül). *Türk Hukukunda Sosyal Devlet İlkesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Aktan, C. C. ve Özkıvrak, Ö. (2008). *Sosyal Refah Devleti* (1.Baskı). İstanbul: Okutan Yayınları.
- Aktan,C.C. ve Vural, İ.Y. (2002). Makro Ekonomik Politikalar, Gelir Dağılımı ve Yoksulluk. Yoksullukla Mücadele Stratejileri. *Ankara: Hak-İş Konfederasyonu Yayınları*, 71-100.
- Akтуğ, S. (2010). *Kavramsal Açidan Ekonomik Büyüme, Ekonomik Kalkınma ve Bölüşüm İlişkileri*, *www.sosyalpolitika.info*.
- Albayrak, E. (2017). Sosyal Devlet Modelleri: Sosyal Demokrat Model, İsveç-Norveç Örneği. *Sosyal Çalışma Dergisi*, 1(1), 64-100.
- Altay, A. (2017). *Kamu Maliyesi Teorisi Gelişimi Kapsamı* (3. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Altunöz, U. ve Çondur, F. (2019). Sosyal Güvenlik Harcamaları Gelir Dağılımında Etkin mi? Türkiye Ekonomisi İçin Nedensellik Analizi. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 15(15), 173-189.
- Anderson, A.E. ve Harsman, B. (1997). Notes on Historical Background of European Government for the Future”. *Ekonomik Analize Katkılar*, 238, 25-51.
- Arın, T. (1993). *Refah Devleti: Bir Analiz Çerçevesi, Adana: IX. Türkiye Maliye Sempozyumu*,. 6-8 Mayıs 1993'de Sunulan Tebliğ Ç.ÜJİBF Yayımı. Adana.
- Ayhan, F. (2008). *İşsizlik ve İktisadi Büyüme İlişkisinin Türkiye Üzerinde Analizine Yönelik Bir Uygulama*. (Yüksek Lisans Tezi). Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.
- Balkanlı, M. (2017). *Özel Sağlık Sigortası Türkiye ve Dünya Uygulamaları*. (Yüksek Lisans Tezi). Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Banoob, S. N. (1994). *Private and Public Financing-Health reform in Eastern and Central Europe*, World Health Forum, 15(4), 329-334.
- Barr, N. (1987). The Economics of Welfare State, Stanford University Press Stanford. *Amerikan Ekonomi Derneği*, 30(2), 741-803.
- Barr, N. (2004). *Economics of the Welfare State* (4.Baskı). Oxford: Oxford University Press.
- Barr, N.A. & Wheynes, D.K. (1999). *Current Issues in the Economics of Welfare*, Macmillan Pres, London.
- Barrientos, A. (2010). Social Protection and Poverty. *Social Policy and Development*, 1-22.
- Başoğlu, A. (2021). Sosyal Harcamaların Ekonomik Büyüme Üzerine Etkileri: Türkiye Düzey 1 Bölgeleri için Panel Veri Analizi. *Uluslararası Ekonomi ve Yenilik Dergisi*, 7(2), 21-35.
- Bauer, T.K. ve Matthias, V. (2010). External effects of education: Human capital spillovers in regions and firms. *Ruhr Economic Papers*, 195.
- Baykal, Ö. (2006). *1980 Sonrası Türkiye'de Kamusal Eğitim Harcamalarının Analizi*. (Yüksek Lisans Tezi). Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Baykara, M. (2014). *Sosyal Güvenlik Reformunun Yaşlılık Aylığına Etkisi*. (Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- Berkay, F. (2013). 1980-2010 Döneminde Sosyal Refah Devleti Çerçevesinde Türkiye'de Sosyal Güvenlik Harcamalarının Gelişimi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 4(9), 1-20.
- Blaug, M. (1972). *An Introduction to The Economics of Education*, Penguin Books Ltd Middlesex., England.
- Boratav, K. (2003). *Türkiye İktisat Tarihi* (24. Baskı). Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Briggs, A. (2000). *The Welfare State in Historical Perspective*. Ed. Pierson C. and F. Castles. *The Welfare State Leader* (3. Baskı). Cambridge Polity Press.
- Brochier, H. ve Tabatoni, P. (1971). *Mali İktisat*. (A. Erdaş, Çev.) İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.
- Buğra, A. ve Adar, S. (2007). *Türkiye'nin Kamu Sosyal Koruma Harcamalarının Karşılaştırmalı Bir Analizi*. Politika Forumu Sosyal Politikaları İzleme Birimi Raporu No:3.
- Bulut, H. G. (Haziran-2018). *Türkiye'de Sosyal Güvenlik Kurumunun Finansman Sorunları: Tahsilat Sisteminin Değerlendirilmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırklareli.
- Ceylan, H. (2015). *Yaşlılık ve Refah Devleti* (1.Baskı). İstanbul: Açılım Kitabevi.
- Chatterjee, P. (1996). *Approaches to the Welfare State*. Washington D.C. Nasw Press.
- Chu, K. vd. (1995). *Unproductive Public Expenditures: A Pragmatic Approach to Policy Analysis*". IMF Pamphlet Series,.
- Cinel, E. (2014). Türkiye'de Ekonomik Büyümenin Belirleyicileri (1980-2011). *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 4(8). 15-26.
- Clasen, J. (2007). *Reforming European Welfare States: Germany and the United Kingdom Compared* (1.Baskı). New York: Oxford University Press.
- Çaşkurlu, E. & Arslan, C. (2017). *Kamu Maliyesine Giriş* (2.Baskı). Ankara: Gazi Kitabevi.
- Çelik, R. (2020). *Refah Devleti Modelleri Ekseninde Kadın İstihdamı*. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Çınar, F. (2017). *Türkiye'de Sosyal Devlet Anlayışı Kapsamında Uygulanan Sosyal Politikalar Işığında Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfının Gerçekleştirdiği Sürekli Yardımların Etkinliği Isparta İli Örneği*. (Yüksek Lisans Tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Çınar, S. (2019). *Avrupa Birliği'nde Sosyal Güvenliğin Koordinasyonu Türkiyede Aile Yardımlarının Analizi*. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Demir, İ. (2015). *Kamu Maliyesi* (1.Baskı). Afyonkarahisar: Limit Yayınları.
- Demir, Ö. & Tanyıldızı, İ. (2017). Sağlık Harcamalarının Ekonomik Büyüme Üzerine Etkisi. *Fırat Üniversitesi İİBF Uluslararası İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 1(1), 89-119.
- Demirpehlevan, B. (2010). *Avrupa Birliği Ülkeleri ve Türkiye'de Bireysel Emeklilik Sistemi*. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Durdu, Z. (2009). Modern Devletin Dönüşümünde Bir Ara Dönem: Sosyal Refah Devleti. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 22(22), 37-50.
- Edizdoğan, N. (1991). *Kamu Maliyesi Kamu Harcamaları, Kamu Ekonomisi ve Bütçe* (1.Baskı). Bursa: Ekin Kitabevi.
- Erdal, S. (2012). *Küreselleşme Sürecinde Refah Devleti Uygulamaları Açısından İsveç Modelinin Değerlendirilmesi*. (Doktora Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

- Erdem, B. (2010). *Türkiye'de Sosyal Güvenlik Sistemi ve Yapısal Düzenlemelerin Etkinliği*. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Erdoğan, E. S. (2018). *Avrupa Birliği Ülkeleri ve Türkiye'de Sosyal Güvenlik Harcamalarının Değerlendirilmesi*. Ankara Üniversitesi Avrupa Toplulukları Araştırma Merkezi (ATAUM). Araştırma Dizisi.
- Erol, S.I. (2014). Türkiye'de Sosyal Güvenlik Sisteminin Sorunları ve Sosyal Güvenlik Ahlâkı. *Kamu-İş İş Hukuku ve İktisat Dergisi*, 13(3), 38-70.
- Esping-Andersen. G. (1990). *The Three Worlds of Welfare Capitalism*. Princeton. New Jersey: Princeton University Press,16 (3), 40.
- Euzeby, A. (2004). Social Protection: Values to be Defended!. *International Social Security Review*, 57(2), 107-117.
- Evcil, C. (1997). *Türk Sosyal Güvenlik Sistemi,Sistemin Sorunları ve Bu Sorunlara Çözüm Önerileri*. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Ferragina, E. ve Seelebie-Kaiser, M. (2011). *Welfare Regime Debate: Past, Present, Futures. Policy & Politics*, 39(4), 1-25.
- Fırat, M. (2016). Türkiye'de Sosyal Güvenlik Kurumu Bütçesi ve Sosyal Güvenlik Açıklar. *TBB Dergisi*, (127), 317-338.
- Flora, P. & Heidenheimer, A. (1981). *The Development of Welfare States In Europe And America* (4.Baskı). New Brunswick NJ Transaction Books.
- Flora, P. & Heidenheimer, A. (1990). *The Historical Core and Changing Borders of Welfare State*.. London.
- Friedman, M. (1988). *Kapitalizm ve Özgürlük* (1.Baskı). İstanbul: Altın Kitaplar.
- Garcia, A.B. & Gruat, J. V. (November 2003). *Social Protection: A Life Cycle Continuum Investment For Social Justice, Poverty Reduction And Development*. International Labour Office, Geneva.
- Giddens, A. (2001). *Üçüncü Yol ve Eleştirileri* (1.Baskı). (Çev. Nihat Şad) Ankara: Phoenix Yayınları.
- Giray, F. & Ömür, Ö. (Aralık 2016). Kamusal Mal ve Hizmet Olarak Eğitim Hizmeti ve Harcamaları: Türkiye ve Diğer OECD Ülkeleri Karşılaştırması. *MCBÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(4), 129-159.
- Göçmen, M. (2018). *Türkiye'deki Sosyal Güvenlik Sisteminde Hizmet Tespiti*. (Yüksek Lisans Tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Grev, B. (2014). *Historical Dictionary of the Welfare State* (2.Baskı). London: The Scarecrow Press.
- Günal, P. (Mayıs 2009). *Avrupa Birliği'nin Sosyal Politikası Çerçevesinde Güney Avrupa Sosyal Devlet Modeli ve Türkiye*. (Sosyal Yardım Uzmanlık Tezi). Ankara.
- Gündüz, H. (2013). *Yerel Yönetimlerin Sosyal Belediyecilik Kapsamında Yardıma Muhtaç Ailelere Yaptıkları Sosyal Yardımlar Bağcılar Belediyesi Örneği*. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Gündüz, Ö. (2006). *Türkiye'de Sosyal Güvenlik Kurumlarını Birleştirme Politikası*. (Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Güneş, İ. ve Yakar, S. (2014). Sosyal Sigorta Finansman Yöntemleri ve Türkiye'de Sosyal Sigorta Kurumlarının Finansman Yöntemlerinin Değerlendirilmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13(2), 127-142.
- Güney, T. (2013). *Yolsuzluk ve Refah*. (Doktora Tezi). Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya.
- Güran, T. (2011). *İktisat Tarihi* (1.Baskı). İstanbul: Der Yayınları.

- Hausmann, D, & McPherson, M. (1997). *Economic Analysis and Moral Philosophy* (2.Baskı). Cambridge University Press.
- Hazman, G. G. (2016). Türkiye'de Gelir Dağılımında Adalet ve Sosyal Güvenlik Harcamaları Arasındaki Nedensellik İlişkisi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 16(1), 205-216.
- Hazman, G.G. & Küçükİlhan, M. (Mayıs 2016). Yarı Kamusal Mal ve Hizmet Olarak Temel Eğitim Hizmetleri: Sorunlar ve Çözüm Önerilerine Bölgesel Bir Bakış. *Uluslararası Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 2(2), 63-80.
- Hicks, J. R. (Ocak 1939). *Foundations of Welfare Economics*. The Economic Journal, 49(196), 696-712.
- Hills, J. (1995). Funding The Welfare State. *Oxford Review of Economic Policy*, 11(3), 27-43.
- Hinrichs, K. (September 1992). Reviewed work(s): The three worlds of welfare capitalism by Gosta Esping-Andersen. *European Sociological Review*, 8(2), 200-202.
- Hobsbawm, E. (2007). *Kısa 20. Yüzyıl 1914–1991 Aşırıliklar Çağı* (13.Baskı). İstanbul: Everest Yayınları.
- <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do>. (Erişim Tarihi:06.09.2020).
- <http://www.sgk.gov.tr/wps/wcm/connect/6724d5b8-27db-43ad-ab7b-f12cefb27bd4/ESNAF+VE+SANATKARLARAR>. (Erişim Tarihi:10.10.2020).
- http://www.sgk.gov.tr/wps/wcm/connect/dc2dea4c-ac7e-4a75-b3ce-2de5b83fe2c1/kanunlar_. (Erişim Tarihi:12.09.2020).
- <https://data.oecd.org/emp/labour-force-participation-rate.htm/>. (Erişim Tarihi: 07.06.2021).
- <https://data.oecd.org/healthres/health-spending.htm>.(Erişim Tarihi:30.04.2021).
- <https://data.oecd.org/socialexp/social-benefits/>. (Erişim Tarihi:20.05.2021).
- <https://data.oecd.org/socialexp/social-spending.htm>.(Erişim Tarihi:30.04.2021).
- <https://data.worldbank.org/indicator/SE.XPD.TOTL>.(Erişim Tarihi:25.05.2021).
- <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tps00100/default/table>. (Erişim Tarihi: 25.04.2021).
- <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tps00102/default/table>. (Erişim Tarihi: 25.04.2021).
- <https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-exp>. (Erişim Tarihi:19.05.2021).
- <https-ec-europa-eu-eurostat-tgm-table>. (Erişim Tarihi: 21/06/2020).
- <https://OECD Health Statistics 2020 - Frequently Requested Data>. (Erişim Tarihi: 14.06.2021)
- [https://stats.oecd.org/.OECD Education at Glance \(2019\)](https://stats.oecd.org/.OECD Education at Glance (2019)). (Erişim Tarihi: 02.06.2021).
- https://stats.oecd.org/Index.aspx?datasetcode=SOCX_AGG.(Erişim Tarihi:14.06.2021).
- Hvinden, B. & Halvorsen, R. (2001). *“Emerging Notions of Active Citizenship in Europe”*. (1.Baskı). Helsinki, Finland.
- İntaş, V. (2014). *Türkiye'de Sosyal Sigortacılığın Finansal Gelişimi Sistemsel Bir Analiz*. (Yüksek Lisans Tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- İşık, A. ve Erdem, C. (2017). Türkiye'de 1980 Sonrası Refah İktisadi Amacına Yönelik Maliye Politikalarının Teorik Dayanakları. *Sakarya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi XI. Maliye Sempozyumu*.
- Iversen, T. ve Wren, A. (1998). Equality, Employment and Budgetary Restraint: The Trilemma of the Service Economy, *World Politics*, 50(4), 507-546.
- Jessop, B. (2009). *Kapitalist Devletin Geleceği*. (Çev: A. Özcan) (1.Baskı). Ankara: Epos Yayınları.

- Kalaycı, C. (2016). *Türkiye'de Transfer Harcamalarının Gelişimi ve Ekonomik Etkilerinin Değerlendirilmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ordu.
- Kaldor, N. (1939). Welfare Propositions of Economics and Interpersonal Comparisons of Utility. *Economic Journal*, 49(195), 549-552.
- Kalkışım, H. M. (2015). *Türkiye'de Sosyal Belediyecilik Algısı: İstanbul, İzmir, Adana, Diyarbakır Büyükşehir Belediyeleri Örneği*. (Doktora Tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Karaaslan, E. (2008). *Kamu Sektörüne Dahil Kamu İdarelerinin Tasnifi ve Bu Birimlerin Hukuki Mali Yapıları*. Ankara.
- Karaca, C. ve Çam, Y. (2019). Türkiye'de Sosyal Devlet Anlayışının Değerlendirilmesi. *Maliye Dergisi*, 0(176), 72-97.
- Kardaş, Ö. (2020). *Yoksulluğun Azaltılmasında Refah Devleti Aracı Olarak Temel Gelir Kavramı*. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kaymaz, V. (2018). OECD Ülkelerinde Sosyal Harcamaların Belirleyicileri. *Gazi İktisat ve İşletme Dergisi*, 4(2), 118-130.
- Kemnitz, A. ve Wigger, B. (2000). Growth And Social Security: The Role of Human Capital”, *European Journal of Political Economy*, 16(4), 673-683.
- Kılınç, B. (2005). *Sosyal Güvenlik Sistemlerinin Mali Dönüşümü*. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kitapçı, İ. (2007). *Sosyal Devlet Işığında Türk Sosyal Güvenlik Sisteminin Sorunları ve Reform Arayışları*. (Yüksek Lisans Tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Kleinman, M. (2006). *Kriz mi? Ne Krizi? Avrupa Refah Devletlerinde Süreklilik ve Değişim*, içinde: *Sosyal Politika Yazıları*. (Der: Ayşe Buğra ve Çağlar Keyder) (9.Baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Klotz, P. (2014). *Liberty, Reciprocity, and the Justification of a Basic Income*”, London School Public Policy. London: Unpublished Master's Thesis.
- Kotlikoff, C. (1979). *Testing A Theory Of Social Security And Life Cycle Accumulation*”. *American Economic Review*, 69(3), 396-410.
- Kuhnle, S. ve Matti, A. (2000). *Growth, Adjustments and Survival of European Welfare States*”(1.Baskı). *Survival of the European Welfare State*, y.y. Routledge Publ.
- Kuşun, A. ve Rakıcı, C. (2016). Sosyal Refah Devletinin Tarihi Süreci ve Günümüz Bazı Refah Devletlerinin Değerlendirilmesi. *Uluslararası Ekonomik ve Yenilik Dergisi*, 2(2), 135-136.
- Künü, S. (2013). *Kamu Harcamalarının Büyüme Üzerine Etkileri: Türkiye Üzerine Bir Uygulama*. (Doktora Tezi). Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Levin, H. M. (1975). “Some Methodological Problems in Economic Policy Research Determining How Much Should Be Spent on Compensatory Education. *Education and Urban Society*, 7(3), 303-333.
- Little, A. vd. (1982). *Adjusting to the 1980's; Taking Stock of Educational Expenditure*”, *Financial Educational Development: Proceedings of an International Seminary Held in Mont Saint Marie. Canada*,: 19-21 May 1982, 26.
- Mermer, B. (2016). *Türkiye'de Sosyal Belediyecilik Uygulamaları: Denizli Büyükşehir Belediyesi Üzerinde Bir İnceleme*. (Yüksek Lisans Tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Mishra, R. (1999). *The logic of globalization: The changing context of the welfare state*. *Globalization and the welfare state*, Cheltenham, UK: Edward Elgar Publishing.

- Muter, N. (2003). *Kamu Maliyesi*. Manisa: Emek Matbaası.
- Mutluer, M. (2013). *Teoride ve Uygulamada Kamu Maliyesi* (4.Baskı). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- OECD, Education at a Glance: OECD Indicators. (Erişim Tarihi: 02.06.2021).
- Orhaner, E. (2007). *Kamu Maliyesi* (1.Baskı). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Öner, E. (2015). *Kamu Maliyesi* (3.Baskı). Ankara: Nobel Yayınları.
- Özcan, G. (2009). *Türkiye'de Kamu Harcamalarının Sosyal Refah Devleti Açısından Değerlendirilmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Özcan, G. (2016). *Sosyal Bütçe Anlayışı. Gelir Dağılımını Sağlamadaki Rolü Türkiye Analizi* (1.Baskı). İzmir: Kitapana Yayınları.
- Özdamar, Ö. (2007). *Sosyal Politikaların Refah Etkilerinin Ampirik Ölçümü: Türkiye'de Temel Eğitimle İlgili Politikaların ve Sosyal Yardımların Refah Etkilerinin Değerlendirilmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.
- Özdemir, İ. M. (2008). *Küreselleşme Sürecinde Türkiye'de Sosyal Devlet ve Sosyal Hizmetler*. (Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Özdemir, S. (2007). *Küreselleşme Sürecinde Refah Devleti* (2.Baskı). İstanbul: İstanbul Ticaret Odası.
- Özen, A. (2013). Türkiye'de Transfer Harcamalarının Gelişimi ve Ekonomik Etkilerin Değerlendirilmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(1), 205-228.
- Özen, E. (2019). *Kamu ve Özel Sağlık Kuruluşlarının Karşılaştığı Finansal Sorunların Tespiti ve Sorunlara Çözüm Önerileri: Hastanelerde Bir Araştırma*. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Kültür Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Özmen, İ. (2010). *Kamu Harcamaları ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki: Türkiye Örneği (1980–2008)*. (Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Pareto, V. (1971). *Manual of Political Economy*. (1.Baskı). New York.: M.Kelley Publishers.
- Pehlivan, O. (2010). *Kamu Maliyesi*. Trabzon: Derya Kitabevi.
- Pehlivan, O. (Eylül 2012). *Kamu Maliyesi* (1.Baskı). Trabzon: Murathan Yayınevi.
- Pelenk, A. (2010). *Güven Kavramı: Sivil Toplum Örgütleri, Medya, Hükümet ve Ticari Kuruluşlara Yönelik Ampirik Bir Araştırma*. (Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Pigou, A. C. (1962). *The Economics of Welfare* (4, b.). Londra: Macmillian.
- Pınar, A. (2011). *Maliye Politikası Teori ve Uygulama* (4.Baskı). Ankara: Turhan Kitabevi.
- Rawls, J. (1971). *Theory of Justice*, The Belknap Press of Harvard University Press, Cambridge. *The American Journal of Jurisprudence*, 18(1), 198-205.
- Rosanvallon, P. (2004). *Refah Devletinin Krizi*. (Çev. B.Şahinli), *Enderun Dergisi*,4(1), 41-46.
- Salantur, Ş. (2015). *Bireysel Emeklilik Katılımcılarının Sistemden Erken Çıkma Riskinin Değerlendirilmesi*. (Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Sarıca, Ş. (2008). *Farklı Refah Devleti Modellerinde Sosyal Harcamaların Niteliği: EmekGücününün Meta Niteliği Açısından Bir Değerlendirme*. (Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Savaş, V. (1974). *Ekonomik Düzen*. İstanbul: Modern Ekonomi Yayınları.

- Savaşan, F. (2014). *Piyasa Başarısızlığından Devletin Başarısızlığına Piyasa Ekonomisi* (2.Baskı). Bursa: Ezgi Matbaa.
- Sayar, N. (1975). *Kamu Maliyesi Kamu Gider ve Gelirleri Prensipleri* (14.Baskı). İstanbul: Sement Matbaası.
- Sen, A. (2007). *Social Justice and The Distribution of Income, Handbook of Income* (1.Baskı). (ed. A. Distribuion.) Oxford.
- Serter, N. (1994). *Devlet Görevlerindeki Gelişmelerin Sonucu Olarak Sosyal Devlet* (1.Baskı). İstanbul: İÜ İktisat Fakültesi Yayınları.
- Sevinçhan, E. (2014). *Sosyal Devlet İlkesini Gerçekleştirmeye Yönelik Vergi Araçları*. (Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Solmaz, E. ve Avcı, M. (Haziran, 2017). Yoksullukla Mücadelede Sosyal Koruma Harcamaları: Avrupa Birliği Ülkeleri Üzerine Bir İnceleme, *Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 6(1), 46-73.
- Stephens, J. (1996). *The Scandinavian Welfare States: Achievemens Crisis and Prospects*. Tartışma Belgesi, 41, 36-41.
- Stiglitz, J. (1998). *Economics of the Public Sector"* (4.Baskı). New York: W.W.Norton and Company.
- Suluk, S. (Ekim, 2017). *Refah Modellerinin Değerlendirilmesinde Türkiye Ekonomisinin İncelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Nevşehir.
- Sunal, O. (2011). Sosyal Politika: Sosyal Adalet Açısından Kuramsal Bir Değerlendirme. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 66(3), 283-305.
- Sungur, A. (2016). *Sosyal Koruma Ekseninde İşsizlik Sigortası Uygulamalarının İncelenmesi ve Türkiye İçin Öneriler*. (Uzmanlık Tezi). Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Susam, N. (2016). *Kamu Maliyesi. Temel Kavram ve Esaslar* (3.Baskı). İstanbul: Beta Basım.
- Şeker, A. & Kurt, G. (2018). Bir Sosyal Politika Alanı Olarak Yaşlılık ve Sosyal Hizmet Uygulamaları. *Nüfus Bilim Dergisi*, 40, 7-30.
- Şeker, F. & Çetin, M. (2012). Faydacı Refah Ekonomisi: Amartya Sen'in Eleştirisi. *Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 12(24), 277-304.
- Şimşek, S. (2015). *Türkiye'de Sosyal Güvenlik Sisteminde Uygulanan İdari Para Cezaları ve İtiraz Yolları*. (Yüksek Lisans Tezi), Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Diyarbakır.
- Talas, C. (1976). Türkiye'de Sosyal Güvenlik ve Karşılaşılan Sorunlar. *Siyaset Bilimi ve Hukuk Dergisi*, 31(1), 1-27.
- Tepekule, U. (2008). *Türkiye'de Sosyal Güvenlik Sisteminin Yeniden Yapılandırılması Çerçevesinde Reform Sürecinin Değerlendirilmesi*. (Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Toprak, D. (2015). Uygulamada Ortaya Çıkan Farklı Refah Devleti Modelleri Üzerine İnceleme. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(21), 151-175.
- Tuncay, C. (1998). *Türk Sosyal Güvenlik Sisteminde Reform İhtiyacı* (9. Baskı). İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku Türk Milli Komitesi. Ankara.
- Tuncer, A. E. (2006). *Türkiye'de Özel Emeklilik Şirketlerinin Finansmanı, Fon Yönetimi ve Muhasebesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.

- Tuz, A. (2010). *Küreselleşme Sürecinde Refah Devletinin Dönüşümü ve Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü*. (Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Türk, İ. (2011). *Kamu Maliyesi* (10.Baskı). Ankara: Turhan Kitabevi.
- Uğur, S. (2004). *Sosyal Güvenlik Sistemlerinde Özel Emeklilik Programlarının Yeri ve Gelişimi* (1.Baskı). Ankara: TİSK Yayınları.
- Weil, D. N. (2012). *Economic Growth: International Edition* (3.Baskı). Pearson Education.
- Yetik, M. (2018). *Sosyal Güvenlik Hukukunda Primler ve Prim Teşvikleri*. (Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.